

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

AUGUSTA FENGER

ERINDRINGER

UDGIVET AF
JOHANNE KJÆR
FØDT FENGER

KØBENHAVN
H. HAGERUPS FORLAG
1932

AUGUSTA FENGER
ERINDRINGER

Anna K. K. K.

AUGUSTA FENGER
ERINDRINGER

UDGIVET AF
JOHANNE KJÆR
FØDT FENGER

KØBENHAVN
H. HAGERUPS FORLAG

1932

PRINTED IN DENMARK
KØBENHAVN - GRÆBES BOGTRYKKERI

NATURLIGVIS har jeg ofte tænkt at opskrive mine Erindringer, og mange har ogsaa opfordret mig dertil; men jeg har opsat og opsat det. I Aarenes Løb synes jeg ogsaa, at Verden er bleven oversvømmet med »Erindringer«, og bidrage til den Syndflod følte jeg ikke rigtig Lyst til, indtil min kære Ven og Overordnede, Frøken Adler, d. 28. Marts 1927 med en indtrængende Haand paa mit Ærme paalagde mig disse »Erindringer« og tilføjede: »De behøver jo slet ikke at udgive dem.« *Det* slog Hovedet paa Sømmet. Nu har jeg Tid; alt mit Skolearbejde har jeg kvitteret, kun nogle faa Morgentimer paa Frøken Adlers Skole de 5 Dage om Ugen bestiller jeg noget; saa nu skriver jeg løs om, hvad jeg kan huske i mit lange Liv, der begyndte d. 21. eller 22. Marts 1844 — Susanne (vor Barnepige) paastod altid, at jeg var født d. 22., og i Fars Bibel, hvor efterhaanden alt hans Afkom indførtes, er der da ogsaa en »Radering« ved min Dato, hvad jo nok kan tyde paa, at Susse har Ret. Min Daabsattest (hvor mon den findes) siger d. 21.

Brejninggaard.

Jeg er meget stolt af, at jeg er født paa den dejlige gamle Herregaard Brejninggaard, hvor jeg tilbragte mine 5 ubevidste første Aar. Dog mener jeg at kunne erindre, at min ældste Bror Christian, 9 Aar gl., og jeg var nede i Smedens Hus for at sige Farvel til Christians jævnaldrende Legekammerat »Bulle-Marie« (Bodil), og at han fik fat paa en Ulldsax, der laa paa Bordet, og vilde klippe Næsen af Bulle-Marie, hvad *hun* ikke syntes om, men hvad jeg fandt uhyre vittigt.

Da vi flyttede fra Brejninggaard, skete Udrykningen i en stor lukket Vogn, der rummede i sit Indre: Mor, Susanne og os 5 ældste Søskende: Christian, Hedvig, Augusta (mig), Frederik og Sophus; og nu kommer min næste Erindring.

Christian vilde have Plads ved Karetvinduet og har vel, takket være sin Førstefødselsret, albuget sig frem og Vogn døren op, hvorved jeg er trillet ud paa Vejen, for jeg ser mig selv tydeligt, idet jeg vandrede bagefter Vognen henad Vejen — NB. jeg ser min Mave, der var bedækket bl. a. med en brun ulden Pels, hvori var et Mønster med Prikker og skæve Firkanter. Dette Billede staar ganske klart for mit Blik. Det øvrige mindes jeg ikke, men Mor fortalte, at Christian derefter fik Plads mellem Kusken og Far udenpaa Vognen, hvad han sikkert har været lykkelig over.

Den første Station paa Rejsen var Ringkøbing, hvor vi boede paa et Hotel i den meget strenge Vinter, mens Far saa paa Ejendomme. Han købte Nordgaarden ved Ringsted. Vi rejste videre med Vogn fra Ringkøbing, og over Aarhus til Kallundborg, hvorfra jeg ogsaa har et lille Minde om en venlig ung Mand, Søn af Hotelværtten, der satte mig paa sit Knæ og sang for mig: »Min kære lille Søster«, som jeg altid har elsket siden den Tid, sentimental som den og jeg er.

Af bemærkelsesværdige Ting fra Brejninggaard om undertegnede kan nævnes, at jeg helst vilde have været Dreng og ikke Pige, og at jeg skal have sagt: »Jeg tror ganske bestemt, at jeg bliver en Dreng til næste Sommer.« Ligeledes, at jeg holdt meget af en Omgangsven af mine Forældre, der hed Kofoed. Han var Jæger og havde en Hund, som jeg ogsaa kunde lide. Jeg havde bestemt at ville gifte mig med Kofoed, men da man fortalte mig, at han havde forlovet sig og snart skulde have Bryllup, skal jeg have sagt: »Ja, kan jeg ikke faa Kofoed, saa vil jeg ha'e hans Hund.«

Omtrent samtidig hermed skal der have været et lille Espalier-Kirsebærtræ i Haven, som det var os Børn paa det strengeste forbudt at røre; det bar for første Gang dejlige, store Kirsebær. Man vil have set mig liste mig hen til Træet, staa og se lidt paa det, og saa fare løs og plukke hvert eneste Bær, som jeg efterhaanden spiste. Saavidt skammer jeg mig; men derefter løb jeg ind og søgte Far op, hvem jeg under Graad og Tænders Gnidsel fortalte min Skændselsgerning, hvad Far senere fremhævede som Bevis paa min Hæderlighed.

Nordgaarden.

En tarvelig lille Bolig fandt vi paa Nordgaarden i Sammenligning med Brejninggaard; men vi Børn kom til at elske det Sted og Haven, der var stor — 5 Tdr. Land.

Hvor er dog Forholdene forandrede siden den Tid. Saadan en lille Ting som Tændstikker kendtes ikke. Naar Far tændte sin Pibe — Cigarer var en stor Luxus — slog han Ild med sit Fyr-tøj: Staal, Flintesten og Fyrsvamp. Fidibusser, lavet af Avis-papir, var en stadig og billig Opmærksomhed fra os Børn til Far. — Ilden i Køkkenet blev hver Aften omhyggelig dækket med Aske — Tørveaske, saa der ingen besværlig Optænding var fornøden næste Morgen. Vi kendte kun Lys, som vi selv støbte, det var Tællelys og brugtes til daglig, Stearinlys, naar der var Fest. Senere holdt Olie-Moderator-Lamper deres Indtog i Huset, og først efter Krigen 1864 Petroleumslamper, der jo nu ganske er distanceret af elektrisk Lys.

Nordgaarden, hvor jeg levede fra jeg var 5 til 16 Aar gl., gemmer jo ogsaa for mig mine egentlige Barndomsminder og min Opvaagnen til Bevidsthed og Liv. Og der var virkelig Liv i mit Hjem, baade hos de voxne og hos os Børn. Far var meget streng imod os, det syntes vi da; maaske var det nødvendigt, da vi var en Flok lebendige Unger; Mor var klog og god, og vi elskede hende og havde stor Fortrolighed til hende — ogsaa Respekt. Vi bandede f. Ex. aldrig i hendes eller Fars Nærværelse, og det var ellers en slem Vane, vi alle havde, takket være vor dejlige Barnepige Susse, der bandede rædsomt og ganske ubevidst. Hun sagde saaledes ikke sjældent: »A ka Fanden ta'me et begryv, hvo de Baen lær aa bann, for A banner Døvlen stød' mæ aaller.« Susanne var forøvrigt vor Ven, Vejleder, Opdrager, Medskyldige, Straffedommer osv. osv. og altid fornuftig og retfærdig. Hun kunde hverken læse eller skrive; men naar hun af og til i en Mergelkasse forspændt med en gammel Hest trillede til Ringsted for at levere Høns, Æg osv. og hente utalte Nødvendigheds-genstande hjem til Gaarden, saa havde hun det nøjagtigste Regnskab i sit Hoved, og det passede altid paa en Skilling; for dengang havde man Daler, Mark og Skilling. Hun var et

enestaaende Tyende, som slet ikke findes mere i vore Dage, og vort Ve og Vel var *hendes*, ligesom vort Hjem var hendes. Hun var i ca. 40 Aar hos os og døde hos min Søster, Præstekonen i Jylland. Hvor gammel hun blev, opklaredes først efter hendes Død. — Engang hun skulde vidne i Retten, svarede hun, da hun blev spurgt om sin Alder: »A ved sku ett, om A blyver jen og halvfjers eller jen og halvfems.« Min Svoger skrev til Ringkøbing, hvor hun var født og døbt, og fik Rede gennem Kirkebogen paa, at hun var født 1796; hun døde 1889.

Susse var morsom, men skrap, især mod de andre Tjenestefolk, og især naar de bestilte for lidt; for hun selv var aldrig ledig. Hun hjalp Mor udmærket med Høsegaarden og var navnlig øm over de vanskelige Kalkunkyllinger, som hun omfattede med moderlig Kærlighed. Engang skete der den sørgelige Begivenhed, at Ræven gjorde Indbrud imellem Kalkunerne og ranede *Hanen*, der særlig det Aar var meget stor og fed, saa stor og tung, at Mikkell ikke kunde slæbe afsted med den (maaske var han ogsaa bleven forstyrret i sit Arbejde) og maatte nøjes med at bide Hovedet af den. Hanen fandtes altsaa næste Morgen uden Hoved, men ellers ganske uskadt. Da Susse kom ud med Æde til Kalkunkyllingerne og saa Elendigheden, stod hun først ganske maalløs, saa rystede hun paa Hovedet og sagde: »Aa, I stakkels Bø'n, no haar I mistet Jer Faa'e!« Samme Far var ellers slem til at hugge og baske efter Kyllingerne, naar de kom i hans umiddelbare Nærhed. Til Susses Arbejde hørte desuden at ribbe Fjer, skrælle Kartofler osv. osv., foruden den store Vask om alle os Børn, som hun tildels besørgede og ordnede. Hendes Plads var en Stol ved et gammelt Bornholmerur i Køkkenet, naar hun ikke havde travlt udendørs. Selvfølgelig sagde hun »Du« til os alle undtagen til min ældste Bror Christian, til ham sagde hun »Han«, det var nu hendes Rangforordning; han var 3 Aar gl., da hun kom til os. Men hans Kærlighed og Ærbødighed for Susse var saa stor, at da han som 22-aarig Student forlovede sig, sagde han: »Hvis Susse ikke kan lide hende, saa gifter jeg mig ikke med hende.« Susse yndede hende imidlertid ikke, og han giftede sig heller ikke med Kæresten; men det var ikke hverken Susses eller hans Skyld. Susse var nemlig dis-

kret og udtalte ingen Misbilligelse med hans Valg. Til os andre sagde hun: »A ka sku ett li'e den Kaneli« hun hed Cornelia.

Vor Husstand var ret stor, og det var os strengt forbudt at holde til i Folkestuen, hvad der i de Tider sikkert heller ikke havde været sundt for vor Udvikling. Men det følger af sig selv, at vi sluttede Venskab med adskillige af Folkene, særlig Røgter og Staldkarle, for at faa Lov at færdes i Staldene, hvad vi, især maaske jeg, umaadelig gerne vilde. Jeg mindes saaledes et legemlig talt ligefrem saligt Øjeblik i mit Liv, hvor jeg i Syvaarsalderen efter at være tildels helbredet efter en langvarig Koldfeber havde placeret mig i en lille Halmstak lige for Enden af Kostalden paa Nordgaarden. Solen skinnede varmt paa mig i den tørre bløde Halm, Kørerne gumlede hyggeligt indenfor i Stalden, Fuglene pippede og fløjtede rundt omkring, og Lugten af Køer og Heste har jeg altid holdt af, NB. paa de rette Steder.

Vi havde en Røgter, der hed Jakob Davidsen; han havde været med i Napoleonskrigene og en Tid levet i Frankrig, hvad han var meget stolt af, og han lærte os bl. a., at en Hund paa Fransk hed »Sieng« og en Ko »Vasje«, hvilket efter Konference med de voxne viste sig at være ganske rigtigt. Denne Røgter gjorde af og til rent i Hønse- Ande- og Kalkunhuset, hvilket var et betydningsfuldt Arbejde og i høj Grad paa-skønnet af Mor, der selv daglig tilsaa sine »Smaakreaturer«. Jakob Davidsen hentede sig manganen Kop extra Kaffe i Køkkenet. Lille, tør og vissen, som han var, forstod han at belægge sine Ord og var i det hele godt lidt af Herskabet. Dette vakte Misundelse især hos en af Malkepigerne, der lød det underlige Navn »Ballon-Stine« (til Forskel fra andre Stiner), fordi hun havde tjent en Sommer i »Pavillonon« i Kærehave, og den sjællandske Tunge havde lettere ved at hefte »Ballon« end »Pavillon« til hendes Døbenavn. Naa, denne Ballon-Stine var misundelig og vred over Røgterens »Særstilling« og udtalte højt og lydt engang om Mor og hans Forhold: »Fruen hun er sku saa dom saa dom, saa Jakob Davidsen ku' bilde hende ing, at Haraldsted Sø var brændt, og der stod Stegefedt i Stedet«. Denne knusende Dom om Mor blev opbevaret og er aldrig gaet os af Minde.

Vor Kusk, Hans Larsen, var ogsaa vor alles Ven og var hos os alle de 10 Aar, Far ejede Nordgaarden; han fulgte os over til Als i 1860, og vi græd varme Taarer, da han vendte hjem til Gilsager, hvor han ejede et lille Hus.

Men naturligvis spillede den indendørs Husstand den største Rolle for os, og efter Far og Mor var vor Lærer eller Lærerinde Nr. 1. Min første Erindring om Undervisning er den stille, elskværdige Skolelærer Christensen fra Tolstrup, der gav os nogle Timers Beskæftigelse hver Eftermiddag. Christian var 9 Aar, Hedvig 7 og jeg 5. Jeg ser ham sidde og skære Gaasefjer med en Pennekniv til Penne for os; dengang var Staalpenne endnu ikke almindelige. Med uendelig Taalmodighed forsynede han vore ubehjælpssomme Hænder med den ene Pen efter den anden. (Et Aars Tid efter afløstes Fjerpennen dog af Staalpenne.) Christensen gik op og ned ad Gulvet og dikterede de to store: »Ak, intetsteds er Roserne saa røde, og intetsteds er Tornene saa smaa«, det var saa kønt, syntes jeg, og jeg hilste Verset med Glæde som min gamle Ven, da jeg mange Aar senere stødte paa det i Litteraturen.

Men efter nogen Tids Forløb fik vi fast Lærerinde — min ældste Bror kom paa Herlufsholm — og blandt de forskellige flinke og elskværdige Lærerinder, vi havde i min Opvæxt, mindes jeg med særlig Kærlighed Emma Elben og senere Augusta Jakobsen; den sidste blev os alle en kær og dyrebar Ven i en Aarrække, indtil hun ganske uventet og pludselig døde paa en Baderejse, hvor hun — selv rask — ledsagede en syg Kusine, opofrende og elskelig som hun var. Det var min første store *Sorg* her i Verden.

En stor *Angst* havde jeg oplevet nogle Aar før. Far fik Mæslinger og blev meget daarlig, laa bogstaveligt mellem Liv og Død, og der blev stille i Huset, hvad der gjorde et forunderligt betagende Indtryk paa os Børn. Gudskelov kom Far sig, og Mor tillagde — næst Gud — vor dejlige, dygtige Læge, Justitsraad Krebs Æren derfor.

En *Skuffelse*, som aldrig gaar mig af Minde, havde jeg en klar, smuk Morgen, hvor der laa Rim paa alt muligt, og hvor jeg vovede mig ud af Gaarden paa egen Haand til et interessant Sted tæt udenfor Haven, hvor der laa en lille Dam,

Karudseparken kaldet. Paa Bredden voxede der, hvad der altid voxer saadanne Steder, Ukrudt en gros, der kan være yndigt om Sommeren og naturligvis visner og falmer om Vinteren. Men hvad var dog det, jeg saa: de yndigste smaa Blade, Straa og Blomster kantet og forskønnet med den vidunderlige Rim, der glimtede som Diamanter i Solskinnet. »Aah, tænkte jeg, du maa have en Buket med hjem til Mor«, og i en Fart plukkede jeg den dejligste lille Rimbuket, knugede den ømt i min varme Haand og skyndte mig hjem. Men da jeg aandeløs fandt Mor og glædestraalende vilde give min lille, men skønne Gave — ak! da var den kun nogle slatne visne Straa og Blade, og jeg var fløv og ulykkelig, kun en kort Tid ganske vist, men det har brændt sig ind i min Bevidsthed i snart 80 Aar.

Vor store, og som vi syntes, dejlige Have var en Glæde for os Børn, ikke fordi vi lagde noget særligt Arbejde i Haven, nej, det havde vi, Brødrene og jeg, sandelig ikke Tid til, mente vi, men fordi der var de lange Gange at løbe i og megen og god Frugt, som ogsaa blev nydt i store Maader trods forskellige Forbud, der desværre ikke altid blev respekteret. Vi syntes, at Haven var »vor«, Gaarden, Skoven, Fælleden, Engen og det hele var vort, og vi var stolte af vort Eje. Senere saa vi, at den hele Ejendom var, trods en Kirke og lidt Gods, en saare beskednen Besiddelse; men betragtet med Barneøjne ses alt i Forstørrelsesglas.

Desværre maa jeg bekende, at jeg ikke havde synderlig Sans for kvindelige Sysler; at lege med Dukker foragtede jeg, og engang min Søster Hedvig og jeg i Fællesskab fik et lille Komfur, overlod jeg det galdelig, efter at have lavet Mad et Par Gange, til hendes fri Afbenyttelse. Taalmodighed havde jeg ikke meget af; jeg husker saaledes en af de faa Gange vi lavede Mad; vi skulde koge Suppe paa en Spurv, som Forvalter Krog havde skudt; jeg tvang Hedvig til at kalde den *kogt* efter 10 Minutters Forløb, og vi spiste den da ogsaa rent ud sagt *raa*. Jeg blev haanet, og det hed sig længe efter: »Augusta spiser Spurven raa.«

Derimod holdt jeg meget af een kvindelig Syssel, nemlig Haandarbejde. Det var hyggeligt, syntes jeg, at se Strømpen

voxe hurtigt frem under mine Hænder. Og Broderi, som var skattet i de Tider, var mig ogsaa en Glæde, da jeg lærte at gøre det godt.

Men at færdes udendørs med Brødrene — i Regnvej i Lade og Lo og i Staldene — det var min største Glæde; og jeg under alle Børn en Barndom paa Landet, som jeg har haft.

Jeg har altid følt en lidenskabelig Kærlighed til Heste og Hunde i Almindelighed; og de, som jeg i Aarenes Løb sluttede Venskab med, staar som lysende Punkter i min forøvrigt lykkelige Tilværelse. Vi havde næsten altid et Par Høsehunde, immer kaldet Chasseur og Perdrix; kloge dejlige Venner for os Børn; og saa engang husker jeg, mens Perdrix havde Hvalpe, kom den kære Dr. Krebs i Besøg hos os med sin Familie. Hans lille yngste Datter greb, før vi kunde advare hende, efter en af de søde smaa Hundehvalpe; men Perdrix bed hende i Haanden, saa det blødte, og hendes Forældre forlangte bestemt, at Hunden skulde skydes, hvad den ogsaa blev til stor Sorg for os Børn. Egentlig kan jeg endnu den Dag i Dag ikke indse nogensomhelst Grund til at skyde Hunden. Men det skete nu, og den blev begravet i Haven.

En stor Glæde for os Børn blev et Recreationsophold, som vor Morbror, stud. theol. Julius Fjelstrup, gjorde paa Nordgaarden, da jeg var en 6—7 Aar. Dag for Dag, som han blev raskere, voxede ogsaa hans Humør. Han var den friskeste, gladeste Student, man kunde tænke sig, spillede paa Guitar og sang til, dansede »Indianerpolka« iført vor Lærerindes Morgenkjole og slog Tam Tam paa Bunden af Mors Syæske, som han naturligvis væltede, mens vor unge Lærerinde spillede paa Klaver dertil, og alle vi Unger med store Øjne og aaben Mund nød det hele og troede alle theologiske Studenter var som Onkel Julius. Paa den Tid havde vi en sød lille glad Pige fra København til Husjomfru, som hed »Jomfru Lustig«. Hun kaldtes i daglig Tale kun Lustig og var alles Yndling. I et Rundskuedigt, som Onkel Julius forfattede, forekom disse Liniér om hende: »Lustig her, lustig da und immer, lustig her ohne Pracht und Glimmer, lustig her.« Visen var ellers paa Melodien: Vort Modersmaal.

Tæt op til Nordgaarden laa den store Herregaard Adams-høj, der ejedes af en elskværdig lidt sær ældre Mand, Bror til den berømte Arkæolog, Thomsen. Han figurerede ogsaa i Digtet saaledes: »Hr. Adam troner stolt i Paradiset, han skulde rigtignok have lidt af Riset, thi Adam ej han ligner, en Eva han ej tog« osv. Han var nemlig Pebersvend og maatte tidt finde sig i Raad og Anvisninger og lidt Stiklerier i den Anledning.

Samme vor Nabo var mageløs venlig og god mod os Børn. Vi besøgte ham tidt, og han modtog os altid smilende over hele Ansigtet. Kom vi i hans Spisetider, fik et Par af os Plads i den store Sofa ved Siden af ham og spiste med af hans tarvelige Maaltid. Navnlig var hans Kaffe meget tynd, saa tynd, at min ældste Bror engang sagde: »Tak for The!« Helt betuttet udbrod Thomsen: »Va, Va, Va, det var jo Kaffe, du fik.« Men jeg troer saamænd ikke, han blev vred. Han holdt mest af min Søster og mig og forærede os hver et Par Guldørenringe til vor Konfirmation.

I Sommertiden kom en ung kvindelig Slægtning af ham i Besøg. Jeg husker hende gennem mange Aar bleg og tynd i Maj Maaned indfinde sig paa Adamshøj, hvor hun i Sommerens Løb blev solbændt og trivedes godt. Hr. Thomsen havde mange og lange Tobakspiber, som ingen maatte røre. Folk kunde faa Cigarer, der stod henne i et Hjørne af hans store, store Stue, der var Kontor, Daglig- og Spisestue i een Person; Cigarerne var slemme, sagde Folk; men Piberne rørte man altsaa ikke, de var ogsaa *slemme*, endda meget slemme, de blev nemlig aldrig rensede. Saa en dejlig Sommerdag, hvor Hr. Thomsen var paa en lang Tur til sin elskede Møller Brechvold i Nebs Mølle og ikke kom hjem før Aften, hittede den københavnske Slægtning paa at rense alle Piberne, og med Stolthed fremviste hun dem, da han om Aftenen kom hjem. Men da skal han være bleven aldeles rasende, fik vi senere at vide, og han vilde ikke have hende mere i sit Hus. Hun rejste næste Dag og saas aldrig oftere paa Adamshøj.

Vor Lærerinde, Frøken Emma Elben, elskede han højt; hun var ogsaa indtagende og yndig, og han gjorde inderlig Gammelmandskur til hende. Denne Kur slog af og til ud paa

en ganske pudsig Maade, nemlig i Form af brændte Mandler, som man kunde faa rigtig gode hos en Bager i Ringsted.

I mange Retninger viste Hr. Thomsen sig som en god og hyggelig Nabo. En Maaneskinsnat hjemsøgte Ræven hans Andehus. Det skete paa den Maade, at Mikkel fra et Stendige sprang over paa Andehuset og kradsede Hul i det gamle møre mosgroede Tag og saaledes som en ond Aand kom ned over de intetanende Ænder. Paa ægte blodtørstig Rovdyrmanér bed den efterhaanden *alle* Ænderne ihjel, og da Kokkepigen om Morgen kom for at lukke dem ud, saa hun Ræven staa midt imellem alle de døde Dyr og stirre paa hende med sine lysende grønne Øjne. Forfærdet løb hun skrigende og skraalende sin Vej og lukkede i Forfjamskelsen ikke engang Døren efter sig; den blev staaende paa Klem. Hurtig kom Staldkarlen, der gik og mugged i Hestestalden, til Hjælp; nu skulde man jo tro, at Mikkel var echapperet, men Nej — han kendte Menneskenes Klogskab og har ikke kunnet tænke sig Kokkepigens Dumhed. Mikkel stod urørlig paa Pletten mellem sine Ofre, og Staldkarlen fik ham slaaet ihjel med sin Møggreb. Hr. Thomsen sendte 6 af Ænderne over til Nordgaarden, for selv kunde han jo ikke overkomme at spise alle de 14; og de var saare velkomne. Begivenheden drøftedes med Interesse af store og smaa i lang Tid efter.

Da min ældste Bror var kommen til Herlufsholm og min Søster Hedvig var voxet fra den rædsomme Forlystelse »Ringsted Marked«, skulde jeg som Nr. 3 i Flokken anføre de mindre Brødre paa denne Færd, hvad vi forresten glædede os meget til. Ved en saadan Lejlighed gav Hr. Thomsen mig engang 1 Specie (4 Kroner) til at more »hele Regimentet« — som han kaldte os — for. Vi var henrykte, og disse mange Penge anvendtes til Cirkus og Slikkeri. Men hvor var vi trætte og ugidelige, da vi endelig henad Eftermiddagen kørte hjem. Det bedste ved Markedet var Cirkus Hoffmann, der vist var meget tarveligt, men dog skiltede med »den arabiske Hingst Zampa«, der var snehvid og vidunderlig, syntes vi.

Saa kom der engang en Danselærerinde, Fru Weyse, til Ringsted, og vi fik Lov til 2 Gange om Ugen at deltage

i denne Undervisning, hvad vi sikkert kunde trænge haardt til, thi man kendte aldeles ikke dengang noget, der hed Gymnastik, i Skolen. Synderligt har denne Undervisning vist ikke hjulpet paa os i første Omgang; thi da en Balletdanser Hop-pensach et Par Aar senere etablerede Danseøvelser i Ringsted igen, bestemte Forældrene, at vi skulde være med, hvad vi uendelig gerne vilde.

Forrige Gang var vi saa smaa, at Kusken maatte køre os. Gaa kunde vi Børn jo ikke en halv Mil og derefter danse, altsaa maatte vi køres; men paa den Tid var »Hartkornet« ikke egnet til Extravagancer, og saa besluttedes i det høje Raad, at jeg og mine 4 yngre Brødre maatte faa en »Mergelkasse« og Grundtvig (opkaldt efter en Farver i Ringsted, hvor Hesten var købt) og paa den Maade trilles afsted til Danseøvelse i den skønne Juni Maaned fra 3 til 5, to Gange om Ugen. Men jeg, den ældste, skulde staa til Ansvar for Liv og Lemmer, Køretøj og det hele, hvad jeg med mine 12 Aar og Kendskab til Livet i Almindelighed og Heste i Særdeleshed ikke et Øjeblik betænkte mig paa. Engang kunde det dog nær være gaaet galt; thi idet vi, naturligvis med mig som Kusk, stolt svingede ud af Byen, sér jeg, at en Rem i Seletøjet ikke er spændt, og staar af Kassen for at ordne den Sag, og i det samme gaar Grundtvig fremad, og den Pind, der holder en saadan Kasse i vandret Stilling, maa være faldet ud, for Kassen vippede over i lodret Stilling, og alle 4 unge Fengere ligger inellem Tæpper og Halmknipper paa Landevejen. En barmhjertig Kommis, der havde set efter os fra Købmandsboden, kom løbende ud og hjalp os belevent til Rette, og vi fik en ny Pind i Mergelkassen; men jeg tror nok, at Fengers Børn blev lidt til Grin ved den Lejlighed.

Vi fik da imidlertid lært at danse og har haft megen Glæde deraf allesammen senere i Livet, maaske jeg mindre end nogen af mine Søskende, om end mit første Bal, Trolleballet, paa Herlufsholm den 14. Januar, vistnok 1855, var en stor og betydningsfuld Oplevelse. En »Skrædderpige« blev anskaffet, og to vistnok tarvelige, men anstændige lyseblaa »Tarlatskjoler« syet til min Søster og mig, og nogle hvide Atlaskeskaand, Dronningeskaand kaldet, anbragt som Sløjfer paa Skul-

drene og som Livbaand med Sløjfe bagpaa, hvad man brugte i de Dage.

4 Mil havde vi at køre pr. Vogn til Herlufsholm; Vejene var slette, og den store Wienervogn — for Far og Mor var selvfølgelig med — var tung. Saa hittede Far paa at spænde 3 Heste for Vognen, den midterste og sværeste i Enspænderstænger og Kørehestene paa hver sin Side. Mørkebrune og kønne var de alle tre, saa det gik nok saa godt an.

Naturligvis var Oldfruen paa Herlufsholm saa elskværdig at modtage de fjerntboende Balgæster til Omklædning, og jeg husker tydeligt, at vi fik en Kop Bouillon ved Ankomsten; jeg havde aldrig drømt om at *drikke* Suppe af en Thekop, men lærte det hurtigt. Og saa stod man lidt efter i den store smukke Festsal og gyste, som enhver nok saa lille Baldame vist gør endnu den Dag i Dag, ved Tanken om *ingen* Kavalier at faa. Men det fik man heldigvis; der var jo Masser af Drengene og det venlige og velopdragne smaa Værter. En smuk Tale om Herluf Trolle blev holdt af Rektor; derefter kom en Sang, af hvilken jeg kun mindes den Strofe: »Her samles den henfarnes Sønner«, som jeg grublede dybt over i lang Tid. Der serveredes Smørrebrød og afbrændt Rødvin, og her traf jeg for første Gang i mit Liv sammen med »Kaviar«, som min Kavalier betroede mig smagte som »grøn Sæbe« og iøvrigt fraraadede mig at nyde. Jeg tog dog, nysgerrig som jeg var, et Stykke med Kaviar, smagte paa det og gav ham fuldstændig Ret. Senere i Livet er jeg kommen til en helt anden og bedre Erkendelse.

Det var altsaa Begyndelsen paa adskillige fornøjelige Børnetrolleballe paa Herlufsholm.

Som voksen har jeg moret mig dejligt, men uden Romantik, paa mange, mange Baller. Men at lave min Baldragt i Stand fandt jeg altid kedsommeligt. Det gjorde derimod Hedvig ikke, og vi ordnede Forholdet saaledes, at jeg tog en Uges »Husholdningsarbejde« for hende med tidlig Opstandelse om Morgenen, Kaffelavning osv. osv., mod at hun lempede min Balstads. Da Hedvig giftede sig i 1866, var jeg 22 Aar gl., og fra den Tid maatte jeg selv klare mig, hvad der

ikke var saa vanskeligt i de, i selskabelig Retning, beskedne Forhold, der herskede paa Als efter Krigen 1864.

Men tilbage til Nordgaarden. Far havde levet sin Barn- og Ungdom paa det dejlige frugtbare Sydfyen, hvor der var »Æblegaard og Humlehave« foruden mange andre Herligheder. Han plantede en Mængde gode Frugttræer i vor store Have, og ingensinde var Frugt til Stede saa rigeligt som i Koleraaaret. O, I Guder, hvor der var Masser af Blommer, men det var os naturligvis strengt forbudt at røre dem. Vi *kunde* imidlertid ikke lade være og omgik Forbudet paa alle Maader, navnlig de Tider i Døgnet, hvor Forældrene holdt Middagshvile.

Saa skræmmedes Gaarden en Dag op ved et Koleradødsfald i den nærmeste Nærhed! Vi Børn holdt os hæderligt fra Frugten i — jeg antager — halvanden Dag, for saa igen at svælge i Blommer, Æbler og Pærer; og Nydelsen løb af uden sørgelige Følger, takket være vore solide Landsby-maver.

Far anlagde Aspargesbede, der leverede Asparges, som jeg aldrig har set Mage til. Det gjorde han ogsaa senere paa Als og paa Lolland, hvor Aspargesbedene gødedes med Tang (Asparges er en Strandplante) og altid med samme Held.

Jordbær derimod trivedes ikke i Nordgaardens Have. Paa Augustenborg havde vi et Stykke Jordbærland med saakaldte immerbærende Jordbær, der var store og vidunderlige i nogle Aar; men dengang forstod vi ikke, at Vexeldrift var nødvendig ogsaa for Jordbærs Vedkommende. Først nu paa mine gamle Dage har jeg i vor lille Have i Farum oplevet en Overdaadighed af denne herlige Frugt. Men tæt ved Jordbærhaven paa Nordgaarden stod ogsaa et mægtigt gammelt Poppeltræ, som vel har taget Kraften af Jorden. Husk det I, som læser dette, at Poppel, Ask og adskillige andre Træer er Rovtræer mod de omkringvoxende Planter.

Min Bror Frederik, 1¹/₂ Aar yngre end jeg, var en herlig Legekammerat, og vi tog os tidt og ofte en lille Udgangstur i Marken, hvor Hestene stod paa Græs. Vi søgte os hver en Ganger og forstod at lave Grimen og Tøjret om til en Slags

Trense, trække Dyret ned i en Grøft, hvor vi besteg det, og fik os derefter en rask lille Ridetur op og ned ad Ageren. Engang *galoperede* vi, og jeg tabte først min Hat, derefter min ene Sko. Hatten fandt jeg, men ikke *Skoen*, og det var temmelig kriminelt; men ved Susses Hjælp slap jeg over denne Ulykke, og ingen fik det at vide.

Omtrent ved denne Tid kom min Bror Sophus ogsaa ind i Herlufsholms Skole. Han var en klog Dreng og vidste det. Første Gang han var hjemme i Ferien, vilde han imponere en af de yngre Brødre, Mathias, og pralede med, at nu vidste han alt, kendte alt og kunde sige Besked om alt. »Prøv at nævne en eneste Ting, som jeg ikke kender!« Den lille betænkte sig et Øjeblik og siger saa ganske stilfærdig: »Kan Du saa sige mig, hvordan ser en Karudse . . . ud?« Beskæmmet maatte den store Bror tie. Mor havde hørt Samtalen fra Stuen ved Siden af, og den blev ikke glemt.

Vi var slemme til at drille hverandre, naar Forældrene ikke var i Nærheden. Jeg har i hele mit Liv været vel ved Magt og har maattet høre ilde derfor. Naar mine Søskende — NB. de ældre, de yngre kunde jeg nok ordne — sagde: »Søde, tykke, naturlige Tudse«, blev jeg aldeles rasende, saa rasende, at jeg kunde have slaaet dem ihjel, tror jeg, om jeg havde haft et Mordredskab i Nærheden. Denne Drillen hørte for mit Vedkommende først op, da jeg var c. 14 Aar, og det gik saaledes til. Min ældste Bror var lige bleven Student og var en hædret Søn hjemme. Han kom saa en Dag hen til mig og hviskede mig ind i Øret: »Søde, tykke, naturlige Tudse«; men lynsnart vendte jeg mig om og gav ham en Lussing, der maa have været god, thi han drillede mig aldrig mere, de andre heller ikke.

Paa alle større Gaarde havde man en Bødker til at lave Smørtræer; der fandtes ingen Fælles- eller Andels-Mejerier dengang (men derimod det rædsomme Produkt »Bønder-smør«, der nu heldigvis ikke eksisterer mere.) Niels Bødker kunde mere end lave Smørdritler; han lavede Træsko til os allesammen, som stod paa Rad i Forstuen, og som vi skulde tage paa, naar Føret var daarligt. Det var meget spændende at se paa ham og hans Arbejde og faa Lov at laane en

»Baandkniv« og sidde og snitte med den overskrævs paa en lang Bænk, der var forsynet med en stor Klemme, hvor den Pind, man snittede paa, blev sat fast. Hans ældste Søn, der hed Per Nilen, var Hyrdedreng og senere Karl paa Gaarden. Det var saadan gode pæne Tjenestefolk, som man meget sjældent finder Mage til nu om Stunder.

Der hørte ogsaa en Smed til Gaarden. Hesteskoning er et stort Arbejde paa en Gaard med en Snes Heste, foruden Vognbeslag m. m., som Smeden alt besørgede. Det var umaa- delig fristende for os Børn at gaa ned i Smedien og se ind i den skønne Ild, faa Lov til at trække Blæsebælgen og beundre Hammerslagene paa det hvidglødende Jern, der spredte de tusinde Gnister rundt omkring uden dog at tænde, og at se, hvor lindt Jernet formede sig under Tang og Hammer i en Bue til f. Ex. en Hesteko. Det var i Virkeligheden lidt af et Eventyr, og vi forstyrrede og sinkede tidt og mange Gange den skikkelige sorte Smed. Engang husker jeg min Søster Hedvig og jeg i Smedien traf Smedens lille brunøjede Dreng. Han var meget sød, og Hedvig sagde: »Peder, giv mig et Kys!« »Jeg har ingen!« svarede den lille Uskyldighed.

Høstgildet var en aarlig tilbagevendende Begivenhed, og det var Fest over hele Linjen. Guirlander rundt om, Lampetter pyntet med Blomster paa Væggene, og en dobbelt Høstkrans med en Buket af alle fire Kornsorter midt under Loftet. Et Par Spillemand paa en Forhøjning i Enden af Salen og saa rigtig god Beværtning: i Reglen Suppe, med Peberrodkød bagefter, og Lagkage c. Kl. 4. Derefter begyndte Dansen, der blev drevet med Lidenskab, saa at Herrernes Frakker, hvorfra der ofte stak en Pibespids ud af Baglommen, maatte lægges, og Kavalererne dansede lettede videre i Skjortearmer, der ofte svøbte sig tæt om Armen paa Grund af Anstrengelsen ved de mange morsomme Runddansen: Totur, Sex- tur, Pigernes Fornøjelse, det lille F. osv. osv. Kl. 10 kom Festens Clou: Punschen, der blev brygget i en stor Mælke- spand, og nu blev der drukket den ene Skaal efter den anden. Der blev naturligvis ogsaa holdt Taler til Ære for Herskabet. Far og Mor kiggede af og til over i Gildessalen, men lod ellers Folkene more sig, som de havde Lyst. Efter Pun-

schen maatte vi Børn ikke være med længere. Der var aldrig, saavidt jeg husker, nogen, der blev drukken, og de plejede at holde ud til den lyse Morgen med godt Humør; Dansen blev af og til afbrudt af Kaffe og Smørrebrød.

Ved et af Høstgilderne paa Nordgaarden dansede min Søster med Forvalteren *Peder Larsen*. Han var Jyde, og hans Tøj var mærket med P. D. L. S. Ung og velnæret, som han var, sled og stræbte han i Dansen og holdt ud, til Musikken standsede. Saa slap han sin Dame med et Gisp og udbød: »Det her er sgu lisaa stræng som at tæsk Havre.« Da min Søster næste Dag krævede Forvalteren til Regnskab for denne Udtalelse, nægtede han paa det bestemteste at have sagt saaledes. »Maaske har jeg sagt: Det er sgu lisaa stræng som at trække et Læs Havre; men jeg har aldrig sagt: som at tæsk Havre.« Saa kunde hun altsaa selv afgøre, hvad der var mindst krænkende for hende som Baldame.

Husfliden dreves i min Barndom som noget selvfølgeligt. Vi avlede Hør, og vi klippede Faarene, og der blev spunden baade Hørgarn, Blaagarn og Uld og vævet Tøj deraf. Mejer-sken havde Opsyn med Pigernes Spind, og der skulde afleveres en vis bestemt Portion hver Vinter. Mor havde en Væver i Balstrup tæt ved Ringsted, som vævede for hende, og som hun satte stor Pris paa. Engang indbød hun Væveren og hans Kone til Høstgildet og fik det Svar: »Nej Tak, Fru Fenger, vi morer os bedst hjemme.« Egentlig syntes Mor godt om det Svar, thi hun havde det selv paa samme Maade, og det var hende noget af en Anstrengelse og Overvindelse at deltage i Selskabelighed. Naa, Mor havde jo ogsaa sit store Hus og sine mange Børn at passe, og hun passede det alt-sammen selv, og passede det udmærket.

En stor og glædelig Begivenhed var det, naar vor kære gamle Farfar besøgte os om Sommeren. Han var saa mild og kærlig mod os Børn og elsket af os alle. Han havde været Landmand i mange Aar og var dybt interesseret i Gaardens Drift; men han var meget daarlig til Bens og gik med Krykker og maatte derfor køres rundt i Markerne i en lille tosædet Vogn, forspændt med *Blis*. *Blis* var en lille køn Hest, som Far havde købt meget billigt paa Ringsted Marked, men den havde

to Fejl: den var *ringhøvet*, og den var *kørestædig*. Derfor blev den i det første Aarstid kun brugt som Ridehest; den bar udmærket let og løb aldeles glimrende. Den var tillige from som et Lam, og saa fik Far pludselig den Idé at prøve den som Enspænderhest. I Tospand vilde den ikke gaa. *Det* gik udmærket. Far kørte den selv, og det var rørende at se, hvor den lystrede hans mindste Vink og gjorde, hvad den skulde, selv om det gik over Pløjemark og over »Fælleden«, hvor der var den ene Tue ved Siden af den anden, over Smaagrøfter og igennem Vandpytter. Blis var altid villig.

Engang sad Hedvig og jeg paa bageste Sæde — Bedstefar sad altid foran hos Far — og vi havde været rundt i Skoven, i Præsteengen og i Markerne. Høsten var endt. Der fandtes »Stakkehave« udenfor Gaarden, og vi kørte ind imellem de store, friske, gule Stakke; Bedstefar skulde jo se »Arbejdets Velsignelse«. Pludselig flyver lige for Fødderne af os en stor Flok Agerhøns op med den ejendommelige stærke durende Lyd, som vi Landsbyfolk kender saa godt, og tumler lige om Ørerne paa os og bort fra det Festmaalid, de havde indtaget i Ly og Læ mellem Stakkene. Men een af Flokken slog sig i Forskrækkelsen ned ved Foden af en Stak og fik sig skjult i den indadventte Stub. Far standsede Vognen og sagde til Hedvig: »Staa af og gaa ganske stille hen og tag den Agerhøne, der borer sig ind i Stakken, men hold rigtig godt fast paa den.« Det gjorde Hedvig prompte, og næste Dag spiste Bedstefar den stegte Agerhøne.

Bedstefar var en smuk og fin gammel Mand. Han røg ikke Tobak, men brugte Snus, og brugte det saa sirligt, at det sjældent dryssede paa hans hvide Skjortebryst, og man i det hele ikke lagde Mærke til det. I den Tid var det ret almindeligt »at snuse«. Far gemte i mange Aar en Skildpaddes-Daase med Sølvbeslag til Minde om sin kære, gamle Far.

Bedstefar boede i København i Koleraaaret og fik et ret alvorligt Anfald af Kolera, men kom sig. Han var, trods sine næsten lamme Ben, en sund og rask Mand med stort hvidt krøllet Haar og beholdt alle sine Tænder lige til sin Død, der indtraf, da han var 84 Aar gl.

Et Minde, jeg som gammel Naturhistorielærerinde maa

optegne, skriver sig fra denne Periode i mit Liv. Jeg var en varm Sommerdag gaet ind i Skoven alene og fulgte en Sti langs et Gærde. Pludselig ser jeg en *brun* Slange, omtrent en Alen lang, bugte sig over Stien lige foran mig. Sorte Snoge med lysegule Pletter paa Hovedet kendte jeg overmaade godt og vidste, at de gjorde ikke Fortræd, selv om man uvilkaarlig gøs tilbage for dem, naar de laa og soled sig paa Stengærderne, hvor vi ofte gik og søgte efter Jordbær, men denne lysebrune Slange var noget helt andet. Hurtig gjorde jeg omkring, løb hjem og fortalte Far om denne Oplevelse. Far vidste nemlig alting, troede vi. Han sagde da ogsaa, at den Slange, jeg havde set, var en *Hasselsnog*, der var meget sjælden, og saa vidt han vidste var uskadelig. Jeg har aldrig set den siden, men trofast bevaret Billedet af den brune Snog paa Skovvejen i min Hukommelse hele mit Liv. Mange Aar efter, da jeg kom til København og tog Lærerindeexamen, og min højtelskede Lærer Sahlertz engang i Timen nævnte, at vore eneste Slanger var den sorte Snog og Hugormen, kom jeg frem med min Oplevelse, men blev vipset af: den var forlængst uddød, og jeg havde taget fejl. Det krænkede mig, men jeg maatte finde mig heri. Han var jo Autoritet. Saa gaar jeg, vel en Menneskealder derefter, en Dag paa Vesterbro og kigger efter Sædvane ind ad Antikvarvinduene og ser en lille Piece med Overskriften »Hasselsnogen«. Jeg købte den strax formedelst 50 Øre og læser til min store Tilfredsstillelse, at der af det sjældne Dyr er funden et levende Exemplar her i Landet og endnu et dødt, formodentlig kommen fra Norge, strandet i det nordlige Jylland! Man vil forstaa, det var mig en stor Oprejsning. Thi et Syn, der fremkalder stærk Angstfølelse, fotograferer sig sikkert i Ens Hjerne og beholdes hele Livet igennem, det er jeg overbevist om.

I min Barndom indtraf en total Solformørkelse, der vakte stort Røre navnlig mellem Smaafolk paa Grund af rent ud sagt Overtro. De vildeste Forestillinger om Verdens Undergang satte Sindene i Bevægelse, og Spænding og Angst prægede Tilstanden. Vi havde en Husmand, »Lille Jens«, der i skøn Forening med sin Kone af og til tog sig et højt Bæger.

Fuldt og fast overbevist, som de begge var, om deres snarlige Endeligt her paa denne Jord, købte de to Potter Brændevin. Paa Formørkelsesdagen begyndte de fra Morgenstunden at drikke, og de holdt paa dermed, indtil Solformørkelsen var forbi; saa havde de akkurat saa mange Kræfter tilbage, at de kunde tumle i Seng og sove sødeligt til næste Middag. Da, til deres Forbavselse, gik det op for dem, at Verden stod endnu, og alt gik ganske som sædvanligt.

Saa mørkt blev det under Solformørkelsen, at Hønsene lod sig narre og søgte ind i Høsehuset i den Tro, at det var Aften. Røgteren fortalte, at Kørne gav sig til at brøle i Kor. Selvfølgelig var det uhyre interessant for os Børn at opleve denne Naturbegivenhed, og Interessen kulminerede i det korte Øjeblik, hvor hele den dejlige klare Sol var ganske skjult af den ellers beskedne Maane.

Et lille Billede, jeg har bevaret blandt mine lyseste Barn-domserindringer, er fra min 11aars Fødselsdag, der det Aar faldt i Paaskeferien. Min Søster Hedvig og jeg havde faaet Lov at tage Bolig i vor Lærerindes Værelse i Ferien — enhver nok saa lille Forandring fra det daglige Liv er en Fest for Børn paa Landet — og vi laa og sov sødelig sødt en klar Solskinsmorgen d. 21. Marts, da vi vækkedes ved, at Far og Mor, hver bærende paa et lille levende Lam, kom ind og lagde dem paa Sengen foran os, mit med et rødt Silkebaand om Halsen, Hedvigs med et blaåt. Aa, hvor det var en Fryd! Jeg husker endnu saa tydeligt de søde smaa hvide Lammeansigter, saa ens og dog saa forskellige. — Det var en stor Gave og skænket os paa den kærligste Maade. Og saa betød de jo en hel Formue for os. Ikke alene fik vi hvert Foraar og Efteraar Penge for deres Uld, men i Følge Naturens Orden afleverede vore dejlige Faar hvert Aar eet, sommetider to Lam, der blev solgt. Pengene for Lammene var vi ganske vist forpligtede til at sætte i en Sparekassebog, hvilket var en alvorlig, men dog blandet Glæde; Uldpengene derimod, der ikke løb op til svimlende Summer, fik vi Lov at bruge, som vi selv vilde.

Jeg har altid haft »Kunstsans«, og en lille Oplevelse paa dette Omraade mindedes jeg i flere Aar med Vemod. Engang

havde jeg hos vor Købmand i Ringsted set en lille hvid Hjort i hans »Smykkeskab« og fik Besked paa, at den kostede 3 Mark (1 Krone i nuværende Penge). Jeg tænkte nu hver Dag med Energi paa at samle disse 3 Mark, og efter en Tids Forløb kom jeg glædestraalende ind til Købmand Jensen og forlangte min dejlige Hjort, og — saa var den solgt! Ak, hvor det smertede mig længe derefter; og hvergang jeg er i vor skønne Dyrehave, ser jeg tydelig for mig min lille, hvide Hjort, altid lige skøn og attraaværdig, synes jeg.

Men saa kom den store Begivenhed for Sjælland, at Jernbanen fra Roskilde til Ringsted blev anlagt og bygget. Den skar en Snip bort fra en af Gaardens Marker, »Hulemarken«, og berørte os følgelig dybt og personligt. Det, som ethvert 2-3 Aars Barn ved Besked med nu om Stunder, var for os Børn Under over Under, og vore daglige Spadsereture gik i godt Vejr altid til Udgravningerne ved Hulegaarden, der laa højt, hvor Banen blev skaaret igennem. Dengang var der langt mindre Stigning og Fald paa Jernvejen, end der er paa de senere byggede Linjer. Og da saa Skinnerne blev lagt og det første Lokomotiv dampede forbi og udstødte en Fløjetone, som vi aldrig havde hørt Mage til, saa følte vi det, som om noget af den store Verden var kommen os ganske nær.

Min første Rejse til København var utrolig interessant. Men Rejsebeskrivelser er i Reglen kedsommelige for andre end Vedkommende selv, og derfor springer jeg over Københavnsrejsen, der for mig særlig er præget af min elskelige og fredelige gamle Bedstefar, hos hvem jeg boede, og som trøstede mig, da jeg havde glemt min Portemonnaie hos, med Skam at tale om, en Konditor i Raadhusstræde. Bedstefar gav mig 2 Rigsdaler til Trøst og Husværelse, hvilket var omtrent det halve af min tabte Formue, for at jeg ikke skulde føle mig altfor fattig og ussel.

Imidlertid voxede Familien baade i Alder og Antal, og der maatte bygges til Stuehuset, saa der blev mange flere Værelser foruden Skolestue og Rum til Forvalter og Landvæsenselever. Haven blev ogsaa udvidet og en stor Mur Nord-Syd opført, hvor Vindrue blev plantet, der bar dejlige grønne og blaa Druer. Gaarden blev i det hele meget for-

bedret. Markerne blev merglet, hvad der var ret nyt paa den Tid, og der avledes mer end dobbelt saa meget Korn som tidligere. En lyngbevoxet Fælle blev svedet af og opdyrket, hvorved Agerjorden forøgedes betydeligt. En Del af den ret ringe Skov blev ryddet og merglet og gav store og gode Afgrøder. I 1859 solgte Far Nordgaarden for det dobbelte af hvad han havde givet for den, og Forældrene besluttede sig senere til at flytte til Als.

Men inden dette skete, var jeg imidlertid blevet henved 15 Aar og skulde konfirmeres, hvad der naturligvis var et Vendepunkt i mit som i ethvert Pigebarns Liv i de Tider. Jeg elskede strax og inderligt Provst Steenberg, der forberedte mig og for mig var Indbegrebet af, hvad en Præst skal være: alvorlig og højtidelig, smuk og statelig og altid iført Præstekjole. Men saa havde jeg det Uheld i Julen at faa en Dør til at falde ned over mit venstre Skinneben, der kom Benhindebetændelse, jeg maatte ligge i Sengen næsten to Maaneder og fik altsaa ikke Undervisning i den Tid. Far spurgte mig, om jeg vilde vente med at blive konfirmeret f. Ex. til Efteraaret hos Ferdinand Fenger i Lyng, hvad jeg ikke et Øjeblik betænkte mig paa at sige »Nej« til; dertil holdt jeg altfor meget af Provst Steenberg — jeg har forresten senere fortrudt det. Jeg blev da ogsaa konfirmeret i 1859 i den dejlige Ringsted Kirke, mageløst højtideligt og smukt, haltende paa mine halvanden Ben og meget betaget over, hvordan jeg skulde lade være med at synde for Fremtiden. Det syntes jeg nemlig dengang, at man lovede Vor Herre ved Konfirmationen. Senere blev jeg klogere og forstod, at det mere gjaldt om at *vogte* sig for at synde, og skete det alligevel, saa oprigtigt at bede om Forladelse derfor og ikke gøre det om igen.

Den dejlige monumentale Ringsted Kirke saa anderledes ud i min Barndom end nu. Jeg og mange med mig fandt den langt smukkere dengang. Taarnet endte ikke som nu i en kort kluntet Spids, men havde et ret fladt Tag, over hvilket var anbragt en stor gylden Kugle med et gyldent Kors, der tog sig pragtfuldt ud og gjorde, at Ringsted Kirketaarn slet ikke lignede andre Kirketaarne. Det er meget muligt, at den Kirkearkitekt, der har besørgt Forandringen, har haft

alle sine Papirer i Orden, men for mig har det været en Skuffelse og Sorg, hvergang jeg senere har set paa Kirken, der hæver sig højt i Landskabet over den kønne lille By.

Vi var flittige Kirkegængere fra Nordgaarden, og det var højtideligt at overvære Gudstjenesten i Ringsted Kirke. Vi mødte altid i rette Tid, saa vi fik Salmesangen med, og den var sandelig værd at høre. I de Dage udvalgte der fra Borgereskolen et Drengekor, der lededes af Kirkesangeren og Kordegnen, dengang en meget musikalsk Mand. Iblandt Drengene var den senere Kammersanger Niels Juel Simonsen, opdraget hos sin Onkel Urmager Guldager i Ringsted. Naar Simonsen sang med sin klare fuldtonende Drengestemme, hørte man bogstaveligt kun den ene Røst i hele Kirkesangen, og det var en Fryd for os alle. Det vakte følgelig slet ikke vor Forundring, da han senere naaede saa højt op ved Det kgl. Teater, som han gjorde, vi huskede jo hans dejlige Stemme fra Drengesaarene.

Til Froprædiken Nytaarsmorgen før Dag gry var der maaske dog allerhøjtideligst i Ringsted Kirke, hvor Kirkeskibet var vel oplyst med flere Lysekroner og med Lys langs alle Stolestaderne, mens Koret kun fik sit Lys fra et stort lysende Kors af mat Glas, der dækkede Alteret og tog sig vidunderlig smukt ud nede fra Kirken.

En dejlig Sommer oprandt efter min Konfirmation; jeg fik min gyldne Frihed og nød den. Den Sommer indbød nogle gode Venner mig til en Udflugt til Roskilde. Det var en stor Fornøjelse, og vi udgjorde et muntert lille Selskab. Da saa jeg første Gang den store pragtfulde Domkirke og modtog et Indtryk, som blev mig ganske uforglemmeligt. Stille gik vi Side om Side gennem Midtergangen op til Alteret; Rumets Storhed og Højtid greb mig saa stærkt, at jeg pludselig følte Taarerne løbe mig ned ad Kinderne. Jeg forstod det egentlig slet ikke og var nærmest flov ved Tanken om, at nogen skulde bemærke det. Senere i Livet er dette hændt mig to Gange. Næste Gang ved en stor Glæde nogle Aar derefter. Jeg stod dengang i et meget nært og tæt Ven-skabs- og Fortrolighedsforhold til en af mine Brødre, Sophus, der studerede i København. Han havde betroet mig, at han

vilde forsøge at tage Kantussen samtidig med Filosofikum; men han var ikke sikker paa, at det lod sig gøre, saa han vilde ikke tale til andre derom. Saa faar jeg en dejlig Sommerdag ovre paa Augustenborg et Telegram fra ham, at han havde faaet begge Examinere med Glans; og nu maatte for anden Gang Taarerne strømme. Tredje og sidste Gang det skete var paa en Rejse i Schweiz mange Aar senere, da jeg saa hele Alpekæden ligge i Solskinsbelysning for mine Blikke. Det vil altsaa sige, at hvor man overvældes af Højtid, Glæde eller Naturskønhed kan et saadant Indtryk uvilkaarligt fremkalde Taarer.

I Løbet af Sommeren 1859 blev Nordgaarden solgt, og kort efter døde Mors Far, Etatsraad Fjelstrup paa Sindinggaard, og Mor tog mig med til Jylland til Begravelsen. Far var rejst nogle Dage i Forvejen. Efter en blæsende Sørrejse til Aarhus kørte vi med Postvogn om Natten i Maaneskin den dejlige Tur gennem Silkeborg Skove og Heden til Sindinggaard, hvor Familien var samlet, og hvor alt var indrettet til Sørgehøjtideligheden, der skulde foregaa under de festligste Former. — Der blev da ogsaa efter en Afsked i Hjemmet et Sørgetog, som man aldrig havde set Mage til der paa Egnen; Følget naaede bogstaveligt fra Gaarden til Kirken, der blev fyldt, ja overfyldt. Talen husker jeg ikke et Ord af, men der var megen Graad og Tænders Gnidsel, som det sig hør og bør, for Bedstefar var baade æret og afholdt. Men saa holdtes der stor Middag for en indbudt Kreds bagefter i den store Sal paa Sindinggaard. Dette syntes jeg ikke om, for jeg fandt ikke Stemningen alvorlig nok. Senere har jeg lært, at ældre Præster ikke saa sjældent lod synge ved Begravelse som sidste Salme : »Med Sorgen og Klagen hold Maade«, og nu forstaar jeg altsaa bedre Forholdene ved Begravelsesmiddagen paa Sindinggaard i 1859.

Hvor jeg husker de skønne varme Septemberdage derovre ved Sørgehøjtideligheden. Nogen synderlig Sorg var det ikke for mig, jeg kendte jo slet ikke Bedstefar, og gik blot og undrede mig over alt det rige, som jeg saa inde og ude. Haven var smuk, og min kære Morbror, Pastor Julius Fjelstrup, var, som sin gamle Far, en ivrig Havemand og opdagede hurtigt, at

der i Mistbænken i Haven groede nogle store dejlige Rør, Sukkerrør, som Bedstefar havde saaet om Foraaret, og som i den extra varme og tørre Sommer 1859 var veludviklede. Onkel Julius høstede dem, huggede dem i Smaastykker og kogte dem i Bryggerskedlen saa længe, indtil der blev brun, sød Sirup af dem. Ganske vist havde denne Sirup en underlig raa Smag — Rørerne var jo grønne endnu — men Folkene tog gladelig til Takke med den til at søde deres Morgenøllebrød.

Jeg saa ogsaa et Apparat i Køkkenet over det gammel-dags Arnested. Det var et Spid, drevet ved et «Urværk». Og det kan ikke nægtes, at de Stege, der stegtes paa Spid, var ganske overordentlig delikate. Saften bliver jo nemlig ved denne Stegemaade i Kødet; men der er ganske vist ikke stor Stads ved Saucen, om end der kan dryppe lidt fra Stegen i en Pande, der kan stilles skraat under. Men jeg mindes dog den Dag i Dag en Haresteg, stegt paa Spid, den var et Unicum, serveret med »Knallersauce«, som Jomfru Mortensen kaldte den; Saucen var lysebrun og indkogt udelukkende af Smør og Fløde og var fortrinlig. Men Bedstefar havde ogsaa selv opdraget sin Husholderske. Snild var han den Gamle og havde ledet rindende Vand ind i Køkken og Bryggers, hvilket var en stor Herlighed og Nemhed for Pigerne.

Der var ogsaa Fiskedamme ved Gaarden, der leverede rigelig Fisk, som Bedstefar satte megen Pris paa.

Nu var han død, midt i sit Arbejde og uden Sygdom, 86 Aar gl. Han havde den 1ste Septr. været til Lunds Marked hele Dagen og selv gaaet og handlet og talt med Folk, kørte derefter hjem og satte sig helt vel tilpas ved sit Skrivebord for at notere noget op i sin Regnskabsbog. Her blev han ramt af et apoplektisk Slag og bragt til Sengs, kom ikke til klar Bevidsthed mere og døde to Dage derefter.

Han var en højtbegavet og overlegent dygtig Mand og havde ført et lykkeligt Liv med sin store Familie paa det Sted, som han elskede højest i Verden: Sindinggaard.

Bedstefar havde købt Sindinggaard 1809 med smaa Tusind Daler i Lommen, og giftede sig Aaret efter med Ida

Cæcilie Smith, som han havde været forlovet med i en Aar-række. Der var meget at gøre paa den store Gaard. Bedstefar tog fat med Iver og Omtanke; men Familien øgedes, og der maatte arbejdes tidlig og silde. Ved Siden af Gaardens Drift fandt han dog Tid til et smukt Havebrug og en stor Hedeplantning, der endnu den Dag i Dag taler højt om den Mand, der vistnok var den første, der tænkte sig Muligheden af at opelske Skov paa den nøgne golde jyske Lynghede. 1821 begyndte han denne Plantning.

Han var ogsaa en ivrig Jæger, og der var herlig Jagt paa hans store Areal og de tilgrænsende Heder. Engang gik der »Vede om«, at en Kronhjort var set i Nabolaget, og Bedstefar skyndte sig ud for at jage det kongelige Vildt. Han var saa heldig at nedlægge Hjorten, og jeg saa med Beundring det skønne stolte Gevir, der endnu var paa Sindinggaard i 1859.

Han udfandt ogsaa en passende Frøblanding til Jyllands magre Jord, der omtales endnu den Dag i Dag, og i sin Tid fik Landhusholdningsselskabets højeste Præmie: 100 Rdl. Saa var han saa heldig 1836 at vinde 50.000 Rdl. i Klasselotteriet. Forf. Konrad Understrup skriver: »Det hjalp ham jo vældigt, før sad han nok noget let i Sadlen. Han betalte sin Gæld og udlaante omtrent 30.000 Rdl. paa Prioriteter i Egnens mindre Ejendomme, og reddede nok derved mange, som var ved at gaa fra deres Gaarde paa Grund af daarlige Tider. Nu fik han Navn af »Hedekongen«.«

Da Bedstefar havde vundet »den store Gevinst«, kom han selv kørende hjem med den i en Vogn med 4 Heste for. Det var Sølvdalere og Specier, og de var i Sække; en Karl, Jens Majlund, der tjente paa Gaarden, hjalp at bære Sækkene ind; det er ham, der har fortalt herom.

1837 blev Hovedbygningen ombygget og udvidet, og da blev den smukke Kvist tilbygget.

Personlig husker jeg kun Bedstefar fra et Besøg paa Nordgaarden, et Par Aar før han døde, som en gammel, meget fordringsfuld Herre med stor grøn Skærm for Øjnene. Vi Børn holdt os i ærbødig Afstand og skuede med Undren paa den gamle Etatsraad, der dog forstod sig paa Bordets Glæder og

ligefrem blev i godt Humør over nogle mægtige Slikasparges, der en af »Besøgelsesdagene« serveredes for ham.

Efter Begravelsen skiltes Familien og rejste hver til sit. Mor rejste hjem, Far blev foreløbig derovre for at tilse Ejendommen. Han beholdt mig hos sig, og det var uhyre interessant altsammen, syntes jeg. Far skulde ogsaa besøge forskellige Slægtninge og senere se sig om efter en passende Ejendom. Jeg skulde med til ovennævnte Besøg, og vi fik saa pudset Bedstefars gamle Karosse op og begav os ad Landevejen gennem Holstebro til det dejlige Nørre Vosborg, hvor Fars Kusine var gift med Ejeren, Etatsraad Tang. Venlige, elskværdige, gæstfri Mennesker med en nydelig Døreflok, der passede smukt i det store Hjem. Næste Dag gik Kursen til Brejninggaard ved Ringkøbing. Den ligger som en Oase i Ørkenen, for at bruge et forslidt Udtryk, og Far var naturligvis interesseret i alt, hvad der var sket paa dette Sted, som han altid kaldte sin Ungdomsinklination. Nabo til Brejninggaard er Bilring, der ejedes af Fru Tangs Bror, Nikolay Fenger, der var stolt og lykkelig over sine to eneste Sønner, Tvillingerne August og Johannes. August efterlod sig en stor Børneflokk, af hvilke mange er kendt som udmærket dygtige Landmænd baade her i Landet og ligesaa i Amerika.

Saa gik Vejen tilbage til Sindinggaard, og paa hele denne Rundrejse kørte vi gennem Hede, Hede, Hede, uden nogen-
sommelst Skov eller Plantning, kun hist og her smaa Haver med bare forblæste Træer, der alle bøjede sig for Vestenvinden, om Bondegårdene og de større Huse. Kun om Herregaarde og Præstegaarde var der i Reglen større Haver med Læplantninger for Vestenvinden. Nu kører man milevidt gennem Granskove og Plantager og ser dejlige Korn- og Rodfrugtmarker allevegne, hvor før Harer og Urfugle fredeligt legede i Lyngen ved Solopgang.

Jeg var alligevel for ung med mine 15 Aar til at agere Husfrue paa Sindinggaard, mens Far afsøgte Jylland for at se paa Ejendomme. Det syntes ogsaa Pastor Blichers i Aulum, og de indbød mig til at bo hos dem, mens Far rejste; jeg kunde jo saa læse lidt med deres 6 Aars Datter. Der var jeg i c. 6 Uger, et muntert, yndigt Hjem, og Blichers var meget

velhavende. Det imponerede mig saaledes, at vi der i Huset strøede Sukker paa Vandgrød. Sligt var aldrig før faldet i min Lod. Umaadelig fint kørende var de ogsaa, Livrékusk og et Par dejlige røde Køreheste for deres elegante Wiernervogn. Naada, hvor Holstebroboerne kiggede ud ad Vinduerne, naar Præsten fra Aulum gæstede Byen.

Pastor Blicher var i Slægt med Grundtvig. Ivrige Grundtvigianere var baade han og hans kloge, elskværdige Hustru. Hos dem samledes engang, mens jeg var der, en stor Kreds af Omegnens yngre Præster, blandt hvilke den kendte Pastor Møller i Borbjerg, en Pastor Røgind og mange andre, alle med deres respektive Fruer, og det blev en Sammenkomst med Bordbøn og Salmesang, Glæde og Gammen, som jeg med Forundring blev Vidne til. Der var i det hele et bestemt folkeligt, glad, ligefremt, lidt ugenert Præg over Grundtvigianernes Selskabelighed, der baade tiltrak og frastødte en Smule, i alt Fald mig i mine unge Dage. Men ærlige, bevidste Kristne, det var de — og *det* var endda ikke saa almindeligt i den noget rationalistiske Præstestand, Danmark betjentes af i de Tider, mindre dog i Vestjylland med de mange smaa Præstekald, hvor de unge Præster søgte hen, end paa Øerne, hvor de mange store Embeder efterhaanden besattes med ældre Præster.

Far fandt imidlertid ingen Ejendom, der passede ham, i Jylland, og han kom tilbage til Sindinggaard efter sin Søgen, hentede mig i Aulum Præstegaard, hvilket Hjem jeg mindes den Dag i Dag med Glæde og Taknemlighed. Derefter tilbragte vi nogle Afskedsdage paa Sindinggaard, hvor Far ordnede de mange Ting, der var i det gamle Bo, inden Auktionen, der senere fandt Sted over den gamle kønne Gaard.

Desværre er Sindinggaard nu som saa mange andre Herregaarde og Kulturværdier her i Landet ødelagt og udstykket. Jeg var der for 3 Aar siden og saa Ødelæggelsens Vederstyggelighed og lovede mig selv aldrig at komme der mere. Dog stod naturligvis Plantagerne endnu og en Del Sølvpopler. Disse Sølvpopler har deres lille Historie, som Forf. Konrad Understrup fortæller om. Engang Bedstefar havde Audiens hos Frederik den 6te, spurgte Kongen, der kendte ham ret

godt og vidste Besked med hans Stilling og Virksomhed, om han ikke havde noget Ønske, som Kongen kunde opfylde. Han svarede: »Deres Majestæt har paa Jægerspris og i Søndermarken nogle Sølvpopler, et Træ, som jeg meget ynder; maaske turde jeg udbede mig nogle af dem.« Kongen studerede og gav sit »Ja«. I Følge kgl. Ordre fik han tilsendt 300 unge Sølvpopler. Senere fik han af Christian den 8nde det dobbelte Antal.

»I Efteraaret 1857,« fortæller Understrup videre, »kom Frederik den 7ende til Herning, hvor han bl. a. indbød 60 Herrer, deriblandt Fjelstrup, til en Frokost. Fjelstrup vilde sætte sig lidt nede ved Bordet, men Kongen, der havde reserveret Plads til ham ved Siden af sig, kaldte ham derop og underholdt sig livligt med ham og lovede at besøge Sindinggaard, næste Gang han kom til Egnen. I Samtalens Løb ytrede Kongen, at Fjelstrup maatte have ført et meget afholdende og regelmæssigt Liv, naar han i den høje Alder af 84 Aar kunde være saa aandskraftig og livlig, hvortil Fjelstrup svarede: »Nogen Helgen har jeg dog aldrig været, Deres Majestæt.« Kongen morede sig meget over Svaret. Senere kom Malmlejerne i Hammerum Herred paa Tale, og Kongen bad Fjelstrup om at sende sig en skriftlig Beretning derom. Indberetningen kom snart, og — Fjelstrup blev Etatsraad.« Saa vidt Understrup.

Da vi Børn paa Nordgaarden fik dette at vide, udbød min ældste Søster, der ivrigt studerede Statskalenderen: »Aa, Gudskelov, saa er Mor da bleven *virkelig* Frøken.« Mor havde 12 Børn dengang.

Den sidste Vinter, vi tilbragte paa Nordgaarden, boede den nye Ejer Lieut. Lundwall dér med sin Husbestyrerinde. Han var en saare elskværdig, dannet og berejst ung Mand, som vi alle kunde lide, og han var et Plus i vort muntre daglige Liv. Egentlig var det en virkelig Sorg for os Børn at komme bort fra vort beskedne Hjem Nordgaarden, som vi havde lært at elske i de ti Aar vi boede dér, men Forældrene havde besluttet at tage Bolig paa det dejlige Als, hvor nogle af Hertugens Ejendomme, som den danske Regering havde overtaget efter Krigen 1848, skulde sælges, og Fars Fætter Emil

AUGUSTA FENGER
18 Aar

Fenger, der var Finansminister, havde raadet Far til at købe en af disse Herregaarde, helst en, der var forpagtet af en Tysker; *Forpagterne* var nemlig alle meget ivrige efter at fortsætte som *Ejere* af disse fortrinlige Ejendomme.

Efter en Rejse til Sønderborg, hvor der holdtes en Auction over Sønderborg Ladegaard, og hvor Far forsøgte at blive Ejer, men blev slaaet af Marken af Sønderborg Kommune, saa han sig om og fæstede navnlig sin Hu ved Augustenborg Hovedgaard, lige ved den lille By og Slottet, med den dejlige Skov og Fjord, og han besluttede sig til at købe denne Ejendom, og til den Ende at flytte ind i en smuk Bolig, Nabo til »Herregaarden«, som denne Ejendom kaldtes til Forskel fra »Ladegaarden« ved Sønderborg.

Der var nemlig endnu paa den Tid ikke saa faa ledige Boliger fra Hertugens Tid, hvor saa mange Hoffolk og andre Mennesker, der yndede at være tæt op ad »Fornemheden«, havde boet, men nærmest paa Grund af deres politiske Sindelag ikke længere befandt sig rigtig vel, og derfor var søgt sydpaa. Man maa erindre, at Landbefolkningen var rent dansksindet. Kun i Byerne og naturligvis her i Augustenborg, hvor saagodtsom alle havde været Hofleverandører, var man meget tysk- eller rettere hertugeligsindet. Alt det lærte vi efterhaanden at kende.

Far var saa praktisk en Mand, at han lejede et Dampskib, for at hele Flytningen kunde foregaa »pludselig«, og en dejlig Foraarsdag i Maj Maaned indskibede vi os alle i Korsør, Forældre og Børn, Lærerinden, vor højtelskede Frk. Augusta Jakobsen, Barnepigen, den førømtalte dejlige Susanne, Kusken Hans Larsen, der maatte med for at passe Hestene, 2 Køre- og en Ridehest, 2 Køer og tvende Jagthunde, og saa en Masse af alt det, som saa stor en Familie behøver. I Forvejen var der sørget for Plads til det hele.

Augustenborg.

Det var en Fest og en Højtid at sejle mellem de danske Øer og efterhaanden naa Allsund og dreje til venstre ind i Augustenborg Fjord, der var kranset med Marker og Bønder-

gaarde, Landsbyer og Kirker til den ene Side og Augustenborg skønne Skov paa den anden, for saa at glide hen til »Kongebroen« tæt ved Palæet og Slottet og gaa i Land under de skønne høje Bøgekroner — der findes ikke dejligere, stoltere Bøgeskov i Verden!!

Og saa blev vi strax modtaget saa mageløs elskværdigt af den danske Herredsfoged Arnesen og Frue, der boede paa Palæet og indbød *hele* Familien til Middag hos sig, naar vi havde set vort tilkommende Hjem, som var nogle Minutters Gang derfra. Afstandene er jo smaa i en lille Flække som Augustenborg.

Vi fik den yndigste Bolig med Have til, og da Far for at have noget at bestille, indtil Gaarden kunde blive købt og overtaget, forpagtede den store Slotshave, var der rigelig Plads til Heste og Vogne og de tvende Køer foruden en Mængde Avlsredskaber af bedste og nyeste Slags, der ikke var ret kendt paa det lidt gammeldags Als — hvor jeg bl. a. første Gang i mit Liv saa en Hjulplov i Arbejde paa Marken, et Standpunkt, som Far forlængst var ude over i sin Praxis.

Ved Hjælp af mange nyttige og travle Hænder kunde vi allerede første Aften flytte ind i Huset, og i Løbet af faa Dage var vi i Orden, da baade Far og Mor var praktiske og hurtig satte hver Ting paa sin rette Plads. Der var Glæde og Forventning over hele Linjen i den Tid; Forældrene var i deres bedste Alder, Livet laa lyst for dem og os alle, og nu skulde vi efterhaanden se os om paa denne lille skønne Ø, der var udset til at være vort fremtidige Hjem, og som bl. a. den sønderjydske Digter, Provst Carstensen i Broager, har besunget i et Digt, der begynder saaledes: »Af Østerhavets Vover en Ø sig hæver stolt«, og efter en dejlig og sand Beskrivelse af Øen, slutter med: »Var Verden mig til Fals, og frit jeg maatte vælge, jeg valgte mig et Als.« Et Digt, der strax slog ned i min Sjæl, og som jeg har glædet mig ved hele mit Liv.

Det faldt os ikke vanskeligt at finde Omgangsfæller, ligesindede og jævnaldrende, i de mange danske Familier paa Als, særlig Landmænd og Præster. Far havde desuden banet Vej for os paa sine forskellige indledende Rejser, og man kom os elskværdigt i Møde. En virkelig Sorg var det for For-

ældrene, at der ikke var en *dansk* Præst til at besøge Guds-tjenesten i Augustenborg Slotskapel. Augustenborg hørte nemlig under *Kjetting*, hvilket store Præstekald forvaltedes af Provst Høeck, der var tysksindet og efter vor Mening en meget tarvelig Prædikant. Men der var ikke ret langt til Ulkebøl, hvor den bekendte og saare elskværdige og myndige Pastor Krog Meyer var Præst, og hvor vi hurtigt fandt os til Rette. Hørup med Pastor Schwensen og Notmark, Pastor Fangel, laa ogsaa kun $\frac{1}{2}$ Mil fra Augustenborg. Kirkerne ligger tæt paa Als, og vi var glade ved at kunne søge Kirken og høre en god dansk Prædiken af en god dansk Præst. Forresten blev der slet ikke prædikedet Tysk i Landsbykirkerne paa den Tid, Landbefolkningen vilde overhovedet ikke have forstaaet det fremmede tyske Sprog.

Inden Far overtog sin nye Ejendom, var der Tid nok til at se Als, og det var herligt efterhaanden at faa opladt Øjet for denne Øs Naturskønhed, thi hvem, der kender Eggen om Ringsted, vort tidligere Hjem, ved nok, hvor flad og ensformig den er, og hvor stor en Modsætning den maatte forekomme os til vort nye Opholdssted. Ganske vist havde Forældrene med deres Sans for Naturen og varme Kærlighed til historiske Minder sørget for i Sommertiden paa Nordgaarden at foretage Køreture med hele Børneflokken til Haraldsted, Fjenneslev Kirke, Bjernede Kirke, (der dengang var bygget som en Bispehue og saare ejendommelig, men desværre nu er »restaureret« om til almindelig Landsbykirkestil), til Sorø, Næsbyholm, Bregentved, Gisselfeld og flere andre dejlige Steder, hvad altid var en stor Glæde og Oplevelse for os Børn. Men nu at tage Bopæl midt i Naturens Dejlighed med stolte historiske Minder rundt omkring, og paa Bakkerne i nærmeste Nærhed at kunne faa Øje paa Sundeved, Ærø, Fyn og Angel, det var en stadig rindende Kilde til Glæde og Udvikling. Blot det, at man paa Als kører milevidt imellem levende Hegn, der af og til dannes af Syrener, Guldregn og mange, mange vilde Roser, var vidunderligt; og saa er denne lille Ø ligesom et Fristed for hele Danmarks Fuglefauna. I Augustenborg Skov byggede f. Ex. Guldpiroler og Isfugle, i en Sø og Mose i Nørreherred havde Rørdrummen hjemme, i Sko-

vene saas ofte foruden mange andre Fugle Nøddekriger og Skovskader, for Nødder fandtes i Massevis baade i Underskoven og i Hegnene.

Vi fik Lejlighed til hos en Træskomand, der tillige var Jæger og Fugleudstopper at se hele den alsiske Fugleverden i dejlige Exemplarer og udmærket udstoppet, og paa min 17 Aars Fødselsdag forærede Far mig en Agerhønsfamilie, de Gamle med 2 Kyllinger, i et lille Glasskab. Det findes nu i Frk. Adlers Skoles Naturhistoriesamling og er udmærket bevaret trods sine c. 70 Aar. Manden hed Chievitz, lignede selv en Fugl og var fattig. Han fik ved Fars Hjælp solgt en Del af sin Fuglesamling til en dansk Officer, der laa i Kvarter hos os under Krigen. Denne Officer og Skovejer var dybt interesseret i Danmarks Fugleverden.

Det gik meget hurtig op for os, at der var stor Forskel paa den indfødte Befolkning og de danske Embedsmænd, der for største Delen var kommen til Øen efter Krigen 1848. De første talte indbyrdes den muntre hyggelige alsiske Dialekt, som vi hurtigt tilegnede os, især de yngre af os Søkende. Embedsmændene talte naturligvis Højdansk og ikke Dialekt. De juridiske Embedsmænd var omgivne af en vis Nimbus og stod højt i Menigmands Bevidsthed som noget meget fint og fornemt, og saa vidt vi kunde skønne, havde de ikke noget synderligt intimt eller fortroligt Forhold til Befolkningen, og det var egentlig uden Sorg, at Alsingerne saa dem drage bort i 1864. Anderledes med Gejstligheden. En stor Del af Præsterne var Alsingere eller Slesvigere og havde sluttet sig tæt til Menighederne og stod egentlig i et smukt og godt patriarkalsk Forhold til deres Sognebørn. Om synderligt kirkeligt Liv var der derimod ikke Tale paa Als. Det var ligesom Brydningen mellem Tysk og Dansk ikke gav Plads for religiøse Strømninger paa den Tid. Man spurgte saaledes ikke: »Er det en hæderlig og ordentlig Mand? men, er han Tysk eller Dansk?«, naar man vilde vide Besked om en Medborger. Blev Svaret »Tysk«, var man færdig med det samme. Man vilde som Dansk ikke have noget at skaffe med Tyskerne. Efter Krigen 1864 blev Skellet endnu skarpere, og jeg ved, at navnlig de bortdragende kongerigsfødte Præster savnedes meget; ogsaa de juri-

diske Embedsmænd lærte man nu mere at paaskønne, da den preussiske Dommerstand optraadte med stor og ganske ubeføjet Barskhed mod Befolkningen, naturligvis særlig mod saadanne, der, som vi, var kommen fra Kongeriget.

Men i de første Aar, vi levede paa Als, var alt endnu fredeligt og idyllisk; vi mærkede absolut intet til det sig nærmende Uvejr. Maaske Regeringen vejrede noget saadant. Der blev nemlig indlagt Militær i Sønderborg, og Dybbøl Skanser blev opbygget, hvad vi satte vort faste Haab til, hvergang Tanken gik til vor Nabo Preussen, der just dengang var i mægtig Udvikling under Bismarcks Styrelse.

Vi havde ogsaa inderlig Fortrøstning til Flaaden — Preussen havde paa den Tid saagodtsom ingen Flaade — og at Preussen var vor egentlige Fjende, var man paa det rene med. Man frygtede ikke »Slesvigholstenerne« synderligt, og Østrig drømte man end ikke om kunde blive Angriber og Fjende.

Fregatten Jylland udstationeredes i Farvandet ved Als. Det var en Fest, og de gæstfri muntre Søofficerer indbød os en dejlig Sommerdag til et Bal ombord, hvilket naturligvis blev modtaget med Jubel, og i alt Fald for os Landsbypiger, min Søster Hedvig og mig, blev et »Monument« i vor Erindring.

Frederik den 7ende kom ogsaa gentagne Gange til Als, ovenikøbet paa flere Dages Ophold, og boede ikke paa Sønderborg Slot, for dèr var ubekvemt og uhyggeligt, men i Borgmester Finsens Bolig ligeoverfor det gamle ærværdige historiske Slot, og man sagde, at han og Grevinden befandt sig saare vel. Der blev festet og lavet Fakkeltog for Kongen, og dette Tog udgik fra Dybbøl Skanser. Det var den skønneste stille Sommeraften med tindrende Stjerner paa den mørke Himmel. Vi stod i Flok paa Fysikus Mathiesens Trappe tæt ved Slottet og saa det pragtfulde Fakkeltog komme til Syne fra Hulvejen mellem Skanserne og langsomt svinge ned til Pontonbroen over Sundet og som en lysende og flammende Slange bugte sig frem forbi os hen paa Slotspladsen, hvor Faklerne kastedes i Hob og dannede et pragtfuldt Baal.

»Nu om et Øjeblik taler Kongen,« sagde en af Hofkavale-

rerne, som jeg stod ved Siden af. »Hvad mon han siger?« spurgte jeg. »Det skal jeg fortælle Dem,« svaredes prompte, »han siger: Tak Børn, Tak skal I ha'e, gaa hjem og hils Jere Koner!« Og vi lo alle over denne Profeti om den kongelige Tale.

Og saa blev der pludselig bomstille over hele Linien; spændte stirrede vi op mod Borgmesterens Balkon, hvor vi i Halvlys saa Kongens svære Skikkelse træde frem. Han slog op med Haanden og sagde nøjagtig de ovennævnte Ord: »Tak Børn, Tak skal I ha'e, gaa hjem og hils Jere Koner!« Men nu lo vi ikke. Jeg følte Taarer trille ned ad min Kind, saa betaget var jeg over Øjeblikket, over Menneskemasserne, Fakkeltoget i den mørke Aften og allermest over Kongens stærke Røst, der lød klart og klangfuldt ud til os alle. Et saadant Øjeblik husker man Livet igennem.

Kongen indbød ogsaa til Bal paa Raadhuset i Sønderborg, det kaldtes Kongebal (ikke Hofbal, for Grevinde Danner var med, og der holdtes ikke Hof i almindelig Forstand). H. M. dansede selv med, det var Borddans, la tempête, og han og den smukke slesvigske Minister Wolfhagen førte an og svingede hver eneste Dame een Gang rundt med et Haandtryk. Min Søster havde den Ære at svinges af Kongen, jeg maatte nøjes med Ministeren, men senere blev vi begge forestillede for Kongen og Grevinden; de spurgte, om vi morede os, hvortil vi nejede og sagde: »Dejligt.« Det var første og eneste Gang, jeg stod dette Par saa nær. Kongen var uformelig, hvad Corpus angaar, og hans Ansigt var lille og slapt, men med fine Træk, der vidnede om fordums Skønhed. Hans Skæg var tyndt og langt fra som paa Billeder, man kendte saa godt, men han saa fornøjet, om end noget ophedet ud. Gemalinden derimod var fed og bred og lignede en pyntet Værtshusholderske, skønt hun havde to Hofdamer staaende bagved sig til Opvartning. Kongens Haarvæxt var sparsom, og han kunde maaske af den Grund ikke lide langt Haar paa sine Officerer. Nu var der ved Garnisonen i Sønderborg en meget smuk Kaptajn med et pragtfuldt stort mørkebrunt krøllet Haar, som sikkert blev meget beundret af mange, ogsaa naturligvis af mig. Kaptajnen mødte til Ballet ganske kortklippet, og vi fik da at

vide, at Kongen til Paraden nogle Dage før havde befalet ham at klippe sit Haar med den Motivering, at det svinede hans Uniformskrave til. Naa, i Løbet af et Aarstid fik Kap-tajnen sit gamle Udseende.

Under dette Ophold paa Als gjorde Kongen en stor Mid-dag i Sønderborg for alle ældre Honoratiores paa Øen. Mine Forældre var ogsaa med, og det hele gik sans cérémonie, muntert og hyggeligt. Det var Skik dengang, at Herrerne efter Desserten ved Taflet lavede et lille Kræmmerhus af Spisesedlen og fyldte det med den tiloversblevne Dessert og tog det med hjem til »Børnene«, som det hed. Kongen lagde Mærke til, at Øens Biskop, der paa Grund af sin Rang sad nær ved Majestæten, ikke tog Del i denne Hamstring, og sagde gemytligt til ham: »Hvorfor skal Du ikke have Slik-keri med til Børnene, Bisp, kom her skal jeg hjælpe Dig«, og venligt stoppede Kongen et Par Haandfulde af Herlig-hederne ned i Bispens Lommer. Den Slags kunde det falde Frederik den 7ende ind at gøre, og Folk baade morede sig og holdt af ham derfor.

Sidste Gang Frederik den 7ende var paa Als, det var Aaret før han døde, kom han og Grevinden sejlene paa det lille Skib, Falken, og kastede ganske uventet Anker i Augusten-borg Fjord. Der kom Bud til Herredsfogden og Kommandanten paa Slottet, at Kongen var i Farvandet, og de skyndte sig ud til Falken, hvor Kongen indbød dem til Middag ombord, hvad Kommandanten, en flink og brav Mand, forhenværende Underofficer, gladelig tog imod, men Herredsfogden havde netop den Dag Fødselsdag og havde indbudt en Mængde Gæster til Middag, og han undskyldte sig i den Anledning, hvad man sagde, Kongen tog meget unaadigt op. Næste Morgen var Falken forsvundet og kom der aldrig mere.

Lidet drømte vi dengang om, hvor nær Ulykken var over os og hele Landet.

I disse 4 Aar inden Krigen blev vi ikke egentlig ind-levede med Alsingerne; uvilkaarligt søgte vi Omgang med Embedsmændene paa Øen og Officersfamilierne i Sønderborg, naar vi trængte til Afvexling i vort daglige Liv, der forløb som i andre Landmandsfamilier, hvor Sønnerne efterhaanden

kommer i Skole udenfor Hjemmet, og Døtrene tager Del i indvendigt Husarbejde. Dengang var der absolut ikke Tanke eller Tale om, at Døtrene uddannedes til at »sørge for sig selv«, som det hedder. Man gik hjemme og gjorde lidt Nytte, det kunde ogsaa siges, at man ventede paa en Bejler; ventede man forgæves, blev Døtrene Lod den lidet attraaværdige at blive Gammeljomfru og Tante i Familien, en sørgelig Lod, som jeg imidlertid ikke dengang skænkede en Tanke, for jeg var saa ung, og jeg var forøvrigt overbevist om, at hvis jeg havde ønsket og begæret at uddanne mig i en eller anden Retning, vilde Forældrene gerne have hjulpet mig dertil, lige saa villigt og gerne, som mine Brødre fik hver sin Uddannelse. I mit Hjem gjordes overhovedet *ikke* Forskel paa Sønnerne og Døtrene.

Der var paa den Tid hverken opfundet kvindelige Studenter eller examinerede Lærerinder, saa disse Skikkelser end ikke opstod i min Hjerne. De førtes først ud i Virkeligheden i Slutningen af Tredserne.

Derimod lærte vi noget, som bragte megen Fornøjelse ind i vort Hjem, og jeg tør godt sige ogsaa Udvikling, og det var Dilettantkomedie. En Feriegæst, Ven og Landbohøjskolekammerat af min næstældste Bror, Frederik, og en yngre musikalsk Officer, som Susanne ikke yndede, og som hun kaldte »Æ Gjælhals«, gav os Smag og saa megen Interesse for Komedie, saa vi besluttede og fik Lov til at forsøge os i den Retning. Aa, hvor var det fornøjeligt at indstudere »Abekatten«, »Stegekælderer« og diverse af Erik Bøghs muntre Komedier i Sommerferien og af og til i Juleferien. Jeg ved meget vel, at Fornøjelsen er *mindst* hos Tilskuerne og *størst* hos de agerende, men jeg ved ogsaa, at man lærer at *gaa* og *staa*, modulere sin Stemme og sine Manerer, lærer at læse og kunne sin Lektie, tage Hensyn til sine Medspillere osv., osv., noget man har Nytte af hele sit Liv igennem; og mageløs megen Fornøjelse fører disse Prøver med sig.

Halvtredsindstyve Aar senere havde jeg engang en Debat med Enkedronning Louise om Dilettantkomedie, som hun ikke kunde udstaa. Man maa som bekendt ikke sige Majestæterne imod, hvad jeg tillod mig at minde H. M. om, men jeg vovede

dog at tilføje: «I denne Sag er jeg ganske uenig med D.M.«, og saa talte vi ikke mere om den Sag, og hver af os beholdt selvfølgelig sin Mening. — —

Vi havde Baad paa Fjorden, ja da Familien var saa stor — vi var 12 Søkende — fik vi endda to Baade, en hvid og en sort, og mangen en stille Sommeraften roede vi ud paa Augustenborg Fjord og sang vore smukke Fædrelandssange, til Aftenrøden sluktes, og vi vandrede hjem igennem de dejlige Alleer i Parken forbi det tomme, ret kedelige Slot til den kønne hyggelige Herregaard bagved de 3 Jægerdamme, der vist havde været Karpedamme i Hertugens Tid, men nu er helt tilgroede.

Apropos Hertugen, han var naturligvis populær i Augustenborg, som tidligere berørt, men absolut ikke afholdt af Bønderne, som før havde gjort Hoveriarbejde paa Hertugens Gaarde, og han behandlede dem fra oven af og nedefter. En Gaardmand i Sebbeløv fortalte mig engang, at han og en Nabo var tilsagt til at ro for Hertugen og Prinsen af Nør paa en Andejagt i Augustenborg Fjord. Prinsen var meget forkølet og nyste af og til. Han vender sig pludselig til den nærmeste Roer og siger: »Hvorfor siger Du ikke Prosit? Dit Fæ«. Og da Prinsen næste Gang nøs, svarede Bonden rapt: »Prosit, Dit Fæ«. Nej, de danske Bønder paa Als havde intet tilovers for de hertugelige Brødre.

Da Far havde købt »Herregaarden«, lod han det hertugelige Navnetræk tage ned af den store Lade, hvad Tyskerne nede i Flækken var rasende over. — At Hertugens Navnetræk blev taget ned, var fuldkommen korrekt; hvorfor skulde dog Forræderens Navn staa paa Muren i en dansk Mands Lade i et dansk Land? Han havde jo afstaaet alle sine Ejendomme paa Als for en stor Sum Penge: 2 Millioner Rigsdaler, og for disse Penge købt Godset »Prinsgenau« i Nordtyskland, hvor den senere tyske Kejserinde voxede op. — Mærkeligt nok, saa faa Spor den hertugelige Familie efterlod sig paa Øen. — Ved Krigens Udbrud i 1848 forlod den i Hui og Hast Als, og gæstede aldrig senere Øen. — Hertugens Ejendele og Bohave blev sendt til hans fremtidige Hjem, saa nær som en Del af Møblerne fra det store Slot. Efter Fredsslut-

ningen blev der holdt Auktion, og paa denne Maade spredtes en Del gamle og smukke Møbler ud i Egnen og havnede navnlig hos Embedsmændene og paa Herregaardene, hvor vi med Interesse betragtede disse Minder om svunden Herlighed. Da vi i 1860 kom til Als, var Slottets Sale og Stuer tomme; kun i den smukke Prinsessefløj ud til Fjorden boede en af de efter Krigen 1848 ansatte danske Embedsmænd med sin unge smukke Frue. Dog, i en enkelt Sal fandtes Rester af Silkebrokades Tapeter, som næsvise Besøgende ikke undsaa sig ved at bjærge Stumper af. Denne underlige Samler-Trang ligger dybt hos mange Mennesker og taler f. Ex. paa Wartburg saa grelt til os ved de nøgne Murpletter paa Væggen i Luthers lille Stue, hvor Sagnet siger, at han kastede sit Blækhorn efter Djævelen og ramte Væggen med en stor Blækplamase, der nu efterhaanden af Besøgende er bleven pillet ned og opbevaret som Relikvier rundt om i den lutherske Verden, maaske ogsaa i den katholske.

Als gæstedes i Begyndelsen af Tredserne af den unge allerede berømte Digter Bjørnstjerne Bjørnson og Frue, der havde en Slægting boende i Sønderborg. Det var en Begivenhed for alle os, der elskede og beundrede de dejlige smaa norske Fortællinger »Synnøve«, »En glad Gut« osv. Ogsaa jeg havde Lejlighed til at være sammen med ham og fornøje mig over hans friske impulsive Maade at være paa, om end jeg syntes, han var *meget* fremtrædende myndig. Digteren deltog en Del i Selskabslivet paa Als, og dette Samvær løb ikke altid af uden smaa Skærmydsler. Saaledes engang paa en af Herregaardene, hvor Bjørnson ved Bordet blev smækfornærmet over en Ubetydelighed, som Digteren Herman Bangs Fader, den højtbegavede Præst i Asserballe, havde været saa uheldig at fremkomme med. Bjørnson var saa vred, at han rejste sig og vilde gaa sin Vej, men saa stod Pastor Bang op og gav ham en Undskyldning begyndende saalunde: »Jeg mærker nok, jeg har sagt noget Sludder, som især har voldt Nordmanden mange Knuder« osv., osv., og vedblev paa Rim, indtil det hele endte i Venlighed og Forstaaelse. Bjørnson var paa den Tid i høj Grad *danskvenlig*, noget der desværre fortog sig senere efter forskellige Ophold i Tyskland. Han var ogsaa stærkt paavirket

af Grundtvig, som han beundrede til sin Død. Grundtvigs Pinesalme »I al sin Glans« kaldte han Verdens skønneste Salme, og ved Grundtvigs Død skrev han den pragtfulde Kantate: »Hans Dag blev den største, i Norden var set«.

Vi syntes i de Dage, at Bjørnson ligesaavel var *vor* Digter, som han var Nordmændenes, og sikkert er det, at han paa-skønnedes tidligere her i Danmark end i sit Hjemland. Noget lignende er ogsaa Tilfældet med Selma Lagerlöf.

Juleferien 1861 bragte Richardts Digte og Fritz Jürgensens Tegninger til vort Hjem, og man forstaaer, hvor de blev elsket og paaskønnet.

Min ældste Bror, med. & chir. Student, kom hjem med friske glade Indtryk fra Hovedstaden, ogsaa fra Studenterforeningen, som han hyppigt besøgte. I Studenterforeningen holdtes Fester, Karneval, Fastelavnsløjer osv., hvor de gode Hoveder lod deres Vid spille ved Gaader, Rimerier og Tombolagevinster. Jeg mindes saaledes en Gaade: Hvad er vi af Guds Naade? Hvad er vi af Guds Unaade? Hvad ofres en naadig Gud? — Opløsning: Vi—rak. Et Vers, der lød saaledes »Knæl for Tronen og kæl for Konen, saa skal Du se, saa gaar Ballonen«, syntes vi ogsaa godt om, men det vi holdt mest af, var dog et Rim med Tombolagevinsten, en Kam: »Har Du stolet paa Lykken, saa græm Dig, har Du Lus i Parykken, saa kæm Dig«.

Ja, det var glade Ungdomsdage, som det er en Forfriskelse at se tilbage paa.

Og saa Frugthaven ved Herregaarden. Aldrig har jeg set en saadan Rigdom, navnlig af Kirsebær, Pærer og Blommer, som dér. Ikke sjælden fandt man os »i Rad« siddende i Toppen af Kirsebærtræerne og nyde de dejlige lysegule søde Kirsebær, og saa overdaadigt bar Træerne, at vi maatte have Krogkæppe med for at hale Kviste og Grene ned, der ofte knækkede, saa vi skammede os, men mærkeligt nok, det var ligesom denne Beskæring ansprede til endnu rigeligere Frugthøst, og der var Overflod hvert Aar. Pærer kaldet dobbelte Bergamotter, saa store som knyttede Hænder, sad højt oppe i de høje Træer, og ve os, blev de ikke plukkede ned i rette Øjeblik, og der uventet kom Storm, saa knustes

de uvægerligt i Faldet. Reine Claude-Træerne stod tæt ved Mejeriet, og Spildevand kunde ledes til dem i tørre Somre. Aldrig har der været skønnere, grønnere og sødere Reine Clauder end derovre. En Række Hindbærbuske nød ogsaa godt af dette Spildevand og bar hvert Aar Hindbær saa store som Fingerbøller. Men Als er jo ogsaa et Frugtland par excellence, og Verdens dejligste Æble: Graastenæblet (ganske tysk og fejlagtigt kaldet Gravensten) har sit Hjemsted i Graasten og paa Als.

Som tidligere omtalt har jeg helst villet være Dreng og altid haft Drengetilbøjeligheder og dybt foragtet f. Ex. Dukker. Vor morsomme, elskelige, gamle Grandtante, Sofie Westrup, Mors Moster, besøgte os om Sommeren og havde Gaver med til os Børn og engang en Dukke med til mig. Jeg græd af Skuffelse. Tante Westrup boede i København, men elskede vor Landsbykost paa Nordgaarden, og sommetider klappede hun sig paa Maven, naar vi skulde have Risengrød eller anden Grød til Middag og sagde: »Mav, ku' Du ta', sikke Dav Du ku' ha'«. Hun var Jyde og var fuld af jydsk Mundheld og Talemaader. Naa, men jeg havde altsaa Drengetilbøjeligheder, og inden min Konfirmation red jeg som en Dreng, men Konfirmationen var dengang for Pigebørn et meget større Skel mellem Barndommen og den voxne Alder end nu om Stunder, og det var ganske udelukket, at man, naar man havde faaet lang Kjole og skrinlagt Mammelukkerne, kunde optræde til Hest ridende som en Dreng.

Forældrene var utrolig søde imod os, og trods vore beskedne Finansforhold blev der dog Raad til Indkøb af en brugt Damesadel (senere endog til en ny do.) og mørkebrunt Klæde til en Ridedragt, som vi to ældste Søstre imidlertid skulde eje i Forening, hvad ikke voldte Skærmydsler, fordi min Søster Hedvig hverken havde Sans for Heste eller Ridning og meget sjælden gjorde Brug af sin Ejendomsret. Anderledes med mig. Jeg benyttede enhver Lejlighed til at faa mig en Ridetur, men desværre skulde jeg dengang altid have en Ledsager. Brødrene var jo udmærkede til det Brug, naar der var saadanne forhaanden. Forvalteren eller Kusken kunde og-

saa gaa an, men *det* var dog kun i Ny og Næ, og jeg tørstede altid efter at dyrke denne Friluftssport.

En dejlig 3 Aars Frederiksborghoppe, from og kælen, men lidt nervøs, købte Far Aaret før vi drog fra Nordgaarden, og paa Als blev den efter et Par Aars Forløb saa »taalig«, at jeg fik Lov at ride paa den, men ikke alene. En Underofficer, Berider, gav mig et Par Timer i Ridning, som jeg ikke lærte synderligt af, men jeg sad ugenert paa Hesten og red temmelig dristigt, saa jeg fik Ord for at være en flink Rytterske. Og hvor har jeg dog haft Glæde af denne Sport i mine Ungdomsdage lige til jeg, 33 Aar gammel, kom her til København for at læse til Lærerindeexamen. Størst var Glæden dog, efter at jeg fik Lov til at ride *alene*. At gamle Frk. Friis paa Augustenborg sagde om mig: »Frk. Fenger rider som en Dragon«, generede mig ikke det mindste.

Da Løvemindesmærket over de faldne Danske fra Krigen 1848 blev rejst paa Flensborg Kirkegaard, laa det nær at holde en stor Nationalfest paa Dybbøl Banker i det rene danske Sundeved med det rent danske Øland Als tæt ved. Og det blev da ogsaa en Fest, ganske enestaaende og uforglemmelig for Deltagerne. En dejlig Sommerdag, begunstiget af det klareste friske Sommergejr, samledes Tusinder af Danske paa dette skønne Sted med Udsigt over Hav og Land. Flest naturligvis fra den nærmeste Omegn, dog ogsaa en Del sydfra, foruden Indbyderne, en Kreds af de førende Nationalliberale fra København og Kongeriget.

Taler og Sange vexlede, Bølgerne gik højt, og Begejstringen var stor. Chr. Rimestad havde den Evne at rive Folk med sig ved sin Veltalenhed, og man lyttede aandeløs til ham. Fysikus Duseberg fra Flensborg var ogsaa en beaandet og udmærket Taler, og jeg mindes, at han klart præciserede, at Sproget ikke altid var en Maalestok for Sindelaget, saaledes havde han engang hørt en Sydslesviger udtale: »Ik bin, Gott verdamm mîk, Däne«. — Den Sommerdag var der kun Glæde og Enighed, og Flensborgløven kom i formindsket Maalestok til at smykke danske Hjem i Tusindvis. Efter Krigen 1864 blev den haanet og smædet, slaaet i Stykker af Preusserne, og Stumperne ført til Berlin for at havne paa et

eller andet obscult Sted i »das grosse Vaterland«. Østrigerne havde dog den Sømmelighedssans at lade Landsoldaten i Fredericia i Fred, ja man sagde endog, at de bekransede den smukke Statue, maaske for at tilkendegive deres stiltiende Harme over Preussernes Optræden paa Flensborg Kirkegaard.

Man husker i Billeder og stundom i Glimt. Det er næsten altid Begivenheder, sjældnere Stemninger og Følelser, der erindres. Dog staar for mig ganske tydeligt en Sommerdag i denne Periode, hvor jeg faldt i Tanker over Tilværelsen og kom til det Resultat, at jeg for mit Vedkommende ikke havde Brug for *Bønnen* til Gud som *bedende* om noget. Tænk saa lykkelig var jeg virkelig dengang. Jeg syntes kun, jeg havde Brug for *at takke Gud*. Meget religiøs var jeg forresten ikke, men jeg var *lykkelig* ved Livet, Hjemmet og Forholdene i det hele taget, og forstod, at jeg havde det altsammen som en Gave fra Gud. Denne Lykkefølelse har egentlig fulgt mig hele Livet igennem, og har den end af og til maattet vige, er den dog snarlig kommet igen. Jeg synes, der er saa meget at glæde sig over her i Verden, særlig af alle de Goder, som er Fælleseje for os Mennesker: Lys og Varme, Sol og Vind, Aarstiderne med deres højst forskellige Skønheder, Skoven, Heden, Kornmarkerne, Engene, Kvæget, Blomster, Himlen med de drivende Skyer, Maanen og Stjernerne, ja endog Storm og Regn, Uvejrs osv., osv. Hvem kan forhindre mig i at se det og elske det altsammen, ja for den Sags Skyld kalde det *mit*, om det paa den Maade bliver mere værdifuldt for mig.

I Alderen mellem 15 og 20 Aar lukker Verden sig paa mange Maader op for En, man søger og faar Venner, og er man saa heldig at finde gode værdifulde Venner, der tilfører En *blivende Værdier*, da saa meget desto bedre. Jeg fik en Del med den senere Politiker Nic. Ahlmann at gøre, han var jævnaldrende med mine Forældre, vor nærmeste Nabo, og vi saas daglig. Han forstod at vække min Sans for den tyske Litteratur, der hidtil kun eksisterede i en Smule Kendskab til Göthe og Schiller og mærkeligt nok Körner, og laante mig Bøger af Lessing og Wieland, som han beundrede og fik mig til ogsaa at beundre, idet han udpegede Skønhederne og talte

med mig om dem. Han havde en fænomenal Hukommelse og kunde citere hele Sider af Oberon og gjorde det undertiden med Taarer i Øjnene af Begejstring. Desværre skilte Familieforhold os, og i de sidste 5-6 Aar, vi levede paa Als, saas vi saagodtsom aldrig. Men i de glade Dage før Krigen, havde vi en staaende Indbydelse til at drikke Formiddagskaffe, med varme hjemmebagte Hvedeboller til, hos Ahlmanns, og jeg benyttede den ofte, saa ofte, at Mor ikke rigtig syntes om det, da det naturligvis i høj Grad gik ud over mit lille Smule Husarbejde derhjemme. Men disse Besøg var i Virkeligheden en stor Fristelse for mig, men ogsaa en stor Berigelse, thi Ahlmann var altid elskværdig og venlig imod mig og gad tale med mig trods min Ungdom. Hans Kone og to Døtre, jævnaldrende med min Søster og mig, var ogsaa meget tiltalende.

Men den jeg næst efter mine Forældre skylder mest i disse Udviklingsaar, er Frøken Augusta Jakobsen, der kom til os paa Nordgaarden som Lærerinde, da jeg var 13 Aar gammel. Hun var et gennemdannet, velbegavet og religiøst Menneske med udmærkede Kundskaber og vandt hurtigt hele Familiens Kærlighed. Hun fulgte os til Als, og jeg tror hun betragtede vort Hjem som *sit* Hjem, hun var forældreløs og sluttede sig kærligt og tæt til os; hun var Ven med os alle, og vi skattede hende højt baade som Lærerinde og som Menneske. Der var ogsaa andre end os, der havde Øje for hendes Dygtighed. Den førnævnte Pastor Bang i Asserballe bad, om hans ældste Søn Oluf Lund Bang maatte deltage i mine Søskendes Undervisning, hvad han fik Lov til, saalænge hun opholdt sig hos os. Dette blev imidlertid afbrudt, vistnok i 1862, idet hun følte sig forpligtet til at følge en syg, men elsket Kusine til et Bad i Tyskland, dog med den Hensigt at komme tilbage til os, naar Kusinens Kur var afsluttet. Dernede i Lippssprings blev Augusta Jakobsen syg og døde. Kusinen levede flere Aar efter. Det var en stor Sorg for os alle, og i det hele for alle, der kendte hende. Min næstældste Bror, Frederik, havde hun forberedt til Landbohøjskolen, to yngre Brødre, Sophus og Mathias, til Latinskolen i Flensborg. Hun blev kun 7 eller 28 Aar gammel.

Det var første Gang, Døden traadte os saa nær, for de to gamle Bedsteforældre kendte vi alligevel saa lidt til. Augusta Jakobsen havde vi levet sammen med i 5 Aar, og vi savnede hende meget, store og smaa.

Imidlertid trak Skyer op paa den politiske Himmel. Far og vor Omgangskreds hørte til de saakaldte Nationalliberale; det gjorde imidlertid Alsingerne ikke, de var først og fremmest *Slesvigere* og syntes, at deres Forhold ikke trængte til Forandring. Slesvig regeredes dengang noget anderledes end Kongeriget. Som bekendt var den juridiske Examen i Slesvig slet ikke den samme som i Kongeriget. De Nationalliberale, der styrede Danmark, vilde nu have ændret de slesvigske Forhold. De vilde, som de udtrykte sig, have Slesvig *incorporeret* i Danmark, fordi det hovedsagelig var dansk, og skilt helt ud fra Holsten, der var tysktalende, tysksindet og ansaa sig for hørende til »das grosse Vaterland«, men fjendtligsindet mod Danmark, som det stod under. Man havde jo lært Slesvig-holstenerne og deres Tænkemaade at kende i den sidste Meneskealder og særlig i Krigen 1848, og det gjaldt nu for de Nationalliberale for enhver Pris at faa de to Hertugdømmer skilt ad og faa det danske Slesvig hjem til Danmark. Det fik saa gaa, som det kunde, med de to tyske Hertugdømmer Holsten og Lauenborg, som man dog vist næppe havde tænkt helt at miste. Denne »Incorporation« skulde ske ved den saakaldte »Novemberforfatning«, der var udarbejdet af det nationalliberale Ministerium og skulde underskrives af Frederik den 7ende i Efteraaret 1863.

Men dette var naturligvis ikke nogen Hemmelighed, og det mægtige Tyskland, særlig Preussen, begyndte at knurre, og det udtaltes højlydt, at det tyske Forbund ikke vilde taale denne »Incorporation«.

Vi Danske havde jo imidlertid en Flaade, og vi havde bygget op paa Dannevirke, lavet Skanser paa Dybbøl, og vi var magesløs stolte af alt dette, især af Krigen 1848. Jeg husker tydeligt engang, jeg talte med den gamle kloge Pastor Hans Krog Meyer i Ulkebøl, der havde været Huslærer for Hertugens Børn og var Ven med hele Hertugfamilien, men en Hæ-

dersmand og dansk til Hjerterødderne. Han gjorde mig den Ære at tale Politik med mig og sagde, at det vilde være den største Elendighed, om vi kom i Krig med Preussen og Østrig, hvortil jeg med Stolthed nævnte *Dannevirke, Dybbøl, Fredericia, og Flaaden*. Han greb mig i Armen og sagde strengt og alvorligt: »Lille Frk. Augusta. De ved ikke, hvad De taler om. Danmark i Krig med to Stormagter. Det vil være en frygtelig Ulykke«.

Frederik den 7ende var netop i Færd med at inspicere Dannevirke i de Dage. Som bekendt forkølede han sig en kold Regnvejrsdag først i November, blev syg, og en heftig Rosen gjorde i faa Dage Ende paa hans Liv, den 15. November 1863, inden han havde faaet underskrevet det vigtige Dokument »Novemberforfatningen«.

Efter Kongens Død fulgte Overførelsen af hans Lig til København med lit de parade og Bisættelsen i Roskilde Domkirke, under den største Deltagelse fra de brede Lag i Befolkningen, og de danske Kvinder samlede sammen til en Guldkrans, der blev lagt paa hans gule Egetræs Kiste. Under hele denne Sørgehøjtid gærede det stærkt i Befolkningen, for og imod, men dog mest for at faa Afgørelsen i Slesvigs spørgsmaalet og den nylig tiltraadte Konge Christian den 9endes Underskrift paa »Novemberforfatningen«.

Kong Christian den 9ende havde imidlertid alvorlige Betænkeligheder ved at underskrive dette Dokument. Ikke ret mange kendte Slesvigs Forhold saa nøje som han, der var født paa Louisenlund ved Slien, havde tilbragt sin Barndom dér og i det hele stod Slesvig saa nær. Han kendte ogsaa Holsten og vidste, hvor »Slesvigholstenerne« styrede hen, og hvad de krævede. Derfor tøvede han saa længe som muligt med sin kongelige Underskrift, saa længe, at en stærk Ophidselse i Hovedstaden gjorde sig gældende, og at nogle Blade vovede at kalde Kongen tysksindet og udpegede den i de Dage meget populære Conseilspræsident Hall som den rette Konge i Landet. — Modstræbende gik da ogsaa Kongen efter Ministrenes indtrængende Forestillinger til denne Regeringshandling, og kort efter blev Krigen erklæret. Foreløbig var det Preussen og Østrig, der tog Têten og rykkede mod Dannevirke.

Det var en magesløs Skuffelse og Sorg for os Danske, at Dannevirke blev rømmet; men at det jo maatte ske, indsaa vi først længe bagefter. Krigens Gang er saa ofte og grundig refereret, saa her skal kun gives enkelte Indtryk fra den Tid.

De første Februardage i 1864 kom vor ulykkelige Hær dødtræt, forfrossen og fortvivlet tilbage fra Dannevirke. Soldater og Officerer myldrede ind paa Augustenborg Herregaard, og alle Rum ude og inde, med samt Lader og Stalde, blev belagt. Aa, hvor var det sørgeligt, men det sørgeligste var næsten, at vi maatte vise adskillige bort til Landsbyerne i Nærheden, hvor vi haabede, Pladsen ikke var saa optaget som paa Augustenborg, thi de Flokke, der havde Rekvisitionssedler, *skulde* der skaffes Plads til. De allerelendigste i det første Døgn efter Tilbagetoget var imidlertid de stakkels civile Sydslesvigere, som Militæret havde tvunget til at køre de syge Soldater til Danmark. Soldaterne blev dog anbragt, men Kuskene og de sølle Heste maatte bjærge sig som de kunde, og mange Gange kunde de ikke. — Saaledes husker jeg, at vi om Aftenen den første Tilbagetogsdag havde maattet vise en saadan civil Mand med sit Pindekøretøj bort, vi havde bogstavelig ikke mere Plads. Saa sled Aftenen sig hen, og mellem 10 og 11, da vi var ved at rydde op i Stuen for at gaa i Seng, blev der banket paa Vinduet. Vi saa ud. Der holdt endnu det samme Køretøj, som vi havde maattet nægte at tage imod. De stakkels usle Heste stod og krøb sammen i Snestormen, og Kusken med et Dækken om sig forklarede paa gebrokkent Dansk, at han var bleven holdende for at være i Læ af Huset, men nu bad han saa bønligt om Husly. Han havde afleveret sit Læs Soldater, og han og hans Dyr frøs ihjel, hvis de ikke kom i Hus. Det var forfærdeligt. Hvert Rum var optaget, men saa kom Mor i Tanker om, at i en af Længerne var 3 store høje Rum til Høns, Kalkuner og Ænder, og det største kunde rumme Heste og Kusk. Kalkunerne blev jaget ind til Hønsene, tørt Halm blev lagt ind til de sølle Heste. Manden fik noget varmt at spise og drikke og nogle tørre Tæpper at svøbe sig ind i for Natten. Næste Morgen ved Syvtiden var der ikke Spor af Mand og Køretøj. Det gjaldt jo om for ham at komme hjem snarest, mens

der endnu var Forvirring og ingen Afspærring mellem Als og Hjemstedet. Men den skulde snart komme. Tyskerne fulgte den danske Hær lige i Hælene. Som bekendt gik en Del nordpaa, hvor »Slesvigerne« behandlede nogenledes — som den forladte Broderstamme — men saasnart Kongeaen var overskredet fik Piben en anden Lyd, og Jyderne blev behandlet som arge Fjender. Især optraadte Preusserne, under Anførsel af Wrangel, haardt og brutalt. — Paa Als følte vi os ret sikre og trygge, da vi havde, troede vi, et herligt tidssvarende Værn i de nyopførte Dybbøl Skanser. Det viste sig hurtigt, at dette Forsvar hverken var helt eller halvt færdigt, og vi hørte ofte den Udtalelse af Ingenieurer og Artilleriofficerer, at hvis Preusserne strax havde angrebet Skanserne, var denne Stilling bleven dem et let Bytte. Det gjorde de dygtige og kloge Preussere imidlertid *ikke* — formodentlig vidste de ikke, hvor ringe det stod til, og vi fik Tid til at bøde paa Manglerne, hvad der da ogsaa blev gjort i Hast og saa godt som muligt. Dog opdagede Hæren hurtigt, hvor langt overlegen Fjenden var i Vaaben saavel for Infanteriets Vedkommende som hvad Kanoner angik. Infanteriet havde hurtigladende Bagladere »Zündnadel«-Geværer og Artilleriet Kanoner, der rakte meget længere end vore. Vort Infanteri havde kun de saakaldte Taprifler, der ladedes forfra. Enhver kan forstaa den forfærdelige Forskel i Fjendens Faveur.

Hos os paa Augustenborg hørtes Kanonaden tydeligt, naar Vinden bar til, og vi lærte hurtigt at kende Forskel paa *vore* nærmere og sjældnere Skud og *Fjendens* fjernere og meget hyppigere. Det siger sig selv, at dette var forknyttende for os alle, men særlig naturligt for Hæren. — Vi havde en meget elskværdig Artillerikaptajn i Kvarter i længere Tid, der med sit Mandskab skiftevis, jeg troer 3 Dage ad Gangen, overtog Kommandoen i en af Dybbøl Skanser. — Han var vist flink og prægtig som Soldat. — Han havde saa lidt Tro til Forsvaret i det hele taget, at han bogstaveligt tog Afsked med os »for Livet« de to Gange ugentlig, han drog i Skanserne, hvad der navnlig paa os 20aarige virkede lidt tragikomisk. — Men *Haabet* om, at »den europæiske Ligevægt« krævede Indblanding fra navnlig Englands Side, hvor vor el-

skede Prinsesse Alexandra var Kronprinsesse, var levende hos de allerfleste, og særlig hos os unge.

I Ungdommen er Haabet paa Spil allevegne i stort som i smaat, og mange fornøjelige Oplevelser bragte Vinteren — trods Alvoren — da ogsaa med sig.

Saaledes sad vi en Aften — Familie og Officersindkvartering — hyggeligt sammen, da vi hørte Forstuedøren aabnes og Trin udenfor. — Min Søster gik ud for at se, hvad der var paa Færde, og fandt to unge menige Soldater, der venligt og beskedent præsenterede sig som de theologiske Kandidater, Jungersen og Bredsdorff, indkvarteret i nærmeste Bondeby.

De trængte haardt, sagde de, til at komme sammen med os, hvis Navn de kendte — *vi* kendte forresten ogsaa deres Familienavne — og til at være, hvor der var et Fortepiano i Stuen og Tæppe paa Gulvet osv., osv.; og nu var de her, om vi vilde tage imod dem. — Min Søster hentedede Far, der strax bød dem velkommen; og lidt efter var de hyggeligt bænkkede i Stuen, muntre, dannede, elskværdige som de begge var.

Musikalske var de ogsaa begge to; Sang og Musik knyttede os udmærket sammen. En for os splinterny Soldatervise »Hvor er du dog, min søde Pér« gjorde stor Lykke, og Kandidaterne blev vore stadige kære Gæster, saalænge de var indkvarteret i Sebbeløv. — Lad mig tilføje, at det var de første *menige* Soldater, der kom i vort Hjem sammen med de hos os indkvarterede *Officerer*, og at deres Samvær faldt harmonisk og godt ud, hvad der var ganske naturligt allerede paa den Tid og i vort Land.

Senere da vi fik preussisk Indkvartering, erfarede vi, at noget saadant slet ikke kunde finde Sted i den tyske Hær. — Dertil var den preussiske Officersstand hævet altfor himmelhøjt over de menige. —

Augustenborg Slot, med sine mange, mange Sale og Værelser, blev taget til Lazareth; og snart begyndte ogsaa en livlig Forbindelse mellem os og Slottet, hvor min ældste Bror, der var medicinsk Student, var ansat som Underlæge og naturligvis hurtig fik adskillige Patienter, der trængte til baade aandelige og legemlige Lindringsmidler.

Militærhospitalerne var i 1864 i høj Grad primitive — ingen Sygeplejersker f. Ex., kun mandlig og vist tarvelig Hjælp; — de Lazarethsoldater, vi havde i Indkvartering, var i alt Fald ikke første Klasses Folk. Og Maden paa Lazarethet ønskede min Bror meget ofte at supplere med Mors Havresuppe, Fisk osv. — En stor Kiste med første Klasses Forbindings-sager kom anonymt ind ad Døren til Mor, med Bøn om at uddele dem skønsomt, hvor der trængtes; og jeg ser min Bror Lægen med Begejstring strax tage to Krølhaars Kranse, beklædt med Vaskeskind, over Armen og vandre ad Lazarethet til med dem, til bedste for to saarede. Den Forbindskasse med Kranse, Pøller, Bind osv. var en herlig Gave fra et kærligt og forstaaende Menneske og fandt en udmærket Anvendelse i de Dage.

Da dette jo er mine »Erindringer«, er det bedst, at jeg meddeler to »Komplimenter« fra denne Vinter, som jeg har bevaret de mange Aar. — Den, jeg først anfører, er jeg imidlertid ikke ene om; min Søster Hedvig ejer dens halve Del. — I Guderup Bispegaard laa en smuk ung Ingenieur, der ret ofte besøgte os; og en Dag spurgte Bispinden ham: »Naa, hvem synes De saa er kønnest af Fengers Døtre?« hvortil han svarede: »Hvor kan man sammenligne Rosen med Violent!« Bispinden fortalte os det naturligvis næste Gang vi saas, og jeg maatte le højt og længe; thi jeg har aldrig drømt om at lignes ved, hverken den skønne lille Foraarsblomst eller med Blomsternes Dronning. Men derfor var den unge lidt sentimentale Ingenieur jo lige elskværdig.

Den anden Kompliment fik jeg en Aftenstund, jeg sad og talte med en af vor Indkvartering, der forresten var Baron og Premierlieutenant. Han sagde pludselig: »Skulde jeg udvælge en Kvinde til at fremstille »Danmark«, saa blev det Dem, Frk. Fenger!« — Jeg maa vist have rødmet af Glæde; for jeg har aldrig glemt det; og det, synes jeg, var det kønneste og bedste, der kunde siges, skønt jeg godt vidste, at han skød langt over Maalet.

En Dag kom min Bror Lægen med to preussiske Fanger, saavidt jeg husker, røde Husarer, og bad os huse dem en Dags Tid og give dem lidt Mad. Det var en Begivenhed

og var forresten de eneste »Fanger« jeg saa i 1864; — jo dog — vor Kusk Laurids var med og blev fanget af Preusserne, men var saa heldig at slippe fra sine Bevogtere og svømme og vade over til Als. — En Aften, endnu mens Als var vor, hørte vi et haardt Slag paa Døren, og Laurids' store, runde, ærlige Ansigt viste sig til vor Glæde; efter faa Dages Forløb traadte han atter ind i den danske Hær.

Men Vinteren 1864 gik, og Foraaret indfandt sig. Efterhaanden svandt Tilliden til Dybbøls Modstandskraft, og Haabet sank. — Af og til mumledes der om, at flere af Skanserne saa ud som sammenskudte Jord- og Grusdynger, og at Preussernes Løbegrave rykkede nærmere og nærmere. Kanonaden fra Fjendens Side blev stærkere og stærkere, og Natten mellem den 17. og 18. April forstod vi, at vi stod foran en Katastrofe.

»Sønderborg brænder,« lød det. Ja, der var tidligere skudt enkelte Huse i Brand; men nu var det Alvor; og henad Morgenstunden kom ogsaa to Familier til os fra Sønderborg; deres Hjem var skudt i Brand; de søgte Husly hos os, indtil de kunde finde Hjem hos deres Venner og Slægtninge paa Øen. — Det utrolige var sket: Preusserne havde skudt en aaben By i Brand uden Varsel. — Vi syntes det var et Overmaal af Brutalitet. Ak, vi var naive! Hvad har de ikke præsteret i Belgien og Frankrig i »Verdenskrigen«; men den kom jo ganske vist 50 Aar senere. — Man kan lære meget i et halvt Aarhundrede, baade af godt og ondt, især i preussisk Krigsførelse. — Den 18. April oprandt med Stormen paa Dybbøl Skanser, der erobredes efter et Forsvar, som er omtalt i hele den Verden, der opmærksomt fulgte Krigens Gang, med Højagtelse og Beundring.

Underlig nok kom disse Følelser først sent frem her i Danmark. Man talte højt om Forræderi ved Opgivelsen af Dannevirke; og her ved det heltmodige Forsvar af Dybbøllstillingen mødtes den danske Hær med Skuldertræk — og, naar det kom højt, med en lunken Anerkendelse af, at den havde gjort sin Pligt. Saaledes dømtes i Almindelighed. — Vaabenstilstand og et lille Pusterum indrømmedes vor stakkels medtagne Hær; men alle Forhandlinger brast, og i Slutningen af

Juni begyndte atter Krigen og Kanontordenen, der Natten til den 29de blev saa voldsom, at Søvn for os var umulig. — I Daggryet samledes vi bedrøvede og vidste, at Als's Skæbne nu skulde afgøres. Far og vi voxne Børn gik ud ad Fjorden til, hvor man fra en Høj paa vores Mark (den hed Filipshøj) kunde se Indløbet til Alssund og »Rolf Krake«, der laa med Dampen oppe, rede til at rense Sundet for Fjender. Vi stolede saa sikkert paa det lille Krigsskib med den flinke Besætning, af hvilke vi kendte Lieutenant Norman, der 8 Dage før havde været hjemme hos os og købt en Gris til Proviant ombord.

Saa pludselig standsede Kanonaden — og det betød, at Overgangen til Als var begyndt. — Med Hjertebanken saa vi »Rolf Krake« lette og styre ind i Alssund, hvor dens Skrog skjultes af Øen, men hvor Røgen fra Skorstenen stadig saas mod Sundevedkysten, saa man kunde følge dens Vej. Nu er den ved Overgangsstedet, vi vidste, det maatte blive Skoven ved Sandbjerg, og ventede, at Skibet vilde lægge sig midt mellem de fjendtlige Baade og udbrede Død og Ødelæggelse blandt Fjenderne.

Da ser vi til vor Skuffelse og Harme, at »Rolf Krake« standser og ganske stille trækker sig tilbage til sin sikre Position ved Indløbet til Alssund.

Det var det bitreste Øjeblik i mit Liv og staar uudsletteligt i min Erindring.

Man fortalte os senere, at den General, der ledede Overgangen — jeg tror han hed Goeben — saa »Rolf Krake« nærme sig, da han steg i Baaden, og ligbleg sagde til sin Stab: »Gott sei uns gnädig!« men naturligvis fulgte han med sine Folk; — og vi kender jo alle Udfaldet.

Dybt bedrøvede og forvirrede gik vi hjem. Det hele var os ganske uforstaaeligt.

Op ad Dagen blev alt Uro. — Rekvisition paa Rekvisition indløb efter forspændte Køretøjer til at bringe navnlig saarede fra Lazarethet til Udskibningsstedet Høruphav; den sidste Rekvisition kom ved Middagstid. — Da var der kun Fars Ridehest »Polka« tilbage i Stalden; — den blev sat for en Ponyvogn og kørte Gardens Chef til Høruphav.

Saa blev der paa denne dejlige Sommerdag pludselig saa underlig stille. — Og Stilheden varede det meste af Eftermiddagen, kun afbrudt af Ordre til at skaffe Middagsmad til vistnok 300 Mand Preussere hurtigst muligt. — Jeg husker de fik Suppe og Kød, kogt i en vældig indmuret Gryde i Brygger-set. — Men saa ved 6-Tiden hørte vi lystig, taktfast Militærmusik, og ind i Gaarden marscherede den store »preussiske« Indkvartering, der fyldte de tomme Loer og Lader og Stalde, kort sagt hvert Rum paa Gaarden; og ikke mindre end 6 Officerer, som der hurtigt blev skaffet Kvarter til.

De opførte sig strax meget venligt, de kom jo, troede de, som Befriere for en underkuet Befolkning — hvad de dog snart erfarede var en grundig Misforstaaelse. Orden og Disciplin var der i den preussiske Hær, og de Overgreb, som de menige tillod sig i Have og Høsegaard, blev hurtigt forhindret af Officererne, naar det blev dem meldt. — Men denne Mandstugt var ogsaa Frugten af den haarde Skole, som Soldaterne maatte gennemgaa, og som vi senere fik se paa nært Hold ved en Rekrutuddannelse, nogle Underofficerer øvede paa vor store Gaardsplads; — for Mage til Raahed med Skældsord, Spark og Slag har vi aldrig oplevet. — Det var ligefrem uudholdeligt at se paa, og uheldigvis vendte næsten alle vore Vinduer ud mod Gaarden.

De juridiske Embedsmænd blev strax afskedigede og erstattede med tyske, mest Slesvigholstenere, der var mageløs ildesindede mod de Danske, især mod os indvandrede, og i den første Tid var der saa godt som ingen Forbindelse med Danmark.

Vor Indkvartering var saa stor, at mine Forældre blev nødsaget til at sende mine 5 yngste Søskende, mellem 5 og 10 Aar gl., under Ledsagelse af min ældste Søster Hedvig til København, hvor de blev fordelt mellem Slægt og Venner indtil videre.

Denne Rejse kunde kun ske i Baad fra Als til Fyn; og der var mange Vanskeligheder at overvinde; men takket være en Feldwebel, »Drerup« hed han, en pæn, dannet, beskeden lille Fyr, lykkedes det. — Han fulgte hele Familien

ombord i en Fiskerbaad i Fynshav og saa den godt paa Gled; og vi takkede ham rørt ved Hjemkomsten.

Med Preusserne i 1864 holdt Roesukkeret sit Indtog i Landet. — Det var en slem Vare paa den Tid, graat og raat lugtende; og det gav Afsmag, syntes vi, i Mad og særlig i The og Kaffe. Men det var billigt, og Preusserne var meget nøjsomme. De drak for Ex. »Blumenkaffe«. Det vil sige Kaffe saa tynd, at man kunde se den malede Blomst i Bunden af Kaffekoppen.

Med den store Indkvartering fulgte nødvendigt, at hele Familien rykkede sammen i tre mindre Værelser, som vi ikke *maatte aflaae*. Men vor dejlige store St. Bernhardshund »Sultan« laa udenfor Døren, og vi følte os fuldstændig sikre; thi den kunde være meget glubsk, naar Lejlighed frembød sig, og den forstod godt, at vi var mellem Fjender.

Forholdsvis hurtig kom der Orden i Forholdene, og de trange Tider for de danske Slesvigere begyndte, hvor det ofte var svært at holde Modet oppe, men hvor man for Alvor lærte at holde sammen, og græde og klage med hverandre, men ogsaa at fornøje sig i al Stilfærdighed og Beskedenhed.

Aldrig tog vi den lille »blaa Visebog« med i Lommen ved festlige Sammenkomster og sang vore dejlige Fædrelandssange *inden* Døre, for ve os, om saadant forsøgtes i det fri. — Befolkningen paa Landet og omtrent alle Herremændene var danske. Kun Embedsmændene, nogle faa Præster, og nogle Købmænd og Haandværkere, som havde staaet i Forhold til Hertughoffet, var tysksindede.

Engang imellem trængte vi Danske til at trække Vejret. Saaledes arrangeredes i en dejlig Vintertid en stor Kanefart, der endte med Bal paa Augustenborg Kro, som Hotellet beskedent kaldtes.

Stemningen var høj, vi havde haft røde og hvide Baand og Duske paa Kaner og Kanetæpper — vort elskede danske Flag var jo banlyst; — og Dansen begyndte.

Vi hørte jo nok, at der i en Sal ved Siden af os blev sunget Tysk og skaalet, men mente, at vi »virkede i vort lovlige Kald«, da der pludselig blev slynget en Sten saa stor

som en knyttet Haand ind gennem Vinduet og bragte Skræk og stor Forvirring imellem de dansende.

Samtidig aabnedes Døren inde fra Sidesalen, og en Flok halv- og heldrukne Soldater styrtede skraalende ind i Salen.

Herrerne forsøgte at jage dem ud; men der opstod Haandgemæng, og Soldaterne trak blank (et væmmeligt tysk Ord). — En af vore Venner, Forpagter Rosen fra Rønhave, fik et Hug i Ansigtet, saa Blodet strømmede. Det saa meget uhyggeligt ud, og videre Modstand var umulig. — Selskabet flygtede, hver til sit; vi havde det let nok, da vi boede 5 Minutters Vej fra Valpladsen; — men saare uhyggeligt var det for de allerfleste at køre hjem fra en saadan Fest. — En Del foretrak ogsaa at overnatte hos Venner og Bekendte paa Augustenborg; hos os boede saa mange, som Huset kunde rumme.

Da alle Forsigtighedsregler var tagne, og Tilladelse givet af Myndighederne til at afholde Festen, var det en stor Skandale, at den forløb saaledes, og der holdtes Forhør i brede Baner bagefter; — men naturligvis kom der intet ud deraf.

Den danske Befolkning skulde generes og chikaneres paa alle mulige Maader. — Ikke saa underligt, at vi absolut intet Samkvem kunde eller vilde have med Tyskerne, hverken med de civile eller militære.

I 1866 udbrød Krigen mellem Østrig og Preussen, og skønt vi Danske saa ret ligegyldige til, var Bitterheden dog meget større mod Preusserne end mod de mere godmodige og gemtylige Østrigere, hvem det, som bekendt, i det korte Felttog, gik saa ilde, at deres Forbundsfølge Hannover udslettedes af Kongerigernes Tal og blev en Provins af Preussen.

Et Lyspunkt i dette Aar var for os Slesvigere § 5 i Prægerfreden, som Kejser Napoleon tvang igennem, og som lovede os Nordslesvigere at komme tilbage til Danmark efter en fri Afstemning. — Et Løfte vi Danske levede paa i mange, mange Aar, og som styrkede og opmuntrede i høj Grad.

En Del af de Heste, Preusserne havde gjort til Bytte i Krigen, blev solgt ved Auktion i Flensborg, og Far købte 4, blandt hvilke en velskabt, kørestædig, meget afrakket Officershest, Mecklenburger Halvblods, som Kusken fik Paalæg

om at behandle rigtig godt. — I Løbet af 6 Uger blev den det dejligste Dyr, man kunde se. »Ole« havde Kusken døbt den. — Det kunde jeg ikke taale; og da »Pepita« lige havde danset i København, og hele Landet stod paa Hovedet af Beundring for hende og hendes Dans »El Ole«, saa forandrede Hestens Navn paa mit Initiativ let til El Ole, og den svarede godt til Navnet. For den viste sig at være fint tilredet — det er den, der har lært mig den højere Ridekunst — og kunde »danse«, traversere, slaa over fra højre Galop til venstre, blot man lagde Tømmen paa Siden af Halsen — kort, det var en Fryd at ride paa den. — Strax fik jeg dog ikke Lov dertil, da den var kaad; men efterhaanden opdagedes det, hvor from den var; og da jeg holdt paa i Tide og Utide og tillige var en ferm Rytter, lykkedes det mig at tigge mig Lov til at ride den, først med Ledsager, senere heldigvis alene, og tilsidst at tage den og ride ud, naar jeg havde Lyst uden at spørge om Forlov.

Den havde en lidt slem Vane: pludselig at gøre Side-spring; jeg er da ogsaa flere Gange falden af; — men altid stod den stille, for vi elskede hinanden, og jeg kom stadig godt fra det, kravlede op igen og fortsatte Rideturen hjem.

I disse Aar forandrede Hjemmet noget Sammensætning, idet min ældste Søster kom til Lyø som Præstekone; vi fik Huslærer til mine Søskende, og min næstældste Bror, Frederik, blev færdig paa Landbohøjskolen og kom hjem efter at have gennemgaaet et Mejerikursus paa en Herregaard i Sundeved. — Han kom lige tilpas til at overtage Mejerskens Arbejde, da hun fik Skarlagensfeber; — det var morsomt at se ham staa og ælte Smør, hvad jeg aldrig havde set andre end Kvinder foretage sig.

Han og jeg sluttede inderligt Venskab, og jeg lovede ham, at naar han engang fik en Gaard eller Forpagtning, skulde vi to ubrødelig holde sammen for Livet.

Saaledes gik det nu ikke. Han fandt sig en Brud og var saare lykkelig — forpagtede en stor Gaard her paa Sjælland, og skulde lige have Bryllup, da han fik Lungebetændelse og døde i Løbet af 3 Dage.

Han var et dejligt, dygtigt Menneske paa mange Maader

og havde, saa ung han var, skrevet flere Artikler i »Tidsskrift for Landøkonomi«, vort fornemste Landbrugsblad; da Honoraret for den sidste blev sendt ham, anmodede Redaktionen ham om fremdeles at sende, hvad han skrev, til Tidsskriftet. — Det syntes vi alle var en stor Ære, og han var ogsaa selv glad derfor.

Mørke Skyer optaarnede sig imidlertid paa den politiske Himmel; og ved Bismarcks Statskunst, for ikke at sige Rænker, udbrod, i det for Preusserne belejligste Øjeblik, Krig mellem Frankrig og Tyskland 1870. Inderligt haabede vi Danske, at nu skulde Gengældelsen komme for alt det onde, Preussen havde tilføjet os. Jeg husker, min Bror Mathias gik op i et Udsigtstaarn i Haven og dansede under jublende Sang i Forventningens Glæde.

Men det gik helt anderledes, og til vor uendelig bitre Skuffelse vandt Tyskland den ene knusende Sejr over Frankrig efter den anden.

Paris faldt, Napoleon og hans Armé bleven tagen til Fange, og Freden dikteredes i Versailles.

Kongen af Preussen proklameredes som tysk Kejser, og nu oplevede det tyske Folk velsagtens det stolteste Øjeblik i Nationens Liv, der efterfulgtes af en Glansperiode for Tyskland, som Verden aldrig har set Mage til — en Glansperiode, som varede lige til Slutningen af den katastrofale Krig 1914—18.

I Aarenes Løb var imidlertid Mor bleven noget svagelig. — Hun havde et Mavesaar og havde haft Blodopkastning flere Gange. — Vanskelighederne under det tyske Regimente blev ogsaa store.

Far havde maattet afgive en Mark, til Exercerplads og Skydeøvelser, til Garnisonen paa Slottet; og det sinkede Gaardens Arbejde meget, idet Folkene rentud nægtede at arbejde i Nabomarkerne, naar der holdtes Skydeøvelser paa Exercerpladsen. — En stor Sum Penge, som Far havde til Gode fra Krigstiden for Leverancer og Kørsler m. m. til den danske Hær, og som den danske Regering ansaa det preussiske Regimente for pligtig at betale — hvad det ikke vilde — gjorde sit til, at Far maatte sælge sin dejlige Gaard, hvor vi

havde levet vore lykkelige Ungdomsaar. — Men han vilde ikke sælge til en Tysker!

Det lykkedes ham da ogsaa at finde en flink og hæderlig dansk Køber, saa han kunde flytte hjem til Danmark med et let Hjerte i den Henseende. —

Den sidste Vinter, vi var paa Als, indtraf en lang streng Frostperiode, hvor Isen mellem Øerne til sidst byggede Bro fra Fyn til Als; en Bro, der var saa solid, at vi en skønne Dag fik Besøg af nogle Lyøboere, der kom med Hilsen og Bud fra min Søster, Præstekonen paa Lyø. — De var gaaet med Slæder og Pigkæppe over Isen og fristede os nu med det dejlige Vejr og høj Barometerstand saa stærkt, at min Bror Jørgen, der var hjemme efter veloverstanden Styrmandsexamen, og jeg fik en brændende Lyst til at vove Farten.

Far var bortrejst for at se paa Landejendomme, men Mor gav os modstræbende Lov.

Vi forsynede os med det allernødtørftigste, samt Skøjter, da Lyøboerne fortalte, at ind mellem den sammenskruede Is var Søer med den dejligste blanke Skøjteis, hvor vi altsaa kunde komme raskere og bekvemmere afsted, end Vandringen paa den ret knudrede Ismasse tillod.

Med mange Paabud om Forsigtighed kørte vi tidlig næste Morgen i Slæde til Fynshav. To søkyndige Alsinger gjorde Følgeskab, og fra den høje Strandbred var det et pragtfuldt Syn at se den hvide Isbro i det klare Solskinsvejr, afbrudt af ovennævnte Søer, der saa ud som mørke Striber i Isdækket. — Den sammenskruede Ismasse bestod af en Slags Is-Mosaik i Stykker paa ca. en Meters Tykkelse, der var frosset sammen; — men hist og her var Isblokke skruet op og laa eller stod ovenpaa Isdækket og mindede om Marmormonumenter paa en snebedækket Kirkegaard.

Naa, vi begav os paa Vejen og traf efter en halv Times Marsch en Jæger, der stod ved en lille Vaage, holdt aaben af en Sæl, som han agtede at skyde, naar den stak Snuden op for at aande. — Han var meget haabefuld, vi ønskede ham god Jagtlykke og skyndte os videre, et Par Gange tagende os en rask Fart paa Skøjter, naar Lejlighed frembød sig.

Efter en munter Frokost med vore djærve Rejsfæller —

Lyøboerne er alle Sømænd og havde oftere gjort Ture som denne — nærmede vi os den lille kønne, berømte Ø, da vi til vor Forfærdelse pludselig foran os ser en Revne i Isen, godt to Meter bred, der strakte sig, saa langt vi kunde se til begge Sider. — Vel var der Isdække over, men absolut ikke til at bære os; vi kunde umuligt passere Revnen.

Efter en kort Raadslagning fulgte vi Revnen nordpaa og da vi havde gaaet et Par Minutter, fandt vi til vor Glæde en Slags Bro, dannet af to Isblokke, der havde skudt sig op fra neden. — Med Forsigtighed slap vi lykkeligt over og kom velbeholdent i Land, hvor vi blev modtaget med Jubel og højlydt rost for vor modige Færd.

Næste Morgen kom vore to Rejsefæller fra Als og meddelte, at Vinden begyndte at dreje mod Sydost, og alt tydede paa Vejrforandring. Hurtig tog vi Afsked og begav os hjemad. Revnen var fuldstændig forsvunden; men vi hørte »Kanonskud« af og til, der betød, at Isen var i Færd med at bryde op. Vejret var dog endnu godt, og vi gik rask videre. Vi havde det Held at komme om ved Sæljægeren paa Hjemvejen; nu stod han med den skudte Sæl, som han havde bundet paa en Slæde og skulde bringe i Sikkerhed. Han gjorde os saa Følgeskab med sit Bytte.

Det var nu bleven Graavejr og begyndte at blæse op. De kyndige Fynshavfolk lovede os, at hvis vi vilde vente blot to Timer, skulde vi faa det aabne Vand at se midt i Isdækket.

Det vilde vi imidlertid ikke, men fik en Slæde lejet og kørte glade hjem efter den interessante og vellykkede Rejse. — Forresten var det et kendt Ord paa Als, at »Havisen« saagodt som altid krævede et eller flere Ofre, saa Turen var alligevel lidt af et Vovestykke; — jeg tror næppe, vi havde faaet Tilladelse, hvis Far, der var den strenge af Forældrene, havde været hjemme. —

I Løbet af Vinteren 1871 rejste han om og saa paa Ejendomme, og fandt ogsaa paa Lolland, et Par Mil fra Nakskov, en Gaard: Gottesgabe, som han købte. — Det var en meget forsømt Gaard med frugtbare Jorder, men med en Besætning paa 500 spanske Faar, en halv Snes Køer og nogle højryg-

gede Svin — og i det hele en for os meget forunderlig Menage — der forresten paa den Tid og Egn var almindelig.

Ligesom Far havde gjort, da vi flyttede til Als, lejede han ogsaa nu et Skib, der som en Noahs Ark skulde føre os fra Sønderborg til Nakskov, hvortil vi ankom en rigtig kold Foraarsdag i April 1871.

LOLLAND

Mens vi Søskende stod frysende og nedstemte paa Skibsbroen og ventede paa at stige ind i den store lukkede Vogn, der først skulde fra Borde og spændes for, kom en stor høj Havnearbejder hen til os, saa nysgerrigt paa os og sagde: »Med Forlov, kaske Di ska te Gottensgav?« Ja det skulde vi da. — »Ka'ske det er Børnene fra Gottensgav?« Ja det var vi jo. »Saa ve je ønske Dem go Fornøjelse paa Gottensgav!«

Det var nu alligevel opmuntrende og en rigtig venlig Begyndelse, syntes vi. — Men derimod var det ikke opmuntrende at komme fra det dejlige Als til det fladeste af det flade Lolland — til et Sted, hvor Haandværkere gjorde deres bedste for hurtigst muligt at sætte Stuehuset i Stand til en stor Familie, hvor der før kun havde boet en Forvalter og en Husjomfru.

Vi Søskende blev da ogsaa optagne paa det venligste af en Møllerfamilie uden Børn, der boede et Kvarters Vej fra Gottesgabe. — De var mageløs elskværdige mod os, og vidste ikke alt det gode, de vilde gøre os.

Han spillede paa Luth, og hun sang til; ak, jeg mindes endnu hendes høje, frygtelig høje Sopran, der trak Tonen langt ud i det fjerne. — Men hvor var de Mennesker herlige og hæderlige, og de blev vore Venner alle de Aar, vi boede paa Lolland.

Hvor var dog Naturen paa Lolland forskellig fra Als. De smukke levende Hegn i rig Afvexling, Tjørn, Roser, Syrener, Brombær, Kaprifolier, Naur o. a., er paa Lolland bleven til ganske, ganske ensartede Pile eller Poppeltræer, som Toppen hugges af, eller stævnes, hvert 4—5te Aar. Det afhugne Ma-

teriale flettes som lave Risgærder fra Træ til Træ og danner Indhegning om Markerne.

Da Landet er ganske fladt og ikke bølgeformet som Als, kan man ved Sommertid, naar man færdes paa Vejene, ikke se Omgivelserne, kun Vejen, hvad der jo ikke frembyder synderlig Interesse. De stævnede Piletræer er heller ikke smukke; man hører dem ofte sammenlignet med afgnavede Karbonadeben. — De paa den Tid ret daarlige Sogneveje i den lerede Jord, var i Regnperioder ganske nederdrægtige at befare, sammenlignet med, hvad vi var vant til — og vore daglige Spadsereture gik da ikke, som man skulde vente, til Skoven, der hørte til Gottesgabe, men derimod til »Sønderstrand«, hvor Vejen var belagt med Grus. Gottesgaves Jorder gik lige ned til Østersøen. — Agerlandet endte i en stor Eng bevokset med Fioringræs, der kunde taale at overskyldes med det salte Vand, hvad af og til ved Højvande skete, dog ikke anderledes, end at Engbækkenet fyldtes, og Slusen i det daværende Dige — eller rettere Dæmning — gav Afløb for Vandet til Havet.

Lige saa snart man kom ud af Gaarden, saa man i Synskredsen mod Syd Østersøen, som en lysende Stribe, da Vejen ned til Stranden var fri for Hegn og Piletræer. Det var friskt og dejligt at kunne se sig vidt omkring og gaa ned til den aabne Strand — helt ind over Engen, op paa Dæmningen — og høre Bølgerne slaa mod Kysten, der næsten overalt var bedækket med Rullesten. — I Stormvejr frembragte de et øredøvende Spektakel, men et herligt Syn at se de skummende Bølger, der slog op mod Land.

Et lille Fiskerleje, Riddertoft, stødte op til Gottesgaves Eng, men ret megen Fisk fangedes ikke. — Dog fik Far engang købt en 4—5 Alens Stør, der var fanget i et Fiskergarn. Det var meget interessant at undersøge den grundigt, og den leverede rigtig velsmagende og god Føde. Især var Kødet paa og omkring Hovedet fortrinligt og blev stegt som Bøf til alles Tilfredshed. Støren vejede flere Hundrede Pund, en Del blev saltet og røget, og store Stykker blev foræret bort til Naboer og Bekendte.

Noget af det første, Far gjorde, da han overtog Gottesgabe,

var at sælge hele den spanske Faareflokk og rejse til Angel og købe 30 Anglerkvier som Grundlag for den Besætning, han vilde holde paa Gaarden; det var ham umuligt at drive sit Landvæsen med Faareavl.

Her ved Stranden havde han rigelig Adgang til at samle Tang til Gødning, noget han havde talt og skrevet saa meget om tidligere, at han en Overgang erhvervede sig Navnet »Tang-Fenger«. Østersøen skyllede rigelige Forsyninger af Tang (Bændeltang) i Land — ved Augustenborg Fjord hentede han ogsaa Tang, men det var Kløvertang, som voxede i Fjorden; udmærket anvendeligt til Gødning er begge Sorter. Uforlignelig er Tang til Aspargesdyrkning, hvad vor Have ogsaa var berømt for paa de Steder, Forældrene dannede Hjem.

I det hele varede det ikke længe, før Gaarden blev beboelig, og vi fandt os veltilpas i de nye Omgivelser.

Sommeren kom sent, men kom dog til sidst, og Brødrene med den i Ferien. Feriegæsterne svigtede heller ikke; vi gjorde Bekendtskaber med Familier i Omegnen og blev modtaget venligt af alle.

Men hvor var der stor Forskel paa Selskabeligheden her, og hvad vi var vant til paa Als.

Dansk og Tysk blev saa godt som ikke nævnet. Fædrelands-sange hørtes aldrig ved Sammenkomsterne, hvad vi savnede meget, men naturligvis ikke kunde forandre. — Hjemme hos os selv raadede vi selvfølgelig tildels over Samtaleemnerne, men vi følte hurtigt, at Interesserne var saare forskellige fra dem, vi kom fra, der maatte være prægede af Forholdene derovre.

Lolland er et frugtbart og fedt Land; Velstandsfolk var de fleste paa den Tid. Vor Omgangskreds var ganske anderledes velsitueret end Alsingerne, og der førtes et mere herskabeligt Liv paa Herregaardene, end mine Forældre havde Raad til eller brød sig om. Men alle dem, vi opsøgte, tog saa elskværdigt mod os, og vi knyttede rigtig fornøjelige Venskabsforbindelser med navnlig de nærmeste — en Herregaardsfamilie paa det smukke Fredsholm og Pastor Paludan, Vestenskov, med sin kloge Frue og deres smukke og muntre Børn,

der var omtrent jævnaldrende med os, og som vi sluttede os nær til.

Vore Ferieglæder fik et stort Plus i den kære Præstefamilie, og vi overførte med største Lethed Traditionen fra Als med en Dilettantkomedie i Ferien, der altid bragte glad og god Stemning og dejligt Sammenhold.

Ak, hvor vort Theater var primitivt! Et Bræt paa Højkant og et Tæppe, der skilte den store Havestue i to ulige store Dele, en mindre »Scene«, en større »Tilskuersplads«. En Række Lys foran Brættet og to Døre i Baggrunden; det var hele Tilstelningen; og Valget af Komedien maatte indrettes derefter. — Musik, endda extra god Musik, leverede vor kære alsiske Ven Thecla Gæhler; Iscenesættelsen besørgedes af vor theaterkyndige Feriegæst, den senere Syngemester Axel Grandjean; og vi spillede saa Komedie, tilsyneladende til stor Fornøjelse for Tilskuerne, men i alt Fald til ublandet Glæde for os selv.

Stormfloden.

Aaret efter, vi var kommet til Lolland, indtrat den store Oversvømmelse, kaldet Stormfloden, den 13. November 1872, der for navnlig de sydlige Kyststrækninger paa Falster og Lolland havde en ganske katastrofal Karakter.

Om Natten havde Stormen raset saaledes, at det var umuligt at sove roligt, især fordi den Klokke (forresten en lille gammel Kirkeklokke), der kaldte Folkene sammen til Middag, ved Stormens Magt af og til klemte. — Det havde vi aldrig oplevet før, og det lød meget uhyggeligt. — Det var begyndt at sne. Ved Daggry kom Stuepigen ind for at lægge i Kakkellovnen og fortalte, at »Bernt Knudsen«, en ret berygtet Krybskytte, havde været paa Strandjagt og set, at Havet var ved at bryde ind over vores Dæmning.

Far var Dagen i Forvejen taget med min Svoger Einar Sehested ned til Holeby for at se den nye Sukkerfabrik, saa Mor stod for Styret og lod Underforvalteren i Hast køre med en Høstvogn fuld af Stænger, Ris og Halmknipper og fornødent Mandskab og Materiale ned til Stranden.

Men da de naaede derved, var Dæmningen allerede overskyllet, og Vandet naaede lige op til Agerjorden.

En Del af Husene i Riddertofte var omskyllet af Vand; og paa Toldkontrollørens Hus, der laa nærmest Havet, naaede Vandet allerede halvvejs op til Tagskægget. Forvalteren var saa fornuftig at køre derhen og bjærge Familien, der var krøbet op paa Loftet og allerede troede sig fortabt — da de paa een Gang saa Vognen langsomt nærme sig.

Døren var aaben, Møblerne sejlede rundt i Huset; at bjærge noget som helst andet end Livet var ikke at tænke paa. De stakkels Mennesker kom forkomne og elendige hjem til os; og vi hjalp dem saa godt, vi kunde, mens Uvejret rasede, og Vandet steg mere og mere, og vi troede Verdens Undergang nær.

Stadig blev der holdt Øje med Vandstanden, og vi talte allerede om at sælge Livet saa dyrt som muligt, og alle fra Gaarden at søge op i Kappel Kirke, der laa lidt højere end Omgivelserne — om det skulde blive nødvendigt.

Vi havde nogle gode Venner paa en Gaard Fuglsang, der laa en Fjerdingvej fra Gottesgabe, men tæt ved Sønderstrand. — Dem var vi i Angst for; jeg bad Mor om Lov til at ride over og om muligt hente dem eller maaske hjælpe dem paa en eller anden Maade.

Det var nu op ad Dagen, og Vandet steg stadigt, mens Snestormen rasede. — Paa Fuglsang var Havet naaet til Havediget; men Lieutenant Casse, der nylig var bleven gift med den ældste Datter fra Fredsholm, traf jeg udenfor Gaarden, hvor han fortvivlet erklærede, at han vilde »dø i sin Rede«, og at han var en ødelagt Mand!

Jeg red saa hjemad igen, men besluttede at ride ned i den lille Landsby Sjunkeby, der laa bag ved Kirken, og hvis Marker vendte ud til Nakskov Fjord. Alt var ligesom dødt og stille, og alle Døre lukkede. — Folk holdt sig inde i det rædsomme Vejr; jeg red saa hen til et Hus og bankede paa Vinduet. Et fortrædeligt Mandfolkeansigt viste sig; jeg raabte til ham, at Havet havde gennembrudt Dæmningen, og at Vandet vel ogsaa maatte staa højt i Fjorden, og bad ham vare sine Naboer. Det kan nok være, der kom Liv i Fyren.

For Nakskov Fjord var jo ogsaa et Bækken, der efterhaanden fyldtes med Vand og blandt andet overskyllede flere af Øerne i Fjorden. — Saaledes fortalte senere »Boglars«, der ejede den lille Ø »Bogø«, at han, da Vandet efterhaanden steg højere og højere, gik ned i sin Kostald, hvor Køerne stod i Vand til op paa Bugen, og at der langs Køernes Ryg sad Rotter og Mus, som havde søgt Redning der.

Efterhaanden stilnede Vejret noget af; men Vandet vedblev at stige til Kl. 3 Eftm. — Da var det naaet til den nærmeste Mark ved Gaarden og den dybe Grøft om Haven. Men nu begyndte Vandet at falde; og det faldt hurtigt. — Vi aandede nu atter op og var kun i Bekymring for, hvor Far var, og hvordan det var gaaet de andre Egne af Øen.

Næste Morgen var det det dejligste klare Solskinsvejr, og vi axlede vort Skind og fulgtes ad ned til Stranden gennem Riddertofte og langs Dæmningen; for Engen var en Sø lige op til Ageren, som det Aar var en Hvedemark.

Vi saa da, at Dæmningen var brudt og bortskyllet paa en Strækning af ca. 40 Meter; dette store Hul var fremkommet, da Vandet trak sig tilbage; thi Vandstanden, under Stormen, havde været saa høj, at Vandet bogstaveligt havde skyllet over Dæmningen, og da det saa meget hurtigt atter sank, havde det stærke Pres af Vandet brudt sig Vej gennem den ret svage Dæmning, der for største Delen bestod af Grus og Rullesten.

Da vi havde set Ødelæggelsens Vederstyggelighed og beundret den vidunderlige Forskel paa Dagen i Gaar og i Dag, gik vi hjem og lagde Mærke til, at i den af Saltvand overskyllede Hvedemark laa i Millionvis døde Regnorme, som ikke havde kunnet taale Oversvømmelsen, der havde virket saa meget stærkere, som Jorden trængte til Regn, da Uvejret kom, og det salte Vand altsaa var trængt ret dybt ned i Jorden. Nu var de kravlet op i Jordoverfladen for at dø. — Et Forhold der ogsaa gjorde sit til at forringe Jordens Frugtbarhed. — Man kunde ganske tydeligt se Saltvandsgrænsen i Vegetationen paa Markerne adskillige Aar efter Stormfloden. Det var jo kun de laveste Dele af dem, der blev overskyllet.

Da Far op ad Dagen kom hjem, fik vi nærmere Rede paa Stormflodens Voldsomhed langs hele Lollands Sydkyst.

Nogle Steder var Vandet gaaet $\frac{1}{2}$ Mil op i det flade Land, og en Mængde Huse var bortskyllede; men saa vidt man vidste, var dog intet Menneskeliv gaaet tabt, men en Mængde Kvæg og Faar. — Paa Fredsholm var alle 600 spanske Faar druknet, og Stakkehaven, der stod tæt udenfor Gaarden, var sejlet rundt omkring og strandet hist og her i Engen.

Stormfloden fremkaldte en enestaaende Offervillighed hos hele det danske Folk. I Kirkerne opfordredes der til at yde Hjælp strax i Form af Fødevarer, Klæder og Bohave — og *alle* blev hjulpet. — I Penge indkom, saa vidt jeg husker, 1 Million Kr., der dengang var en stor Sum, dels til at genopbygge de ødelagte Boliger, dels til at opføre Diger i Lighed med Hollands, hvad der ogsaa snart toges fat paa. Baade Regeringen og Lodsejerne maatte naturligvis bidrage hertil.

Men hvorledes var Stormfloden i det hele fremkommen? I Aarhundreder havde man ikke oplevet noget lignende.

Meteorologerne kom til det Resultat, at Norden-Vind og Strøm i Ugen forud gennem Bælterne fyldte Østersøen med Vand. Saa springer Vinden pludselig om til Sydøst og bliver til Storm, der med Vælde presser Vandet op mod de danske Øer for at skaffe det Udløb gennem de forholdsvis snævre Bælter. De kunde imidlertid ikke hurtigt nok expedere Vandet ud i Kattegat og Vesterhavet, og denne midlertidige Standsning fremkaldte Katastrofen.

I December Maaned fik vi Indkvartering. — En Ingenieur og en Infanteriofficer tog Bolig paa Gottesgabe. Soldaterne hos Bønderne i Nærheden. — De skulde foreløbig gøre Diget i Stand saa godt det var muligt.

Saaledes ordnedes Forholdene langs Kysten, indtil den egentlige Digebygning senere begyndte, som i Aarenes Løb har vist sig betryggende.

Naar jeg nu i min høje Alder — jeg er fyldt 85 — ser tilbage paa mit Liv, undrer det mig, jeg kan næsten sige, at jeg blues over — i en Alder af 27 Aar ikke at have taget

et ordentligt Arbejde op, men egentlig kun føre en vegeterende Tilværelse.

Min Undskyldning er, at det laa ikke i Tiden eller Forholdene.

Jeg havde min Uge i Huset skiftevis med min Søster; jeg rodede en Del i Haven, jeg lavede gode Haandarbejder, læste en Del — en Tid med mine to yngste Søstre. Ak, hvilken Undervisning! Derfra og dertil var Lektien osv., osv. Ganske vist havde jeg paa Als forberedt min yngste Bror Carl til 4. Klasse i Sorø, hvor han blev optaget; men noget ordentligt Arbejde havde jeg til Dato ikke præsteret.

Saa blev min yngre Søster Bertha forlovet, og jeg Aaret efter med hendes Svoger, og nu var jeg paa den slagne Vej i Livet med at samle Udstyr og lægge Planer for Fremtiden.

Tiden gik jævnt og fredeligt. Min bedste Fornøjelse var den daglige Ridetur paa El Ole. — Her fik jeg en herlig Kammerat i en af Døtrene paa Fredsholm, Mine Jensen, der var en ligesaa passioneret Rytter som jeg og havde en rigtig god, køn, dansk Ridehest »Sisle».

Mange, mange Gange fulgtes vi ad rundt i Lollands Sønderherred, ofte hen til »Galgebakken« tæt ved Rudbjerggaard, hvor senere Anders Sjællænder maatte lade sit elendige Liv, fordi han havde slaæet en Mand ihjel med en Hammel. Jeg tror Udbyttet var smaa 17 Kr. — Nu slipper Misdæderen billigere. Om det er en Højnelse for Moralen, er et helt andet Spørgsmaal!

»El Ole« var en flottere og intelligentere Ridehest end »Sisle«; men »Sisle« kunde sætte i Galop fra Stedet — og det Kunststykke maatte Frk. Mine Jensen ofte forevise, altid til stor Beundring for os Tilskuere. — Dog, El Ole og jeg var ligesom mere intime, og der gik aldrig nogen Dag til Ende, uden at jeg var omme i Kørestalden (hvor Køre- og Ridehestene stod) for at give den Brød og Sukker. — Naar jeg red, havde jeg altid Sukker med, og selv om vi travede lystigt ud ad Landevejen, blot jeg strakte min Haand ud, stod den strax stille og vendte Hovedet, for nu vidste den, der vankede et Stykke Sukker.

Jeg husker en klar Frostdag, El Ole havde smøget af sig

i Stalden og var sluppen ud. — Mærkeligt nok var den kommen ind i Haven, og Niels Kusk gjorde sig al mulig Umage for at fange den, men forgæves. Nu var El Ole bleven fri og stod med knejsende Hoved og Halen som en Vifte højt i Vejret. — Den saa skælmsk paa Kusken, men naar han nærmede sig, drejede den sig lynsnart om, slog op med Bagbenene og galoperede væk i kaade Spring.

Synderlig Fortræd kunde den ikke gøre i den frosne Jord, selv om den travede over Stauder og Buske. *Den* morede sig udmærket; *vi* morede os ogsaa fra Vinduerne over dens Leg, men Niels Kusk morede sig ikke. Tilsidst gik han fortrædelig ind og bad mig komme ud og hjælpe ham, »for ellers fik han aldrig fat paa det tossede Bæst«. — Jeg bevæbnede mig med et Stykke Sukker, og saa snart El Ole saa mig og hørte mig kalde, stod den stille, kom strax skridtende fredeligt hen imod mig, tog sit Sukker, slikkede min Haand, blev klappet og kælet for og lod sig villigt gribe ved Pandelokken og føre tilbage af sin vrede Vogter. Det var mig en stor Triumf.

Til Gottesgabe hørte største Parten af »Albuen«, der ved en smal Landstrimmel var landfast med Lolland og dannede Skel mellem Nakskov Fjord og Østersøen. Denne Albue laa hen som Græsning for Faar og Ungkvæg, der gik løse derude om Sommeren paa det store, flade Land i herlig Frihed, omgiven af Havet med kun Vorherres frie Fugle til Selskab.

Lige ved Indløbet, yderst paa Albuen, laa to smaa Huse, hvor Lodserne boede, Far og Søn; den gamle kendte vi fra Rejsen til Nakskov i Foraaret 1871.

Fjorden, der dengang ikke var inddæmmet, som den nu tildels er, var vanskelig at besejle for større Skibe, og de maatte altid have Lods ombord.

En Dag i Ferien foretoges en større »Albuetur«, naturligvis til Vogns, da der var 1½ Mil derud. Det var dejligt friskt Sommergejr, og mine to yngste Brødre, Frits og Carl, henholdsvis 17 og 15 Aar, bad om at maatte tage Baaden, der laa ved Jordbjerg og sejle; saa blev der ogsaa bedre Plads i i Vognen. Det bevilgedes, da Frits, som vordende Sømand, allerede ansaas for søkyndig, og vi fandt alle Arrangementet fortræffeligt.

Far dirigerede selvfølgelig Expeditionen, og den værdige og stedkendte Niels Kusk styrede den med Halmsæder og Dækkener indrettede Høstvogn, som var det mest praktiske Køretøj i Strandskyllet; for der var absolut ingen Kørevej, men kun en Gangsti paa Landstrimmelen.

Det gik altsammen godt, og det var interessant og ejendommeligt at se det ensomme og ret øde Sted og tale med de to Lodsfamilier, hvor navnlig Kvinderne sjældent saa andre end deres respektive Mænd; de var da ogsaa alle saare venlige mod os, saa Besøget endte med stor gensidig Tilfredshed.

Paa Hjemvejen blæste det op, og pludselig opdagede vi, at Baaden, som vi stadig holdt Øje med, ikke mere var til at se. Vi blev naturligvis forfærdede, skønt Niels Kusk trøstede os med, at der var Fiskerbaade i Nærheden. Det var dog med største Ængstelse, at vi fortsatte Turen; men da vi naaede hjem, var de to kære Brødre allerede ankommen.

En Kastevind havde slaaet Baaden om, men da de kunde svømme begge to, var de efter ca. et Kvarters Forløb bleven optaget af en Fiskerbaad og bragt i Land.

Nu laa de velbeholdne i Sengen; Mor havde givet dem ind at svede paa efter det kolde Bad, og de var ganske uforknytte; men Begivenheden gjorde et alvorligt Indtryk paa os alle.

Lodserne paa Albuen var rigtig flinke og dygtige Folk; men som de kunde bande! Aldrig har jeg hørt Magen. De havde, især den gamle, da ogsaa erhvervet sig herostratisk Berømmelse i den Retning. Vi kunde imidlertid godt lide dem og deres djærve Fortællinger om dristige Lodstogter i den ikke ufarlige Nakskov Fjord, som var deres Operationsfelt. Stormfloden den 13. November var for dem Livet om at gøre. Deres Huse blev skyllet bort, og de frelste sig kun i deres Lodsbaade med hvad de gik og stod i. — Men vore Søofficerer betænkte netop Lodserne saa rigeligt med Klæder, at man saa dem lang Tid derefter spadsere omkring i Admiralsuniform. En Opmuntring, man hjertelig undte dem efter de overstandne Lidelser.

Vore førnævnte hyggelige Naboer, Møllerfamilien, havde

den Glæde nogle Aar efter at faa en lille Datter. De havde været gift i en Aarrække, uden at der var kommen Arvinger, og nu skulde hendes Daab fejres med en større Festlighed.

Foruden deres Slægt og Venner i Nabolaget var ogsaa Pastor Paludans og vi indbudt. Det var egentlig det eneste Gilde blandt de jævne Lolliker, som vi var med til, og derfor skal det nævnes.

Alt var saa festligt som muligt og nydeligt i alle Maader. Det var Højsommer, Spisesalen og Bordet var smykket med Blomster, Vejret dejligt og Stemningen, som den skulde være. Efter den officielle Tale af Præsten rejste vor beskedne, meget generte Vært sig op og holdt en Tale, hvor han betroede Gæsterne, idet han hele Tiden drejede og drejede paa sit Glas, at det var den største Glæde, han og hans Kone havde haft i deres ellers saa lykkelige Ægteskab, *den* lille Pige, der nu var kommen. »For jeg skal sige Dem, det har jo slaaet Klik for Mutter nogle Gange, og derfor er det saa dejligt, at det er lykkedes denne Gang!« Vi saa lidt paa hverandre, men gav saa den lille et dundrende og velment Hurra. Efter Bordet spadserede vi rundt i Haven, og jeg fandt en gemytlig gammel Gaardmand, som jeg snakkede godt med. Tilsidst spurgte han mig, hvorfor jeg ikke var gift, hvortil jeg svarede: »Der er saamænd ingen, der har villet have mig.« »Aa, Slurre,« sagde han, »Di er sku netop af Fruentimmerslaksen.« Det Ord havde jeg aldrig hørt før, og derfor meddeler jeg det her.

Men Tiden gik, og Far, som var en meget virksom Mand, udklækkede den Plan, at jeg skulde rejse til København og tage Institutbestyrerindeexamen; det havde nemlig en af vore Veninder i Nakskov gjort; og Far syntes, jeg var lige saa klog som hun. Han tænkte sig, at saa kunde min daværende Forlovede, der var en flink Matematiker, og jeg grunde et Institut og skaffe os en god Stilling.

Skønt jeg syntes, det var det urimeligste, jeg nogensinde havde hørt, og egentlig aldrig havde drømt mig Muligheden deraf — tilmed havde jeg altid fundet Lærerindevirksomheden lidet tiltalende, endsige attraaværdig — saa faldt det mig dog ikke et Øjeblik ind at sige Nej til Fars Forlangende. Vi Børn var altid vant til at lystre, naar Far befalede.

Naa, jeg gik jo ogsaa derhjemme og var temmelig overflødig. Jeg var 33 Aar og normalt udstyret, baade aandeligt og legemligt, kunde altsaa rigtig godt tage et alvorligt Arbejde op. Men i Sandhedens Interesse bekender jeg, at det var med Uvilje og Bitterhed i mit Sind, jeg belavede mig paa omgaaende at drage til København og opsøge Frk. Zahle, der paa den Tid var Nr. 1 paa Kvindeuddannelsens Omraade.

København.

Frk. Zahle var en interessant Personlighed at stifte Bekendtskab med. Hun sad i sit lille Kontor ved Gammelstrand, hvor Skolen dengang laa, og saa mig lige ind i Sjælen med sine klare, kloge, kritiske Øjne. I en Fart bragte hun »Institutbestyrerinden« ud af Verden med den Motivering, at det var højst problematisk, om den Examen kunde føre til det forønskede Resultat. Men den saakaldte »Almuælærerinde-examen« var en praktisk og fornuftig Vej for mig at gaa — raadede hun; jeg kunde strax komme ind paa et Hold, hvor jeg godt kunde følge med, skønt det var begyndt i November, og nu var vi i Februar 1877. Efter kort Overvejelse slog jeg til; Frk. Zahle havde jo den Autoritet og Erfaring, som jeg saa ganske manglede.

Jeg blev installeret paa et Kvistværelse i et meget hyggeligt Pensionat hos en Frk. Priergaard i Skindergade Nr. 3, hvor der fandtes et broget, men tiltalende Selskab. Der boede en Almuælærerinde, en vordende do., et Par Studenter og Kunstnere, med hvem jeg hurtigt kom paa en venskabelig Fod. — Men alligevel, jeg længtes ganske fortvivlet et Stykke Tid, det var jo første Gang, jeg var kastet ud i Verden, og alt saa graat og sørgeligt ud, syntes jeg; men jeg skjulte det, saa godt jeg kunde. Jeg skulde igennem det og begyndte altsaa Examenslæsningen med sammenbidte Tænder og stærk Vilje.

Dette for mig ganske nye Liv og Arbejde fangede hurtigt min Interesse; jeg arbejdede støt, og Hjemveen svandt efterhaanden; dog følte jeg i lang Tid Taarerne trille ned ad mine Kinder, hvergang Mors Ugebrev ankom, skønt det

var mig en stor Glæde at eje dette Baand mellem Hjemmet og mig.

Inden en Maaned var gaaet, følte jeg *virkelig* Lykke ved mit daglige Arbejde og vilde ikke paa nogen Maade have opgivet det, om det var bleven mig tilbudt. Og det blev mig tilbudt nogle Maaneder efter, idet Far skrev til mig, om jeg vilde komme hjem og overtage Pladsen som Forvalter, da han havde kvitteret den, han havde.

Men her sagde jeg for første Gang i mit Liv Nej til Far, med den Motivering, at nu var jeg godt begyndt paa et Arbejde, jeg kunde magte, og som interesserede mig, et Arbejde jeg var lykkelig ved. Desuden vidste jeg bestemt med mig selv, at jeg ikke duede til at være Forvalter; mit spredte og overfladiske Kendskab til Landvæsnet var ganske utilstrækkeligt til at udfylde den ansvarsfulde Plads. Jeg takkede for Tilliden, men betakkede mig og blev ved min Examenslæsning.

Støjen paa Købmagergade, der laa lige om Hjørnet, var svær at vænne sig til; værst generede den, naar man sad og sled med Regneopgaver; men tilsidst vænnede man sig dertil, og saa indtraf det mærkelige, at Støjen blev det normale baade ved Arbejde og Hvile.

Jeg faldt uanfægtet i Søvn med Vognrumlen fra Købmagergade som Accompagnement; men ved Totiden, hvor Støjen ophørte, og Nattens Stilhed endelig bredte sig over Byen, vaagnede jeg regelmæssig op, forstod, at nu var der Nattero, vendte mig om paa den anden Side og sov videre. Ved Femtiden begyndte Gadetummelen atter. Om Sommeren stod jeg op Kl. 5, om Vinteren Kl. 6; det har jeg lært af min dejlige Mor, der fulgte den faste Regel hele Livet igennem, mens hun havde Kræfter til at arbejde.

Det gik mig godt i Læsningstiden; jeg blev betragtet som flink. — Nogle Forkundskaber havde jeg tilegnet mig, særlig i Skønlitteratur og Historie; jeg ejede bl. a. Cantus Verdenshistorie, »Die Wunder der Erde« og »Die Wunder des Himmels«. Dem havde jeg pløjet igennem i mine mange ledige Stunder paa Als og paa Lolland; jeg maa vel have gjort Indtryk af at vide noget mere, end jeg maaske indeholdt, thi en Dag

i Foraaret kaldte Frk. Zahle mig ind paa sit Kontor og foreslog mig, efter at hun havde holdt Samraad med mine Lærere og Lærerinder, at gaa op til Examen allerede til Efteraaret, idet de antog, at jeg, der jo var gammel nok dertil, kunde klare det. Det var ret smigrende for mig; men jeg var jo ogsaa begyndt at blive noget ærgerrig og ræsonnerede hurtigt, at min Examenspræstation efter saa kort Tid — kun $\frac{3}{4}$ Aar — ikke kunde blive særlig god. Jeg kendte godt mine Mangler og mente, at hvis jeg gik et Aar til, kunde jeg sandsynligvis faa en ordentlig 1ste Karakter og ikke gøre Brødrene Skam, som hidtil kun havde Lauder at se tilbage paa.

Jeg valgte altsaa at fortsætte paa mit gamle Hold, hvor jeg havde det hyggeligt med mine Kammerater, blandt hvilke jeg boede i Pension med en flink prægtig Gaardmandsdatter fra Jylland, som jeg var gode Venner med.

Pensionatet i Skindergade tænker jeg paa med ublandet Glæde og Taknemlighed. Gammeldags og tarveligt, hvad det ydre Apparat frembød, men rigtig solidt og godt. Lederen, den brave flinke Frk. Priergaard, var altid hjemme og altid munter og venlig. Hun lavede selv Maden, der var udmærket — absolut intet Kniberi i nogen Retning; vi spiste paa Klokkeslæt, hvad der er af stor Betydning for Arbejds-mennesker, som hele hendes Kompagni bestod af.

Marie Stuepige besørgede alle Værelserne; vi boede paa 3die Sal og Kvisten. Hun var gammel i Gaarde, en køn Pige, lidt stuepigeforlovet med en af Pensionatets Studenter, som hun senere blev gift med.

Saa havde Huset en lille bitte Hjelpekone »Madam Staa-bæk«, der vistnok havde kendt bedre Dage, men nu var elendig gift med en Mand, der var ond mod hende.

Hun sagde forklarende om ham: »Han er en ægte indfødt Katoliker!« Jeg trøstede hende af og til med et lille Vers, som Mor havde lært mig: »I Fjor gik jeg med opsat Haar, hvem tør sig vel af Lykken bramme? I Aar gaar jeg og sælger Lammelaar; men det kan saamænd være det samme!« Hun fnisede uforstaaende og var forresten en rørende beskeden lille Skabning, som Frk. Priergaard var mageløs god imod.

Disse lykkelige Studeredage gled ensformigt, men herligt som Perler paa en Snor; og jeg befandt mig saare vel.

Jeg læste en Del af mine Lektier til Seminariet sammen med min ovennævnte Kammerat, navnlig Historie og Religion. I dette sidste Fag skulde vi lære en Masse udenad; endnu mere, sagde min Bror, Mathias, end Theologerne skulde kunne til Embedsexamen.

Denne Udenadslæsning — blandt andet mange Kapitler af Matthæus, de første af Lucas og næsten hele Johannes Evangelium skulde vi kunne paa Fingrene — var for en Del af mine Kammerater ganske ulidelig, ja endog dræbende, saa at de, en Tid i alt Fald, fra at være religiøse Mennesker blev lede og kede af Bibel og Salmebog. Forhaabentlig dog kun midlertidig. Det var absolut ikke Tilfældet med mig. Jeg var kun glad ved at lære udenad, og har senere i Livet haft stort Udbytte af mine Bibelkundskaber og de mange herlige Ord, jeg bevarede i min Hukommelse, som ogsaa siden hen kom mig tilgode i min Undervisning. I senere Aar skulde jeg i mit Livs trange Tider opleve den bedste Trøst ved at tage frem den Skat, jeg ejede i Guds Ord og de vidunderlige Salmer, som navnlig Grundtvig har skænket os, og som vi Lærere, der begyndte den daglige Undervisning i Kommuneskolen med en Morgensang, ganske naturligt tilegnede os. Guds Ord og Salmerne bliver først til vor Ejendom, naar vi har det ganske præsent i vor Hjerne.

Af Lærerindepersonalet paa Frk. Zahles Seminariekursus kom jeg til at holde overordentlig meget af Geografi- og Dansk lærerinden Frk. Johanne Schönau, og Religionslærerinden Frk. Christiane Lund; udmærket dygtige, som de begge var, havde de en egen sympatetisk Maade at undervise paa, som greb mig om Hjertet.

Peter Hansen, ogsaa kaldet »Cabiro«, havde vi sidste Aar til Lærer i Dansk og Litteraturhistorie; han var udmærket, men mageløs fornem. — Han betragtede »Valmuerne«, som Almue lærerinderne kaldtes, som staaende langt under hans Sfære. Hans Bror Adolf havde forresten tilbragt en hyggelig Sommerferie hos os paa Augustenborg.

Vi Elever mærkede godt hans Overlegenhed, men brød os ikke videre derom. Jeg mindes en Dag, han tog sit Over-tøj af i et dertil indrettet Rum, hvor vi opholdt os inden Timens Begyndelse. Han stillede sig op foran en af Eleverne, der stod i et Hjørne, og sagde: »Der skal min Stok staa!« Hun flyttede sig skyndsomst, uden at han sagde saa meget som Tak. Jeg var rasende og tænkte: gid det havde været mig, saa skulde han have faaet: »Ja men *nu* staa*er* jeg her!« Man véd jo altid præcis, hvad Hr. Flovmand kunde have svaret.

Selveste Frk. Zahle underviste os kun af og til i Bibelkundskab, og hendes Undervisning har ikke fæstet sig synderlig i min Erindring; men vi beundrede hende alle og var stolte af at være smaa Hjul i hendes store Oplysningsmaskine.

Jeg fulgte den Regel at bestille, hvad jeg kunde om Hverdagen, men holde Hvil om Søndagen, hvor jeg i Regelen gik i Kirke med min Bror Mathias — enten i Vartov hos Brandt, eller hos Rørdam. — Rørdam forsømte vi aldrig og syntes begge, vi havde stort Udbytte af hans stilfærdige, ærlige, dybsindige Udlæggelse af den hellige Skrift.

Søndags-Besøg hos Slægt og Venner, af og til Theater eller Concert — eller om Sommeren Udflugter til Skoven — bragte den Afvexling, som Slideren trænger til.

Grosserer Moresco og hans Familie, hvor min Bror var Huslærer for den eneste Søn, lukkede paa den venligste Maade deres Hus op for Familien Fenger; og jeg har tilbragt mange glade Timer hos de elskværdige, gæstfri og musikalske Mennesker.

I Sommerferien og i Juleferien tog jeg altid en Hoben Skolebøger med i min Kuffert; men jeg aabnede dem aldrig; og den sidste Søndag, inden Examen begyndte, kom min Bror, Mathias, op til mig om Morgenen og sagde: »Nu har jeg bestemt, at vi to tager til Helsingør i Dag, for Du skal ikke faa Lov til at læse!« Og saaledes blev det da ogsaa.

Examen gik godt, men ikke glimrende. Jeg fik en lille kneben Udmærkelse, fordi jeg kun opnaaede mg i de tre Hovedfag: Religion, Dansk og Regning, hvad jeg fik Skænd for

af mine Lærere, der havde sat mig til ug. Men jeg var vel tilfreds med Udfaldet og tog imod Frk. Zahles Forslag om at blive Lærerinde baade paa hendes Barneskole og Seminariet tilmed paa Afgangsholdet.

Jeg flyttede hen paa den nye Skole, som nu var paa Nørrevold, og var glad ved at blive i de kendte Omgivelser, skønt jeg ved den Ordning maatte sige Farvel til min kære Pensionatsværtinde i Skindergade.

Det var naturligvis noget helt andet at være Lærerinde end Elev; og jeg mærkede efterhaanden, at jeg nu ikke længere var persona grata, som jeg havde været tidligere; det gjorde mig naturligvis nedstemt og af og til forknyt. — Maa-ske var jeg ogsaa lidt for selvstændig.

En Dag, jeg talte med Frk. Zahle, siger hun pludselig: »De sidder for længe oppe om Aftenen!« Mit Vindue vendte ud til Gaarden, hvad Frk. Zahles Soveværelse ogsaa gjorde. »Aa,« sagde jeg, »jeg læser noget i denne Tid, som interesserer mig!« »Hvad er det?« spurgte hun. »Det er to Doktordisputater, den ene om »Moral insanity«, og den anden om Mavekræft.«

Det syntes hun ikke om og mente, at jeg ikke, naar jeg var i hendes Tjeneste, havde Lov til at anvende min Tid til saadan Læsning.

I det Stykke var vi ganske uenige. Jeg gik ud fra, at jeg i den Retning maatte forlange at være ganske uafhængig; men man maa forstaa, at vort Forhold løsnedes.

Jeg talte igennem med min Bror, Mathias, om det hele, og han raadede mig bestemt til at søge Ansættelse ved Kommuneskolen, hvor man med en kortere Arbejdstid tjente mere.

Frk. Zahle var dengang ikke berømt for at være en rundelig Betaler, og jeg vilde gerne nu kunne klare mig fuldstændig selv uden at ty til mine Forældre, der havde kostet mere end nok paa min Uddannelse! Jeg gik da til Frk. Zahle og »sagde op«. Hun tog det med forholdsvis Sindsro, men vilde dog ikke slippe mig som Lærerinde for sine voxne Elever, og jeg vedblev saa endnu nogle Aar med Aftentimer, hvad jeg var vel tilfreds med.

I disse Aar havde jeg den Glæde at gøre Bekendtskab

med og komme i et tæt og godt Forhold til Ida Falbe-Hansen og Kirstine Frederiksen. Vi tre fik meget med hverandre at gøre og passede mageløs godt sammen — ogsaa i vort Forhold til Frk. Zahle, hos hvem vi alle havde taget vor Examen.

Os alle tre vilde hun knytte til sin store Skole, men hun vilde ikke give os den Frihed i Arbejdet, som vi ikke kunde undvære; og derfor gik vi efterhaanden vore egne Veje.

Baade cand. mag. Ida Falbe-Hansen og Kirstine Frederiksen, der opnaaede Guldmedaille for en udmærket Afhandling om Anskuelsesundervisning, var fremragende Forkæmpere for Kvindesagen.

De holdt mange og fortrinlige Foredrag i København og rundt om i Landet om Kvindesagen, og vakte stort Røre for denne Sag ved deres Pionerarbejde. — De bombarderede naturligvis ogsaa mig for at faa mig til dette; men skønt jeg selvfølgelig havde den varmeste Interesse for Sagen, undskyldte jeg mig altid med, at nogle af Naturen var selvskrevet til at blive Officerer og andre til at være Menige. Jeg vilde og kunde ikke være andet end Menig; men jeg lovede at gøre et ordentligt Stykke Arbejde som saadan.

Knurrende lod de mig i Fred, og vort Forhold forstyrredes ikke i mindste Maade af denne lille Divergens. — Jeg var den ældste af os tre og har overlevet dem begge.

I November 1879 søgte jeg Arbejde ved Kommuneskolen og fik strax et Vikariat for Fru Hørup, Viceinspektrice ved de »forenede Kirkeskoler«. Denne Skole var en rig Legatskole og optog hvert Aar 30 af de allerflinkeste Elever fra hele Kommuneskolen.

Det var unægtelig en Oplevelse og en Glæde at læse med den store Pigeklasse, som jeg overtog i Dansk og Litteraturhistorie. Det traf sig just saaledes, at jeg havde samme Fag med Almuelærerinderne paa Frk. Zahles Kursus og kunde sammenligne mine Elever fra de to forskellige Steder.

Det var en Fryd at se ud over den Række intelligente Ansigter med ivrige straalende Øjne i den store Pigeklasse i Kirkeskolen.

Udmærket Oplæsning og Gengivelse, klar og præcis Analyse, Svar og do. Spørgsmaal. Ganske anderledes end de ofte trætte og udslidte Elever paa Seminariet. — Men de første var jo ogsaa søgt ud mellem Tusinder af jævnaldrende og maatte nødvendigvis være *crème de la crème*.

Nu er Forholdene ved Kirkeskolen meget forandrede; men det er stadig en udmærket Skole, som jeg har haft den Ære at være knyttet til, i snart en Menneskealder, som Kuratemedlem; jeg læser deres Medlemsblad og følger dens Forhold med stor Interesse.

Efter at have vikarieret i 2 Maaneder, blev jeg ansat og fik Timer ved Larslejstrædes og Gasværksvejens Skoler Januar 1880.

Den Dag, jeg mødte paa Skolen, sagde Inspektøren strax til mig: »Det første, De nu har at gøre, er at anskaffe Dem et Spanskrør, for ellers kan De ikke holde Drengene i Avel!« Hurtig fik jeg sendt en af mine Drengene med 25 Øre over til Kræmmeren paa Hjørnet efter et saadant Tugtens Ris, der blev gemt paa et sikkert Sted, og Undervisningen kunde begynde. Det hele gik meget fredeligt og temmelig muntert, indtil der naturligvis en Dag blev »Fest« mellem Drengene, efterfulgt af Forhør osv., og een funden og udpeget.

Nu skulde Spanskrøret indvies; Drengen stillede ved Katederet, som han var vænnet til, med krum Ryg i passende Afstand fra sin Bøddel og modtog sine tre Slag uden at kny.

Da han gik tilbage paa sin Plads, raabte en af Kammeraterne: »Frøken, han griner a'et!« Jeg lod, som jeg ikke hørte det. Det var det første, sidste og eneste Spanskrør, jeg har brugt i Skolen.

Det varede ikke længe, før jeg blev gode Venner med mine Elever. Det var en Flok søde smaa Knægte oplagte baade til Alvor og Spøg. Vi havde det udmærket sammen. Der var imellem dem en lille Fyr, Søn af en Slagtersvend, der en Dag skulde fremsige et Vers af »Et Barn er født i Bethlehem«, som jeg havde sunget med dem, forklaret dem og talt om saa tidt, at de kunde det udenad. Han afleverede: »Og Østens Vise ofred der, Guld, Røgelse og Mørbrad skær.«

Det sidste var noget, han kendte, det andet, jeg havde lært ham, var ikke gaaet op for ham endnu.

I Slutningen af Januar blev Kulden imidlertid streng, og der kom ligesom mere Alvor over Drengene. Mange af dem saa blege og forknytte ud og fik et underlig ligegyldigt Udtryk i Øjnene. Det var ikke til at tage fejl af, de fik for lidt at spise. Efter forskellige Undersøgelser og Krydsforhør kom det da ogsaa frem, at de fleste af dem ikke havde Skolemad med, og at nogle af dem slet ikke fik Middagsmad, kun sort Kaffe og Fedtebrød — andre fik Middagsmad om Søndagen og ovennævnte Traktement de øvrige Dage.

Hvorledes Friskolebørns Bespisning blev til.

Paa dette Grundlag skrev jeg en Opfordring i »Nationaltidende« til velstillede Medborgere om at tage et eller flere af de Børn, der af Mangel paa tilstrækkelig Næring sad og døsede paa Skolebænken, hjem til sig og give dem et Maaltid Mad daglig.

Mange gode Mennesker fulgte denne Anvisning, og en Del Børn fra de to Kommuneskoler bispistes rundt omkring i de kolde Vinterdage. Bekendtskaber og Venskaber blev indledet, som for mange Børns Vedkommende varede for hele Livet.

Det blev dog *ikke* paa denne Maade, at ovennævnte Institution udviklede sig til den Plads, den nu indtager.

Det skete nemlig, som følger.

En Dag i Religionstimen i Larslejstrædes Skole bankede det paa Døren, og ind traadte en stilfærdig ældre Dame.

Hun var kommen for at sige, hvor ondt det gjorde hende for de stakkels Børn. — Hjem til sig kunde hun ikke tage dem, men kunde Frk. Fenger ikke købe Mad til en af de fattigste for de 6 Kr., som hun med det bedste Udtryk i sit venlige Ansigt lagde paa Katederet. Pengene modtoges med Tak og anvendtes saa godt, det lod sig gøre.

Dette var den allerførste spæde Begyndelse til »Friskolebørns Bespisning«, der nu er en fast Institution i alle Københavns Kommuneskoler, og hvortil Byen aarlig bevilger store Summer.

Det næste, jeg havde at gøre, var at komme med en ny Opfordring i »Nationaltidende« til dem, der ikke havde Lejlighed til at modtage Børnene, om at betro mig Penge, som jeg lovede at anvende efter bedste Skøn og senere aflægge Regnskab for. For de indkomne Smaasummer blev der købt Middagsmad i Frk. Zahles Husholdningsskole og paa et Dampkøkken. Hver Dag blev nu ved Middagstid en Flok af Larslejstrædes og Gasværksvejens Skolebørn ordnet parvis i Rækker og ledsaget hen til Frk. Zahles Vadskekælder, der i Hast var omdannet til Spiserum.

Vinteren blev imidlertid strengere og strengere. I Begyndelsen af Marts modtog jeg 1000 Kr. af Grosserer Philip W. Heymann, og nogle Dage efter Tilbud fra Grosserer Gamel om 100 Kr. daglig for Resten af Marts Maaned (ialt 2200 Kr.). Nu indsaa jeg, at Tiden var kommen til at dele med alle Københavns Friskoler, hvilket ogsaa skete.

For at kunne fortsætte, eventuelt i kommende Vintre, dannedes nu særlig ved Hjælp af den offervillige og rundhaandede Grosserer Jacob Moresco Foreningen kaldet »Friskolebørns Bispisning« med Skoledirektøren som selvskreven Formand.

Denne Forening skulde anvende og fordele de indkomne Penge paa bedste Maade. Grosserer Moresco paatog sig det besværlige Hverv at være Kasserer og Regnskabsfører.

Vinteren 1880 havde givet Folk et ret uhyggeligt Indblik i Fattigforholdene i København, og mange ønskede inderligt at raade Bod herpaa. Der var i det hele en stærk Stemning oppe blandt Publikum i Retning af Hjælp, særlig for Børnenes Vedkommende. Denne Stemning fandt efterhaanden Udslag i Dannelsen af mange forskellige Foreninger som: »Friskolebørns Beklædning«, »Fattige Skolebørns Fodbeklædning«, »Mødres og Børns Bispisning« o. m. fl.

Al Bispisning af Friskolebørn foregik denne Vinter *udenfor* Skolerne; og Maden betaltes gennemgaaende med alt for høj Pris. Nu fandtes der paa den Tid, i de allerfleste nyere Skoler, store Kælderrum, der kun benyttedes til Oplag af Skolens Brændsel og til Vadskekælder.

Disse Rum kunde let indrettes til Køkken og Spisestue; og med stor Imødekommenhed fra de Overordnedes Side fik Foreningen Tilladelse til at etablere Bispisningen i Aarets tre første Maaneder i Skolernes Kælderrum.

Men som sagt, vi havde betalt altfor meget for Maden den første Vinter; og min gode Ven, Justitsraad Schou paa Kvægtorvet, havde tit skændt paa mig herfor. Hvortil jeg altid svarede: »Ja, lær os, hvordan vi skal bære os ad«. »Det skal jeg«, svarede han. Saa satte han sin dygtige forhenværende Husbestyrerinde til at lave Mad i en Maanedstid til c. 10 Børn: netop saadan Mad, som der skulde laves til de fattige Børn: »Kaal og Flæsk«, »Suppe og Kød«, »Byggryns-sødsuppe og Flæskesteg med Kartoffler«; og det viste sig, at denne Mad kunde fremstilles for omtrent det halve af, hvad vi havde givet. —

For det smukke Stykke Arbejde fik Økonomaen og hendes Mand Stillingen som Skolebetjentsfolk ved Ryesgades Skole, hvor de var i over 40 Aar, og hvor hun besøgede Skolebispisningen, og besøgede den udmærket, lige til hendes Mand faldt for Aldersgrænsen. Som Kuriosum skal nævnes, at Lønnen for en Skolebetjent i 1881 var omtrent en Fjerdedel af, hvad den nu er.

At Maden kunde fremstilles saa billigt havde sin Grund bl. a. i den fri Afbenyttelse af Skolens Kælderrum, det billige Vederlag til Skolebetjentens Hustru for Tilberedelsen af Maden, og at Brændsel blev givet af Skolernes Beholdning.

Ved statistiske Oplysninger var det godtgjort, at der dengang i Aarets tre første Maaneder i Reglen herskede Nøds-tilstand blandt en Del af Arbejderklassen. C. 17 % af Børnene maatte i disse Maaneder som oftest nøjes med tør Kost og sort Kaffe; de var følgelig for største Delen underernærede. — At komme disse Børn til Hjælp og give dem god kraftig Middagsmad var en smuk og ikke uoverkommelig Opgave.

Det var et saare fornøjeligt Syn at se de lange Borde tæt garneret med Børn i forskellige Aldere og bemærke deres livlige Indhug paa den gode, men tarvelige Mad.

I Aarenes Løb blev der talt og skrevet meget om denne Sag, og talrige Billeder af Bispisningen fremkom i de illustre-

rede Blade. — Helt op til Majestæterne naaede den Kong Christian den gende og Dronning Louise stillede sig i den strenge Vinter 1893 i Spidsen for et saakaldt Vintermarked, med Concert, Theaterforestilling, Bazar osv. — en Fest, hvis Overskud, 33.000 Kr., tilflød Foreningen. Vi havde altsaa hverken denne eller næste Vinter Næringsssorger i vor Forening.

Inden dette Vintermarked kunde finde Sted, mente den gamle samvittighedsfulde Dronning Louise det nødvendigt *selv* at maatte tage Bepisingen i Øjesyn; og trods Skrøbelighed og Alderdom anmeldtes »H. M.s« Besøg.

Ryesgades Skole, som var den første af Kommunens Skoler, hvor man havde faaet indrettet Bepising i det store, men mørke og meget tarvelige Kælderrum, nød den Ære at modtage Majestæten med Følge.

Naada, hvor blev den stejle og ubekvemme Trappe skrabet og skuret! Fejet og flinket op blev der allevegne; men ikke synderligt pyntede det paa Lokaliteterne. Heldigvis vajede det store Dannebrogssflag højt og festligt paa Skolens Tag.

Dronningen var vist aldrig før krøbet ned i saadanne Omgivelser. Men støttet paa sin Hofkavalers trofaste og sikre Arm balancerede hun lykkeligt ned ad Kældertrappen til de lange Borde, det ene besat med Skaale fulde af Sødsuppe med Rosiner, det andet med Flæskesteg med Rødbeder og Kartoffler; — dette var vor fineste Menu.

Børnene stod naturligvis i Opstilling langs Bordene stirrende Øjnene næsten ud af Hovedet ved det underfulde Syn af Danmarks gamle Dronning, der med det venligste Smil gik til det nærmeste Bord, tog en Tinske og smagte paa den søde Suppe, idet hun forgæves søgte rundt og rundt i Skaalen efter de lovede Rosiner. Der fandtes ikke en eneste.

Jeg stod ved Siden af og rødmede af Befippelse, men Dronningen bemærkede elskværdigt: »Suppen er god, og Rosinerne er vel nok at finde i de andre Skaale!« Glanspunktet: »Flæskestegen« vandt hendes udelte Bifald.

Vi Skolefolk trak alligevel Vejret lettere, da det hele var overstaaet uden videre Genvordigheder.

Da Vintermarkedets Succes var fastslaaet, og det straalende

Resultat opgjort, fik Festkomitéens Medlemmer, hvoriblandt ogsaa jeg, Tilsigelse til Formiddags-Chocolade paa Amalienborg Slot; og for første Gang i mit Liv troppede jeg op sammen med mange fornemme, elskværdige Mennesker i de kongelige Sale.

Det var ingen Spøg for en beskeden Skabning som mig at staa paa det glatte Gulv og balancere med min Chocolade, plus en Kage og Theske paa Underkoppen, immervæk med et affabelt Smil paa Ansigtet og parat til at neje saa dybt som muligt for Majestæterne.

Men det gik jo — jeg lever da endnu, skønt jeg nær var kommen i Konflikt med selveste vor kære gamle Konge. Han havde nemlig lagt nøje Mærke til en af vore Skoledrenge, der ved Theaterforestillingen havde fremsagt et Digt forfattet »for tilfallet«, og havde skilt sig overmaade nydeligt derved. Kongen udtalte i meget varme Ord sin Tilfredshed med denne Del af Festen og sluttede med: »Det maa dog have været en særlig flink lille Fyr, der er vist ikke mange som han i Deres Skole«. »Jo, Deres Majestæt, vi har virkelig mange ligesaa flinke Drengene i Kommuneskolen«. Men Kongen holdt paa sit og gentog, at Drengen var ganske enestaaende.

Jeg tillod mig at ryste paa Hovedet, men ihukom pludselig: »at man aldrig maa modsige kongelige Personer,« og lynsnart »drejede jeg om ad Lille Kongensgade« og sagde høfligt: »Deres Majestæt har vist Ret i, at lille Peter var en ualmindelig intelligent Dreng!« Og jeg fik et venligt Haandtryk til Farvel.

I de første Aar, Foreningen bestod, nærrede en Del af Bestyrelsen det Ønske at samle et »Grundfond«, som eventuelt kunde bestride Udgifterne til Bispisningen. Dette Grundfond dannedes og naaede op til noget over 16,000 Kr. Men med de Dimensioner, som Bispisningen snart antog, blev det klart, at Renterne af denne Sum var at betragte som en Draabe i Havet. Bestyrelsen blev nu enig om at leve fra Haanden i Munden og opspise sit Grundfond, og saaledes blev det. Lad mig tilføje, at i hver eneste Friskole, der er bygget siden 1881, er der indrettet Bispisningslokaler til Skolebørnene.

Den »københavnske« Bispisning af Friskolebørn blev hurtig efterfulgt af lignende Bispisninger i Provinsbyerne.

I andre Lande har man ogsaa optaget Sagen. Den fortjener jo i Virkeligheden Tilslutning, i Betragtning af den umulige Fordring til Børn om at følge Skolearbejdet med Iver og Interesse, naar Tarmene skrider af Sult.

Nu, 50 Aar efter, er den private Forening »Friskolebørns Bispisning« forlængst gaaet til sine Fædre. Sagen er bleven kommunal; der er gaaet Politik i den, som i saa mange andre af slige Foretagender. — Fattigforsørgelsen er jo ændret paa mange Omraader. Nu er der »Aldersrente«, som det hedder, »de Gamles Hjem« osv. osv., og det er jo rigtig godt og betryggende for Smaafolk. — Helt anderledes var det for 50 Aar siden, da var der ligesom mere Plads for det private Initiativ, der blev paaskønnet. Nu er Stat og Kommune Forsørger for alle fattige.

I 1880 havde min Far solgt Gottesgabe, og Familien flyttede her til København, hvor de fik en hyggelig Lejlighed i Rosenvænget. Da jeg gerne vilde bo hjemme hos mine Forældre, men havde Timer paa Gasværksvejens Skole ude paa Vesterbro, vilde det være bekvemt for mig at faa mit Skolearbejde samlet paa den nye Skole i Ryesgade paa Østerbro. Jeg axlede da mit Skind og gik hen til Skolens Inspektør, Matzen, for at tale med ham derom. Han var strax rigtig venlig og flink imod mig og lovede at gøre sit bedste. Da vi havde trykket hinanden venskabeligt i Haanden til Farvel, og jeg var ved at gaa, sagde jeg: »Maa jeg spørge, om min Examenskarakter har noget at betyde«. »Nej«, svarede han, »ikke det mindste i dette Tilfælde. De har vel 2. Karakter«. Paa denne Maade erfarede jeg, at mit Ydre altsaa maatte svare til 2. Karakter. — Inspektør Matzen skylder jeg overordentlig meget. Han var en glimrende Lærer og Inspektør, forstaaende, hjælpsom, taalmodig, ikke lunefuld og dog uden at slaa af paa Fordringerne til sit Personale. Jeg maatte tit og ofte, mens jeg arbejdede under ham, tænke paa det Ord i Bibelen, hvor der tales om ikke at knække det brudte Rør eller slukke den rygende Tande. Han tog saa varsomt

paa de forsagte og havde altid Raad og Vejledning for dem, som han kunde se havde Vilje, men hvor Evnerne af og til kunde svigte. Han var tillige en højt begavet Mand og havde f. Ex. glimrende Evner til Behandling af Tal. Jeg har set ham med Fingeren løbe ned ad en Række flercifrede Tal og lægge dem fejlfrit sammen saa hurtigt, at det næsten svimlede for mig. Jeg var fuldkommen lykkelig i mit Arbejde og de gode Forhold under ham i de 20 Aar, jeg var ved hans Skole. Han udgav en Mængde Skolebøger, der i sin Tid fandt stor Udbredelse og fortjente det, saaledes en Serie Regnebøger og Læsebøger, en lille Skolesalmebog, en Evangeliesamling m. m. Han kunde overkomme utrolig meget, maaske fordi han ikke deltog synderlig i Selskabelighed, hvad han ikke havde Sans for. Sidst jeg saa ham, var paa Raadhuset, hvor vi hentede vor Pension. Vi var da begge blevne gamle, og han syntes at være træt, men var elskelig som altid. Nu er han død. Fred være med hans Minde, han har bidraget meget til min Lykke her i Verden.

Herligt var det for mig fra nu af daglig at være sammen med mine egne, jeg havde jo levet Pensionatsliv og haft egen Menage i adskillige Aar. Der var saa hyggeligt ude i Rosenvænget, hvor den store Søkendeflok og mange Venner hurtigt lærte at finde ud til de kære gamle. Naturligvis savnede de Landet i høj Grad, og Mor havde taget en Flok Høns med, som skulde erstatte Hønsegaarden paa Landet, men det blev jo ikke det samme. Derimod blev Haverne lige udenfor og Sundet faa Minutters Vej derfra en god Erstatning for Landlivet.

Mor havde i flere Aar været svagelig og holdt sig mest inden Hjemmets fire Vægge. Hun fandt sig altid Venner, hvor hun kom, og en lille 3 Aars Dreng hos Familien ovenover elskede hende og besøgte hende tidlig og silde. Han spiste ofte Frokost med de to gamle, placeret paa en Rørstol imellem dem. En Dag, fortalte de, havde han det Uheld, at der dannede sig en lille Sø under hans Stol, og da det opdagedes, rødmede han, men vendte sig snedig mod Far og sagde: »Fy-y! Kamme'raad«. Dette gjorde dog imidlertid ikke noget Skaar i Venskabet.

Vi havde dengang et Postbud, som hed Kasper. Ham kunde vi alle godt lide, skønt han af og til lod os vente ret længe paa vor Post, fordi han sludrede med Folk paa Trappen. Han havde da ogsaa erhvervet sig Øgenavnet »Kasper Snøvl«. Han kom en Dag, jeg var ene i Lejligheden, med en Postanvisning. Da Far ikke var hjemme, vilde han tage den med sig igen. »Lad mig kvittere«, sagde jeg, »det kan jeg godt«. »Nej, Di ka skutte kvidtere«, sagde han paa sit brede Sjællandsk. »Jo vel kan jeg det«, svarede jeg. »Næ, ded ka Di itte, ded maa Di itte bilde Dem ing. Der er sku da Forskel paa Mandfolk og Fruentimmer«. Med disse Ord tog han sit Værdipapir med sig og gik. Manden havde jo Ret, men jeg følte mig alligevel noget lille og ydmyget.

Som man vil forstaa af det foregaaende, gik jeg efterhaanden mere og mere op i mit Skolearbejde og i, hvad der dermed stod i Forbindelse. Min daværende Forlovede havde ingen Interesse hverken for Skolegerningen eller for min kære »Friskolebørns Bespisning«, og vi blev da enige om at gaa hver sin Vej. Men jeg bærer et venligt Minde om ham som et fint og retsindigt Menneske, vi var kun saa overordentlig forskellige i vore Interesser.

Ved Ryesgades Skole lærte jeg Lærerinde Frk. Marie Topsøe at kende, og vi blev snart rigtig gode Venner. Hun var Søster til Forfatteren Vilhelm Topsøe, og hun var lige saa interesseret i Skolen som jeg. Da jeg lærte hende at kende, var hun allerede begyndt at sende sine smaa blege Elever paa Landet i Ferien. Hun var nemlig efter et Ophold paa Askov Højskole kommen i Forbindelse med en Del Landboere, som hun forstod at interessere for de smaa blege københavnske Friskolebørn. Saa vidt jeg ved, var hun den første, der begyndte paa denne Sag, der i Aarenes Løb udviklede sig til en hel Institution med Feriebillet, der giver fri Rejse for Børnene ud til Landopholdet samt til Lærernes og Lærerindernes Feriekolonier. Hver Sommer gaar mange Jernbanetog ud fra Hovedstaden med fattige Skolebørn, som Landboerne kærligt og gæstfrit tager imod, og som ved Feriens Slutning vender tilbage solbrændte, velklædte og glade.

Det var lykkelige og gode Arbejdsaar, som for mit Ved-

kommende kun skyggedes af Mors tiltagende Svaghed. Min næst yngste Søster, Johanne, tog ligesom jeg Lærerindeexamen og fik Ansættelse ved Kommuneskolen, hvor hun fandt sig vel tilpas, saa vel, at hun efter kort Tids Forløb giftede sig med en Kollega, Lieutenant, senere Skoleinspektør M. B. Kjær. Samtidig med, at hun røgtede sin Skolegerning, dog kun 30 Timer ugentlig, passede hun ogsaa sit Hus, men de har heller ingen Børn.

Hele mit Liv har jeg haft en brændende Lyst til at se mig om i Verden; men mine Forhold havde hidtil kun tilladt mig at tage imod min Bror Jørgens Tilbud om at følge med ham paa Smaature til England. Han førte nemlig en Kreatur- og Smørbaad mellem Newcastle og København.

Den første Gang tog vi afsted i Blæsevej, der udviklede sig til Storm og ret haard Sejlads over Vesterhavet i to Dage med Søsyge og Elendighed for mig i min Køje, opvartet af den elskelige gamle Hovmester, der serverede det eneste mulige, nemlig »Sodavand«, for mig og trøstede mig med, at »alt er en Overgang«, som Ræven sagde, da de flaaede ham. I Solskin sejlede vi opad Tynen ind til Newcastle. Floden er paa sine Steder saa smal, at man sejler tæt op til Flodbredden, og jeg fik da Øje paa et mærkeligt Optog af uniformerede Kvinder og Mænd med en Anfører i Spidsen, der svang et rødt Flag og var Forsanger for hele Kompagniet. Det lød ejendommeligt, men ikke særlig smukt, og jeg skulde lige til at gøre nogle kritiske Bemærkninger, da min Bror belærte mig om, at det var noget udmærket, der nylig var kommen frem i England: »Salvation army«. De Mennesker gik rundt og samlede alle de usleste Elementer i Befolkningen, hvor de fandt dem i Stræder, Smøger, Beværtninger og Afkroge, og hjalp dem, saa godt de kunde. Senere kom denne Bevægelse her til Danmark under Navn af »Frelsens Hær«, hvis Virksomhed vi jo alle kender og i høj Grad paaskønner.

Mine Englandsrejser var mageløs fornøjelige; og Søsyge mærkede jeg senere ikke noget til. Vi laa i c. 3 Dage i Newcastle, og de blev udmærket anvendt, for Jørgen udtænkte altid i Forvejen, hvad vi skulde se; det blev for mig den

store Verden, der begyndte at lukke sig op. F. Ex. da jeg paa Banegaarden i Newcastle saa det *lillebitte første* Lokomotiv opstillet dér til Minde om Stephenson, Opfinderen, som var født i Newcastle. Nu er det, saavidt jeg ved, indlemmet i en stor Lokomotivsamling i London.

Jeg stiftede ogsaa Bekendtskab med det skønne store engelske Herresæde, Annicastle, tilhørende Hertugen af Northumberland. Dets Park strækker sig milevidt omkring, saa man i Timevis kan køre rundt med stedse skiftende Udsigter fra Bakkerne ud over Vesterhavet. Hegn og Busket i Parken var pragtfuldt; der var fuldt op af blomstrende Rhododendron foruden vore sædvanlige Buske og Træer.

Naar min Bror havde Tid, var han Fører, ellers fik han en habil Cicerone afsted med mig. En varm Sommerdag var vi i York og oppe i den ærværdige Kirkes høje Taarn, hvor vi saa ud over den flade Slette og rigtig fik Indtryk af det store rige Land, vi befandt os i.

Men den skønneste Udflugt var dog en Tur med »The flying scotsman« til Edinburgh. Først den herlige Jernbanetur over de græsbevoxede Cheviothøje, og endelig ikke at forglemme den »flyvende« Fart, der trods Hastigheden foregaar saa jævnt og glat paa den udmærket byggede Jernbanelinie, hvor der ikke findes Rysten og Støden og Raslen, som jeg ærlig talt kendte saa godt herhjemmefra — og saa senere at naa til det berømte Edinburgh. Jeg har engang hørt en fransk Frue, der havde rejst den halve Verden over, sige: »Jeg ved ikke, hvad der er skønnest: Konstantinopel, Neapel eller Edinburgh«. Tyrkiets Hovedstad har jeg ikke set og kan altsaa ikke dømme om; men de to andre Steder er vidunderlige, og det er vanskeligt at give det ene Fortrin fremfor det andet.

Det første man *skal* se i Edinburgh er Holy Road, der ligger tæt udenfor Byen og er bevaret vistnok ganske uforandret fra Marie Stuarts Tid. Et mærkeligt og morsomt lille Slot med ganske smaa Værelser, af hvilke et gemmer de skotske Kronjuveler og et andet en Blodplet paa Gulvet i den Stue, hvor Rizzio blev myrdet. Mens vi besøgte Slottet, stillede en Slags daglig Vagtparade op udenfor og spillede paa Sækkepiber. De var klædt i de højst originale National-

uniformer med kort Skørt og en mærkelig blank Halvmaane, hvortil der var heftet en Slags Hestehale. Dette Apparat dækkede Maven og en Del af Skørtet, og da det var første Gang i mit Liv, jeg saa den mærkelige Dragt og hørte Sækkepipemusik, gjorde det et dybt Indtryk paa mig. John Knocks Hus skal man jo ogsaa se og endelig gaa langs med den dejlige Princessstreet med Huse, de elegante Hoteller, Butikker, Palais'er osv. til den ene Side og terrasseformede Parkanlæg til den anden. Det store Walter Scott Monument har her fundet sin Plads. Det havde en Sneglegang op i Taarnet over Statuen, og vi gik naturligvis derop; den blev snævrere og snævrere, efterhaanden som man kom højere til Vejrs, og tilsidst var den egentlig kun passabel for en Enkelt, og her mødte jeg, der altid har været vel ved Magt, en stor, tyk, ung svedende Skotte, som jeg maatte skure mig forbi, det var ikke behageligt; men oppe fra Taarnets Top var der en herlig Udsigt og frisk Luft fra Indsejlingen til Byen.

En Dag tog Jørgen mig med til Fiskemarkedet i Leith; saadan noget havde jeg jo aldrig set før, og vi kunde næsten ikke rive os løs fra den livlige og energiske Skraalen og Byden; tilsidst blev vi da mægtig sultne og tørstige, og der var absolut ingen Beværtning i Nærheden; men Jørgen fandt paa Raad. Hos en Brødkone købte vi et Par Rundstykker, og i et Udsalg for Ost og Ale — en mærkelig Sammensætning, men saaledes var det — fik vi Lov at sætte os hver paa en omvendt Tønde, og her fortærede vi det herligste Maaltid Brød og Chesterost med Ale til, som vi drak af Flasken; jeg i alt Fald blev ganske snurrende; thi jeg var tørstig og undervurderede den kolde, klare Ales Styrke. Dette her var noget andet end at sidde paa Katederet og herse med Skolebørn, og jeg nød det i fulde Drag.

Efterhaanden udviklede der sig en dyb og heftig Rejselyst hos mig, ganske vist med kun saare liden Udsigt til at faa den tilfredsstillet; men det forjættende Ord: »hvert stadigt Haab sin Genstand møder« fik sin smukkeste Opfyldelse i mit Liv.

En beskeden Begyndelse var de herlige Smaarejser med

Smør- og Baconbaaden til England under min uforglemmelige Brors Vinger; og saa kun 5 Aar efter min Ansættelse ved Kommuneskolen et Stipendium til en Tysklands- og Schweizerrejse for at undersøge Skoleforholdene. Skole-Bespisningen, som var sat i Gang nogle Aar før, var vel ogsaa medvirkende til, at denne Opmuntning blev mig til Del. Glæden blev saa meget større, som min trofaste Ven, Frøken Marie Topsøe, fik et lignende Stipendium, saa vi kunde følges ad i de 6 Uger, som Rejsen varede.

Lad mig her indskyde, at min Mors Helbred medførte en Forandring i Hjemmets Ordning. Vi voxne Døtre satte Bo hver for sig, og en elskværdig ung Pige antoges som Selskab og Hjælp i Hjemmet, hvor hun var indtil Mors Død.

Frøken Marie Topsøe blev min Husfælle, efter at hun havde boet hos os c. 2 Aar. Mor udtalte, da hun forlod vort Hjem, at »hun var det fredeligste og frommeste Menneske«, hun havde kendt — hvor mange mon det kan siges om? — Hun og jeg dannede et lille beskedent, men saare lykkeligt Hjem til hendes Død, der indtraf i mit »Smertens Aar« 1894, som jeg omtaler senere. Vi satte Bo i største Beskedenhed — en ret stor Stue + et lille Sovekammer — i Rosenvænget med Udsigt ud over Sundet, der dengang naaede lige op til den nuværende Strandboulevard, for der var endnu ikke Spor af Frihavnen osv. En Kone 2 Timer daglig til Stue- og Kokkepigearbejde. Det var godt nok altsammen, og hun var en gemytlig Svend, der engang foreholdt mig Ønskeligheden af Ægteskab, hvad jeg værgede mig imod paa Grund af min høje Alder, c. 40 Aar. Hun saa paa mig med sine tindrende brune Øjne og sagde: »Man ka' skutte vide, om De ikke med et Sving endnu ka' komme te Grødfadet«. De bevingede Ord glemmer jeg aldrig.

Men nu maa jeg holde paa med Rejsen. Vi saa naturligvis en Mængde Skoler og blev allevegne udmærket modtaget og behandlet.

I Berlin var det særlig Disciplinen, der imponerede, men ogsaa forargede os lidt; for Eleverne var som exercerede Soldater, især i Gymnastikken; naa, maaske var vi noget uforstaaende, thi vi begge »dresserede vore Børn i Frihed«, som

man siger, og de betroede os ofte deres Sorger og Glæder, hvilket vi syntes var ganske i sin Orden, selv om vi stjal nogle Øjeblikke dertil i Timen. Stort brød vi os ikke om at se Berlins Herligheder, dog mindes jeg med Beundring Rauchs kolossale og dejlige Monument af Frederik den Store og hans Generaler og — undskyld Overgangen — Kejsers Wilhelms Barnevogn paa Hohenzollern-Musæet. Den var betrukket med gulprikket Bomuldstøj (Sirts) og saa tarvelig, at den fattigste Rengøringskone her i København vilde undse sig for at køre sit Barn paa Gaden i den. Vi syntes begge, det var en Ære for den preussiske Kongefamilie og for den tyske Nation at opbevare den gamle, beundrede Kejsers Barnevogn som en *Skat*.

Sachsisk Schweiz gik vi udenom, da det rigtige Schweiz vinkede os. Men Dresden og Meissen besøgte vi og var henrykte. Det er en stor Oplevelse at gøre sig bekendt med det vidunderlige Galleri i Dresden, især naar det er det første Verdensgalleri, man ser. I »Grünes Gewölbe« blev jeg mærkeligt nok helbredet for min Lyst til at eje »Brillanter«; thi hvad her gemmes af Brillanter, er saa ovenud stort og pragtfuldt, at jeg hurtig ræsonnerede: »Saadanne Stene som disse opnaar du aldrig at eje, og saa kan de smaa Knappenaals-hoveder, som almindelige Mennesker gaar og blinker med, rigtig godt være i Fred for dig«.

Porcellænsfabrikkerne i Meissen, baade den Kgl. med Mærket Sax og den med Mærket Meissen, saa vi og glædede os meget over dem og de Smaating, jeg endnu gemmer til Erindring om denne skønne Porcellænsindustri.

»Die Preussen sind grob, aber die Sächsen sind falsch«, sagde en dejlig gammel verdensberømt Frøbeltilbeder, som instruerede os i Børnehavesagen, der var ret ny i 1885, og just paa den Tid gik sin Sejrsgang igennem Verden for vedblivende at existere i de Tusinder af Børnehaver, der nu findes i alle selv de fjerneste Lande.

Frøbel, den geniale Pædagog og Børnehavernes Fader, var meget upraktisk og kunde slet ingen Vegne komme med sin Sag. Saa var han saa lykkelig at træffe Baronesse Marenholz Bülow, der forstod ham og satte sit Arbejde, sin Personlighed

og sin Formue ind paa at føre hans Idéer ud i det praktiske Liv, og det lykkedes for hende paa den smukkeste Maade. Det var et værdifuldt Led i vor Rejse at stifte Bekendtskab med denne virkelig store Personlighed, der var elskværdig, fin og tiltalende og aldrig trættedes ved vore Spørgsmaal og altid gav os udtømmende Besked. Og saa viste hun stadig hen til Mesteren og holdt sig selv i Baggrunden.

I Schweiz saa vi for første Gang Fællesundervisning, i Zürich i v. Benst's Latinskole, for Drengene og Piger lige fra A. B. C.-Klassen, til de blev Studenter. Det var noget ganske enestaaende paa den Tid, og »Vor Ungdom«, som Herman Trier redigerede, optog nogle Artikler om denne Skole, der paa en vis Maade gav Stødet til, at der her i Byen fremkom den første Fællesskole, kendt under Navnet »Frøken Adlers Skole«.

Undervisningen i v. Benst's Skole var meget praktisk anlagt. Børnene regnede med f. Ex. Penge, Vægte og Metermaal, og det gik rigtig naturligt til. I øverste Klasse lærtes Nivellering og Landopmaaling med Udflugt paa en Mark uden for Skolen, hvor de unge Mennesker travede rundt med deres Apparater og praktisk udførte, hvad de skulde gøre Rede for senere. For c. 40 Aar siden var dette noget uhørt.

Nu var vi altsaa i Schweiz. Men først naar man har Alpekæden for Øje, gaar Landets Storhed og Skønhed op for En. Aldrig glemmer jeg en Dag paa Rigi ved Luzern, hvor Solen brød igennem og pludselig viste os hele den snebedækkede Alpekæde, ogsaa kaldet Berner Oberland. Jeg tænker, min Hjerne optog et Fotografi i det Øjeblik, for jeg ser det tydeligt for mig endnu den Dag i Dag. Apropos Rigi — nogle Aar senere kørte vi op ad Bjerget paa en lille elektrisk Bane. Vi kørte igennem en snehvid Sky, som jeg altid havde bildt mig ind bestod af bitte fine Snefnug; men den var en tæt, umaadelig kold Taage, som det var uhyre behageligt at komme ud af igen. En Schweizer foragter at bestige Rigi pr. Tandbane, han vandrer derop paa sine sombeslaaede Sko, og det var en Fornøjelse at give sig i Snak med Arbejdere og Bønder. De var vel oplærte og kunde udmærket gøre Rede for, hvad vi ønskede at vide om For-

holdene, og de er umaadelig stolte af deres dejlige Fædreland og deres frie Regeringer; hvert Kanton har nemlig en ret stor Selvstændighed i Styrelsen.

I Luzern boede vi udmærket billigt og godt i Pension Pāges. Den gamle Fru Pāges foreholdt os ivrigt at tage en lille Trip med Gotthardtbanen til de italienske Søer, hvad vi aldeles ikke havde hverken Tid eller Raad til. »Men«, sagde hun saa, »Rhone-Gletscheren skal De sé«, og det bestemte vi os for.

Vi tog altsaa med Gotthardtbanen, der i Zigzaglinier og gennem Tunneller, som vi her for første Gang stiftede Bekendtskab med, bragte os opad Sct. Gotthardt. Efter en saadan mørk Tunneltur kigger vi ud ad Vinduet og ser højt oppe paa Bjerget en lille Kirke, »Vasen« kaldet, paa en Af-sats. Atter igennem en Tunnel, og nu kommer vi ud i Lyset lige paa Siden af samme lille Kirke, og minsandten om vi ikke efter en Tid lang hilses af vor lille Ven »Vasen« dybt under os nede i Afgrunden.

Vi standsede ved Station Göschenen og kiggede ind i det sorte Hul, der er Begyndelsen til den store Tunnel, som gennemskaerer Sct. Gotthards Top og fører ned til Italien.

I den lille Bjergby Andermatt, hvor vi skulde overnatte, fik vi Tid til at se os om, og vi opdagede i en lille Butik en Bjergkrystal, som jeg hverken før eller senere har set Mage til i Størrelse. Den var mellem 30 og 40 Centimeter høj og i Gennemsnit mindst 15 Centimeter, og den udgjorde een eneste Krystal. Men han forlangte 30 Frcs. for den, og vi var fattige, og hvordan skulde vi desuden transportere den store tunge Krystal hjem i vor Haandbagage. Vi opgav altsaa Krystallen, men med Smerte. I Parenthes vil jeg dog bemærke, at jeg har fortrudt det hele mit Liv.

Vor tykke Vært spurgte os, hvad vi ønskede til Middag. »Hvad De har«, sagde vi naturligtvis. Ja, i Dag havde han noget usædvanligt at byde paa: Vildoxesteg. Køerne gaar jo løse paa Sæteren, og engang imellem hænder det, at en Kalv løber fra sin Mor og gaar paa Eventyr Resten af sit Liv. Undertiden bliver den vild og farlig, nu maa Jægere tage Affaire, og saaledes var vor Vært kommen i Besiddelse

af den Oxesteg, vi fik. Kødet var groft og mørkt, Blodet var jo tildels bleven i Dyret, og hans Landvin var sur som Eddike, saa Middagen var ingen lukullisk Nydelse, men ganske morsom for een Gangs Skyld.

Næste Morgen var vor Vogn parat: en lille let Kalesche med to smaa raske Heste for, og vi begav os ud paa den skønne Gotthardtstrasse opad, opad, opad i Zigzag. Af og til, hvor Vognen for Stigningens Skyld maatte ad Omveje, skød vi Genvej over Lyngtuer pyntet med Alperoser, der netop blomstrede, og de mørkeblaa Gentiana. Saa traf vi Vognen igen og naaede mellem 10 og 11 til det Sted, hvorfra Rhonegletscheren skal ses, »Zweite Kehre« (2den Omdrejning), hvor vi kørte det sidste Stykke gennem Sne. Vi var først i Juni Maaned, men der havde været Snestorm 2 Dage før, og nu smeltede Sneen i det dejlige Solskin, men det var alligevel hundekoldt, og vi styrkede os strax paa Hotellet ved en stor og god Kop Kaffe, inden vi gik til Gletscheren, der laa ikke 50 Skridt borte fra Hotellet. Paa det Sted, hvor vi stod, saa vi den pragtfulde Gletscher i hele sin Udstrækning *nedad*; den endte som et mægtigt, snehvidt Dronningesløb langt borte dybt nede i Dalen med en lille hvid Udløber, nemlig den Stribe Is- og Snevand, der er den mægtige Rhoneflods beskedne Begyndelse. *Opad* saa man ikke saa meget, da Bjergtoppene paa Gletscherens Sider tildels dækker den. Frøken Topsøe vakte min Harme ved, trods de strengeste Forbud, at træde ud paa Gletscherisen, der naturligvis var skør i denne tidlige Sommertid, og jeg stod og trippede i Angst paa Stien og skældte hende bogstaveligt tilbage i Sikkerhed. Var Isen bristet under hendes Fødder, havde hun været fortabt. Et Øjeblik efter fik hun Revanche. I Ubetænksomhed klatrede jeg op ad den stejle, vaade Klippevæg for at faa fat paa nogle blaa Klokkeblomster og kunde ikke komme ned igen, fordi Solen smeltede Is og Sne. Det er meget lettere at kravle op end at komme ned. Jeg var frygtelig i Vinden og døde ikke i Synden. Moralen er: Lad være med den Slags Letsindigheder, naar Du rejser!

Da Hestene havde bedet efter den strenge Bjergtur, begav vi os paa Hjemvejen, der gik meget hurtigere end Udturen,

af to Grunde, for det første var det ned ad Bakke, og dernæst var vor Kusk bleven saa rigelig trakteret i Hotellet, at han var lidt mere end glad — Hotelværterne gør sig Venner med Kuskene for at faa dem til at føre Gæsterne til det Hotel, der trakterer bedst. Vi opdagede det hurtigt, og det var ikke hyggeligt. Vi sad bogstaveligt med Livet i Hænderne, hvor Vejen var smal og Afgrunden brat; men efter nogle Formaninger, som den unge Fløs kun lo ad, mærkede vi, at Hestene var sikrere og paalideligere end Kusken, og de bragte os da ogsaa hjem i god Behold.

Paa Jernbaneturen tilbage til Luzern gav vi os i Samtale med en ung Bonde, der paa vort Spørgsmaal om, hvilken Farve de vilde Geder har, fortalte os, at de havde *Bjergets Farve*. Det var en kort og anskuelig Forklaring paa Begrebet: »Beskyttelseslighed«. Vi kom nemlig forbi en død graubrun Ged, der var skyllet op paa et Skær i Reuss. Reuss er forresten den lystigste Krabat af en Bjergstrøm i alle de Riger og Lande, jeg er kommen igennem. Den danner ustandselig smaa Vandfald og Hvirvelstrømme, idet den brusende styrter sig nedad mod sin Endestation, Rhinen.

Foruden den skønne Beliggenhed ved Vierwaldstättersøen ejer Luzern to ganske enestaaende Herligheder. Thorvaldsens døende Løve, Nationalmindesmærket over Schweizergarden, der blev hugget ned til sidste Mand, da den vilde væрге Ludvig den Sextende mod Revolutionsmændene. Med stor Skønhedssans har man valgt en lodret blaagraa Klippevæg, i hvilken Løven er udhugget. Man kommer ikke helt tæt ind til Klippen, da der findes en lille Sø foran, kranset med Buske en gros; men netop denne Afstand gør, at det mægtige Mindesmærke for Beskueren kommer til sin fulde Ret. Det er med omtrent samme Følelse af Højtid, om jeg saa maa sige, at man beskuer Schweizerløven som Venus fra Milo i Paris og Rafaels Madonna i Dresden; og saa har vi Danske jo tilmed den Ære og Glæde, at Thorvaldsen er vor store Landsmand.

Endvidere findes i Luzern den saakaldte »Gletschergarten«, om hvilken man fortalte os følgende: I sidste Halvdel af forrige Aarhundrede ejede en Skolelærer i Luzern en lille

Have paa en Bjergskrænt umiddelbart op til Løvemøntet. Han undrede sig ofte, naar han gravede i Haven, over at støde paa glatte Stenvægge og undertiden paa større eller mindre runde glatte afslebne Sten. Dette ledte hans Tanker hen paa Gletschernes Virksomhed i Schweiz, hvor de ofte danner de, ogsaa fra andre Lande kendte, saakaldte Jættegryder. Han blev nu en ivrig Graver og Forsker paa dette Omraade, og fik blottet en Del saadanne Gryder i sin Have. Efterhaanden forstod han, at han her ejede en stor Naturmærkværdighed, der imidlertid krævede et besværligt Arbejde, som han vanskeligt kunde overkomme. Han tilbød nu Byen Luzern at købe Haven for en rimelig Pris, hvad den efter en Del Betæneligheder gjorde, og »Gletschergarten« er nu den største og smukkeste Samling af Jættegryder, som findes i Verden, og tilmed samlet paa en ganske lille Plet, tæt op til hverandre. De er af meget forskellig Størrelse altid med Stenen i Midten, som har besørget Udhulningsarbejdet. Stenene er fra $\frac{1}{4}$ til 1 Meter i Gennemsnit og Gryderne naturligvis meget større og i passende Forhold til hver sin Sten.

Et Par Aar efter fik jeg atter et Rejestipendium for sammen med en Viceinspektrice ved Kommuneskolen at sætte mig ind i den saakaldte »Schallenfeldske Haandarbejds metode«, der var bleven indført ved Frøken Zahles Skole, og som Kommuneskolen nu ogsaa agtede at indføre. Metoden gaar kort og godt ud paa Klasseundervisning, som hidtil ikke var praktiseret i Haandarbejde. Desværre blev jeg syg i Reütlingen og maatte dér holde Sengen i 8 Dage, hvor jeg ret fik Erfaring for, at der findes kærlige, uegennyttige Mennesker ogsaa i fremmed Land.

Frøken Zahle, der paa saa mange Maader var Foregangsmand, oprettede et Kursus for Lærerinder, der ønskede at gennemgaa den Schallenfeldske Methode, hvor en stor Del af de ved Kommuneskolen ansatte Lærerinder deltog, og Klasseundervisningen kom hurtig i Gang, som den jo ogsaa maa og skal, naar man sommetider har mellem 30 og 40 Børn at undervise i een Klasse.

I Sommeren 1889 besøgte min ældste Bror, Lægen Christian Fenger, Danmark, efter at han i omtrent 15

Aar havde opholdt sig i Chicago og vundet sig en udmærket og anset Stilling. Han kom nu paa Besøg med en ung smuk og dygtig Kone og en Søn, og da han havde sat Sønnen paa Græs paa Broholm hos min Søster og Svoger, tog han og Fruen til Takke med at bo hos Frøken Topsøe og mig paa Nøjsomhedsvej; beskednere kunde det da ikke være; og vi var meget glade derover. Der blev jo festet i hele Familien, og vore gamle Forældre i Rosenvænget var saa meget sammen med dem, som de kunde taale, til Fryd for alle Parter, i et Par Uger. Saa var Programmet, at Amerikanerne vilde til Wiesbaden, Paris og London, og de indbød mig til at rejse med dem, hvad der akkurat var noget for mig.

Det var jo morsomt at være rask og sund Deltager i et moderne Badeliv i den smukke, soignerede lille By Wiesbaden, bade i Brunn og drikke Brunn, det berømte Vand, som Tyskerne syntes smagte omtrent som Hønsekødsuppe, men de er nu ogsaa nøjsomme, hvad Suppe angaar.

En dejlig Udflugt gjorde vi til »Fischkucht«, hvor der var Forelledamme, naturlige og kunstige. Værten paa det Hotel, hvor vi var taget ind, bad os gaa med ud i Haven og udpege, hvilke Foreller vi ønskede til Middag, hvad vi gjorde. Med stor Færdighed snuppede han Staklerne med en Ketscher, og vi nød den skønne lille Fisk med tysk Champagne, kaldet »Rheingold«, til; det var et pragtfuldt Maaltid. Det var Aften, da vi kørte hjem i fuldt Maaneskin, med en Masse tysk Poesi i Stemning og Landskab.

Tyskerne har Orden i deres Kram; naar man f. Ex. vil købe Honning, spørger de: »Ja, hvad ønsker De? Lindehonning, Akasiehonning, Kløverhonning osv. osv.« Vi var imponerede.

Men dog endnu mere af Paris, som min Svigerinde og jeg saa for første Gang. Hvad der gjorde stærkest Indtryk paa mig, var alligevel Napoleons Grav i Invalidekirken. Det var en trist graa Regnvejrsgang, men da vi kom ind i »Hallen«, tør jeg vel nok kalde den, var det som Solskin paa Grund af det gyldne Glas i Kirkevinduene. — Feststemning! — Saa træder man ganske stille hen til et Slags Rækværk, der omgiver et stort Rum dybt nede i Kirken, hvor Napoleons dejlige Sarko-

fag af rødbrun Porfyr staar paa et Mosaikguly, saavidt jeg husker lagt som en Laurbærkrans, vidunderlig smagfuldt, omgivet af Knipper erobrede Faner, opstillet i en Kreds om Sarkofagen. Et Monument den store Nations store Kejser værdigt. — Champs Élysées med Triumfbuen som Afslutning husker man ogsaa til sin Død, og de herlige Kirker, Kunstsamlinger, Statuer osv. osv. er altsammen Kvittring for, at man er i en af Verdens Hovedstæder. Saa var der tilmed Verdensudstilling det Aar med Eiffeltaarn osv., som var i høj Grad bemærkelsesværdigt, men meget trættende. Dog, Udstillingen skulde ses, og den blev det, inden vi over London drog hjem fuldt lastet med store Indtryk fra Sommeren 1889.

En stor Familiefest fejrede vi samme Aar, d. 14de December, nemlig mine Forældres Guldbryllup. Mange af Slægten og en Del Venner samledes paa Skydebanen, der som sædvanlig dannede en udmærket Ramme om en saadan Begivenhed. Taler og Sange var fuldtallige, Stemningen fortrinlig, og Fars gamle Ven, Pastor Peter Krebs begyndte Talerne Række med: »Om nogen vil spørge mig *hvem* og *hvad* jeg er, saa svarer jeg: Frits Fengers Ven og hans Forlover for 50 Aar siden, og det er jeg den Dag i Dag«. Saa talte han smukt om Mors og Fars arbejdsomme og glade Liv, og efter ham fulgte Talerne Slag i Slag. Jeg havde lavet en Sang, og for Fuldstændighedens Skyld følger den her, nærmest fordi den er en kortfattet Fortælling om Forældrene.

FØR OG NU.

GULDBRYLLUPPET

D. 14. DECEMBER

1889.

Mel: En Skaal for det blinkende o.s.v.

En Herremand stod op i den aarle Morgenstund
 Og kigged efter Fløien derovre,
 Saa tog han sig en Omgang i Have, Mark og Lund,
 Og derpaa gik han hjem til sin Dovre.
 Men skjøndt han sad i Sofa og pænt blev vartet op
 Af Ane og Magrete og den hele Ternetrop,

Frits var ikke glad,
 Han saa til al den Mad.
 »Nu jeg føler ret,
 At Livet er ej let
 Thi«, sukked han, »at trone i ensom Majestæt
 Er dog en kjedsommelig Affaire«.

Saa sadled' han sin Ganger, tog Sporer paa sin Hæl
 Og svang sig i Sadlen behænde,
 Til gamle Magrete han vinkede Farvel,
 »Gud ved, hvordan det hersens vil ende«.
 Hans Øine de funkled, og nu gik det afsted,
 Saa Vinden ja og Skyerne de knap ku' følge med.
 Viben med sin Top
 Fra Tuen kigged op,
 Haren dukked ned
 I sit bedste Skjulested.
 De blinked til hinanden »vi kjendte ham der red
 Den bette Hamsjel paa den røde«.

Hvorlunde det gik til, at han fandt den rette Vei
 Til Sinding og den Pigelil derinde,
 Ja det maa han forstaa, og sligt man siger ej,
 J selv ud af Gaaden vel kan finde.
 Saa meget er dog vist, at hans tapre Hjærte slog
 Som alle Sindings Klokker, da sin Bøn han foredrog.
 Lykken stod ham bi
 Udi hans Frieri,
 Tyst hun hvisked: »Ja,
 Kun dig jeg holder a'«.
 Og Blomsterne dufted, og Fuglene sang,
 Som ingen havde drømt sig paa Heden.

Der skikkedes Bud, og de stævnedes ud
 De Frænder og Venner saa bolde
 J Kisteklæ'er og Stemning til Trods for Regn og Slud,
 Mathilde jo Bryllup skulde holde.
 Saa drog hun med ham hjem til hans deilige Gaard,
 Og skjøndt det var December, det blev saa faur en Vaar.
 Frits med Undren ser
 Paa Hustruen og ler,
 Hvor hun monne gaa,
 Der spirer Roser smaa.
 Af Solskin er der nok i hver eneste Vraa
 Til Hammerum Herred at forgyldte.

Derhenne i Alleen, hvor den grønne Lygte staar,
 — Aa kig kun indenfor, om du har Stunder —
 Der pusler nu den gamle i sin lille Urtegaard,
 Velsagtens paa Auriklerne han grunder.
 Og indenfor i Stuen i Aftensolens Ild
 Hans Hustru kan sige dig, om du vil lytte til,
 Hvordan de bar sig ad
 At gøre Hjemmet glad,
 Kunsten sidst at se
 Paa *egget* Vel og Ve,
 Og kjønt at leve sammen i halvtredsindstve Aar
 Som de, der fandt hinanden paa Heden.

Augusta.

En anden Sang, som Steen Steensen Blicher skrev til Brylluppet paa Sindinggaard, hvor han var Gæst, og som findes i en af hans Noveller under Titlen »Brudekrans paa Brudens Hoved«, blev optrykt og sunget. Blicher var en god Ven af Mors Forældre, og en Søn af ham var gift med en Søster til Mor. Som det sig hør og bør, sluttede Festen med en Dans, og Guldbrudeparret aabnede Ballet og traadte Dansen let og sirligt. Mor var mærkværdig vel tilpas i den Periode, og vi var alle glade og taknemlige over den vellykkede Fest.

Skønt mit daglige Arbejde og egentlige Erhverv var ved Kommuneskolen, havde jeg alligevel af og til andet Arbejde, dels Kursustimer hos Frk. Zahle, dels Censorarbejde baade ved den saakaldte Borgerskoleexamen og i Haandarbejde ved Lærerindeexamen; det var et rigtig fornøjeligt Arbejde.

I disse Aar var jeg med til at stifte Lærerindeforeningen, men Moderen til den nu saa omfattende Forening var Henriette Nathan, Kursuskammerat og Ven med Marie Topsøe. Frk. Nathan fik ogsaa mig og flere ligesindede Lærerinder med, og vi havde — naturligvis først efter nogle »Børnesygdomme« — rigtig Glæde af Foreningen, hvor Frk. Nathan var Styret indtil sin Død, hvorefter Frk. Henriette Petersen overtog Styret, og ligesom sin Forgænger ledede Foreningen udmærket dygtigt. Da Henriette Petersen senere fik Ansættelse som den første kvindelige Skoleinspektør, blev jeg en lille Tid Formand og stred drabeligt for at opnaa højere Løn for Lærerinderne og

i det hele for, at vi kunde faa samme Vilkaar som Lærerne. Men — Fjender kan man jo altid erhverve sig — jeg fik et Mistillidsvotum fra en mindre Kreds af Foreningens Medlemmer, fordi jeg skulde have udtalt til en Borgerrepræsentant, at vor Løn var rigelig til vort Behov — lige det modsatte af, hvad jeg havde sagt. Jeg fik dog Sagen fuldt opklaret, saa Sandheden kom frem, hvorefter jeg fik et Tillidsvotum fra den største Del af Medlemmerne. Jeg var dog bleven saa led ved det hele, at jeg uigenkaldelig nedlagde min Formandsstilling, men vedblev naturligvis at være Medlem af Foreningen.

Skønt jeg har kunnet glæde mig ved et udmærket Helbred næsten hele mit Liv, vil jeg dog omtale et lille Hospitalsophold paa Frederiksberg Sygehus, som jeg havde omtrent paa den Tid, og hvor jeg var under Behandling af Professor Howitz. Jeg var den sidste Morgen i Aaret bleven opereret, en lille ufarlig Underlivsoperation, dog med Bedøvelse. Min Ven Marie Topsøe havde set til mig om Aftenen, hvor jeg paa lidt Kvalme nær havde det rigtig godt, og hun lovede at komme igen Kl. 10 næste Dag. Jeg følte mig omtrent helt rask Nytaarsmorgen, men da hun ikke kom til den fastsatte Tid, fandt jeg paa at gøre lidt Nytaarsløjer med hende og skrev i den Anledning paa et stort Ark Papir: »Jeg døde i Morges Kl. halvfire, glædeligt Nytaar! Din Augusta«, og da jeg hørte hende komme, lagde jeg hurtigt Arket over mit Ansigt og laa forresten og rystede i Sengen af Latter. Men hvor var det en daarlig Spøg, hun blev angst og saa smækvred, at hun var lige ved at gaa strax igen, og jeg raader alle fra at gøre noget lignende. Hele mit Sygeleje varede kun i ca. 14 Dage, og jeg havde den Glæde at gøre nærmere Bekendtskab med Professor Howitz. Han saa til mig hver Dag og kaldte mig altid »Hr. Lerer«. Han var en stor og vidunderlig Læge og kunde være meget charmerende. Det var en Fest, naar han kom og satte sig ved min Seng og med sit vittige Ansigtstudryk saa paa Tilværelsen. Jeg havde nu ogsaa Grund til at paaskønne ham for mere end hans fremragende Dygtighed som Læge. Stuekonen — dengang havde man ikke Sygeplejersker dér i alt Fald — som assisterede ved min Operation sammen med vistnok 6 hvidkitlede

unge Læger, der stod opstillede omkring Skafottet og for mig saa ud som lige saa mange Slagtersvende, fortalte mig bagefter, at da jeg som et sagtmødt Faar lagde mig paa Slagterbænken uden at kny og begyndte at indaande den væmmelige Kloroform, som hurtig bedøvede mig, sagde Howitz til Kandidaterne: »Mine Herrer! saaledes bærer et dannet Menneske sig ad, hun hviner og skriger ikke«, hvad der ellers, sagde Stuekonen, var det almindelige. Det var jeg meget stolt af.

Stuekonen og jeg var gode Venner og familiære. En af de sidste Dage paa Hospitalet fik jeg Besøg af min gode Ven Assessor Theodor Linde, der blandt andet vistnok var Formand i Hospitalsbestyrelsen og altsaa svævede højt oppe i Skyerne for det menige Personale. Da hun hørte mig sige Du til Assessoren og saa os tale sammen som Ligemænd, var hun meget imponeret og udbrød: »Gud forbarme sig, har De saadanne Venner, det havde jeg aldrig tænkt«, og hun behandlede mig de sidste Dage med stor Ærbødighed.

Marie Topsøe var bagefter hos Howitz for at afgøre min Skyld til ham, og da han spurgte, »hvad faar saadan en Smule Lærerinde i Løn«, og hørte, hvor smaa mine Indtægter var, vilde han slet ikke have noget Honorar. Tilsidst indvilligede han dog paa hendes indstændige Bøn i at tage imod Betaling, men han vilde kun have 30 Kr. Saaledes var han; mange med mig har gjort den samme Erfaring.

Han var en af de mange Læger herhjemme, der dybt beklagede, at min Bror Christian var gaaet til Amerika. Den samme Beklagelse udtalte ogsaa den kendte Dr. Borch til mig, og paa den Tid var min Brors Ry dog ikke nær saa stort, som det blev senere, men han havde allerede som ung mange, der beundrede ham og ventede noget stort af ham.

Mine Forældre savnede jo Landet meget, men noget af det, som erstattede dette Savn, var naturligvis os Søskende, der boede her i København og daglig kunde besøge dem. Et mageløs tæt og kærligt Forhold har vi altid haft til vore Forældre, og det var rørende at se vor gamle Far aldrig forsømme Morgenandagterne, som min Bror Mathias holdt først i Garnisonskirken og senere i Holmens Kirke, ligesom han og Mor med hinanden under Armen trofast hver

Søndag mødte til Højmesse, naar deres elskede Søn prædikede. I vor Familie var det tidligere Tradition, at mindst een af Sønerne skulde være Præst, og hos os blev det den Søn, der fra sin tidligste Barndom kun havde gjort sine Forældre Glæde, og som nu i deres Livs Aften daglig bragte dem Lykke og Liv og forstod at sprede de Skyer, som Svaghed og Alderdom saa ofte fører med sig. Mors Helbred var meget vaklende, og hun blev sky for at tale med andre end de allernærmeste, men hendes Øjne straaledede, naar Mathias viste sig, og skønt han var meget optaget af sit Arbejde, kom han ofte, til Tider næsten daglig, i det gamle Hjem.

Ikke mindre end fem af os Søkende var bosat i København. Foruden Mathias ogsaa Jørgen og Frits, begge Dampskibskaptajner, min Søster Johanne, gift med Skoleinspektør Kjær, og jeg. Vi blev rigtig hjemme paa Østerbro, hvor Forældrene stadig boede, og vi andre nær omkring dem; for mig er Østerbro og Rosenvænget det egentlige København.

Far tog sine daglige Spadsereture i Nærheden, og her var jo nok at vælge imellem. Især yndede han Strandpromenaden, hvor han beundrede Dr. Meyers dejlige Monument og iagttog, hvorledes Frihavnsomraadet udviklede sig og tilbyggedes. Og saa var der Bænke, hvor han kunde sidde og slikke Solskin og iagttage dem, der færdedes derude. En Dag kom han saa fornøjet hjem og fortalte følgende lille Oplevelse. Mens han sad og hvilede sig, saa han en lille barhovedet og barbenet Dreng, næppe skolepligtig, mente han, komme fløjtende hen ad Ridepromenaden, hvor der nylig var plantet to Rækker Træer. Drengen var saa optaget af at se paa Kullosningen i Frihavnen, at han rendte Hovedet mod et af de nyplantede Træer, hvorfor han indigneret udbød: »Saa for Satan! planter de nu Træer, hvor Folk skal gaa.« Det morede Far meget, skønt han ellers ikke havde særlig Sans for det humoristiske, i alt Fald ikke nær saa meget som Mor. I sine yngre Dage, da Mor var sund og rask, havde hun et dejligt Humør og derfor ogsaa Sans for alle de Pudsigheder, hun oplevede, og som hun forstod at gengive meget morsomt. Hun havde ogsaa en glimrende Hukommelse, og af sin Yndlingsdigter Blicher kunde hun citere mange Digte og Kædebreve

udenad. Hun kunde ogsaa udenad det meste af en Kogebog, der var forfattet paa Vers af en jydsk Præst, og disse Vers kom hun særlig frem med, naar vi havde den tilsvarende Ret paa Bordet. Det var fortrinlige Opskrifter, og jeg husker, at Aalesuppe gik paa Melodien: »Marlborough er død i Krigen«, og at Prinsessebudding indleddedes paa en højst rørende Melodi med: »Tre Pægle tag af sød og dejlig Fløde, tag otte Lod af allerbedste Smør.« En Præst skulde i 1929 blot vove at udgive en saadan Bog, naada, hvor vilde han faa Kanel.

Mor havde ogsaa en poetisk Aare, der kom frem i Sange ved festlige Lejligheder; hun var meget musikalsk og sang med os Børn i Mørkningen. I Kirken sang hun altid 2den Stemme til Salmerne, og hun komponerede adskillige kønne Melodier, af hvilke een, til Blichers: »Sig nærmer Tiden, da jeg maa væk« vistnok er landskendt. I Jylland synges den Sang nok overalt paa Mors Melodi; vi tre længst levende Søkende har i 1926 ladet Text og Melodi udkomme, med St. Blichers Portræt og Mors Navn, paa Borups Forlag.

400-Aaret for Amerikas Opdagelse skulde fejres paa en storslaet Maade, og i den unge og mærkelig frodige By Chicago skulde laves en Udstilling, som man aldrig havde set Mage til. Min Bror Christian indbød mig til at komme derover og se den nye Verden. Det var jo meget fristende, men min bedste Ven, Marie Topsøe, var meget svag, og i Begyndelsen af Aaret 1893 var hendes Læge ret overbevist om, at hendes Liv ikke stod til at redde. Under disse Forhold kunde og vilde jeg ikke rejse. Hendes Bror, Fabriksdirektør, Dr. Haldor Topsøe, gik til vor største Specialist i Underlivssygdomme, Professor Howitz, og bad ham undersøge hende. Resultatet af Undersøgelsen blev, at Howitz sagde: »Hvorfor skulde den lille Frk. Topsøe ikke kunne komme sig?« Paa den Udtalelse fik jeg Mod til at rejse fra hende, mens hun skulde gennemgaa en Behandling paa Hospitalet, hvor Prosektor, Dr. Ludvig Kraft, daglig tilsaa hende. Hun vandt i ham den kærligste Hjælper, Trøster og Ven i det Aar, hun havde tilbage af sit Liv. Jeg sér ham endnu nede i Gaarden under

nogle Træer, hvor hun hver Dag blev baaret ned, sidde paa Kanten af hendes Sygeleje med hendes Haand i sin og tale muntert med hende om smaat og stort og faa hende i godt Humør, naar hun var kleinmodig; ja hun var i gode Hænder!

Det var saadan sin Sag for en gammel Jomfru som jeg at rejse alene til Amerika. Jeg tog over England, da min Bror Jørgen, der sejlede paa Newcastle, kunde tage mig med der-til. Han instruerede mig og hjalp mig i alle Maader saadan tilrette, at det gik over Forventning godt, og efter en god Rejse ombord paa det store Skib »Germanic« landede jeg i New York.

Indsejlingen mellem de mange sommerklædte Øer er imponerende skøn — ligesom Indsejlingen til København ogsaa er det — men Frihedens Gudinde har vi jo ikke. Det er et mægtigt Monument, stort og pragtfuldt syner det milevidt omkring. »Germanic« lagde til ved den store engelske Landingsplads, og jeg kom i Land med mit Kluns, der blev fortoldet, og kørte op paa et Hotel. Her fik jeg Middagsmad og Musik til, fra et selvspillende Piano, noget jeg dengang aldrig havde hørt eller set Mage til, men det var forresten ikke nogen Nydelse at høre paa den Musik. Kl. 6 gik saa mit Tog ad Chicago til med Negere til Betjening. Saadan en kulsort Mand skulde gøre Sovevognen i Stand, og da jeg var meget træt, bad jeg ham paa mit sørgelige Skoleengelsk expedere min Køje først. »Yes Ma'am,« svarede han med et fortroligt Nik, og saa blev jeg naturligvis — den allersidste. Varm var han, da han begyndte at rede vore Senge, men drivende af Sved blev han, inden han kom til min, og der dryppede rigeligt fra hans blanke, vaade Ansigt ned paa mine Lagener. Ingen kan tænke sig, hvor forfærdeligt Negersved lugter. Jeg har aldrig kendt Magen. Lugten var saa gennemtrængende og modbydelig, at det ikke var mig muligt at faa en ordentlig Søvn den Nat. Men Rejsen varede to Nætter, og den næste Nat havde jeg allerede vænnet mig saa meget til Lugten, at jeg fik en nogenlunde god Søvn. Den første Morgen standsede vi ved Niagara et Kvarters Tid. Vi stod ud af Toget og gik meget nær hen til Faldet. Det var et imponerende mægtigt Skue; Rhinfaldet og Gilsbach er Puslinger og Smaating mod disse

skønne vældige Vandmasser, der styrter med Brusen, Skummen og Bulder ned i Dybet.

I 1893 var der allerede flere konkurrerende Jernbanelinier til Chicago. Min Billet lød paa den bedste Centrallinie, som var mægtig elegant udstyret med Fløj, Forgyldning og slebet Glas allevegne, hvor det kunde anbringes. Alle Maaltider indtoges under Farten, og vi standsede kun ved meget faa Stationer. Dejlige veldyrkede Landskaber, vexlende med flade Strækninger, kørte vi igennem, men ingen Steder Hegn eller Gærde om Jernbanelinien, hvad der undrede mig.

En klar Sommermorgen ankom jeg til Chicago og blev modtaget med aabne Arme af min Svigerinde. Jeg blev puttet ind i Doktorens lille Kaleshevogn, forspændt med en Kentuckyhoppe »Guceny«, og nu gik det hjemad forbi Sky-skrabere og gennem et Menneskemylder, der trodser enhver Beskrivelse. Færdselen, der til daglig ellers var stor nok, var naturligvis paa Grund af Udstillingen betydelig forøget. Der var stort Opbud af Politi til at holde Orden, men dog frembød Gaderne et rasende Virvar med Støj og Bulder, Raaben og Skændsmaal, som jeg aldrig havde hørt eller set Mage til.

Chicago ligger, som bekendt, ved den sydvestlige Ende af Michigansøen og er en ny By, kun omtrent 100 Aar gammel. Den er tillige en ny By, idet den brændte 1872, og brændte grundigt paa Grund af, at det var stærk Storm, og at næsten alle Husene var opført af Træ; efter den Tid bygges Husene af Sten.

For mange Aar siden hjemsøgte Chicago af en tidlig og meget streng Vinter, der bragte et Snefald saa mægtigt, at Byen bogstavelig blev begravet i Sne, hvorved al Tilførsel af Varer fra Landet stoppede. Der blev ligefrem Hungersnød, og Tilstanden var fortvivlet. Saa, den 28. November, sker det, at en uhyre Flok vilde Kalkuner, der som bekendt har hjemme i Klippebjergene, dalede ned over den indesneede By. Tunge og trætte, som de var, blev de et let Bytte for de stakkels udsultede Mennesker, der herved bogstavelig frelste Livet. Saa alvorlig har imidlertid denne Katastrofe været anset for at være, at Chicagos Indbyggere siden hvert Aar paa denne Dag fejrer Taksigelsesdag, og Sagnet tro spiser man

Kalkunsteget til Minde om Begivenheden og ihukommer paa den Maade Forfædrenes Frelse.

Lige op til Chicago ved Michigansøens sydligste Del laa før 1893 et Slags Overdrev. Dette valgtes til Udstillingsplads. Med amerikansk Foretagsomhed og Hurtighed tildannedes og beplantedes dette Areal. Her var Overdaadighed af Plads, saa at hver af de amerikanske Fristater kunde faa egen frit beliggende Bygning med Haveanlæg uden om. Mange af disse Bygninger var store og smukke, og de indeholdt righoldige Samlinger af Statens vigtigste Frembringelser. Til Overflødighed fandtes der ogsaa specielle Bygninger, hvoraf f. Ex. een med en Skøjtebane, der mærkeligt nok brændte i Udstillingstiden. Der var ogsaa en Fiskeribygning, hvor jeg for første Gang saa Udklækning og Opdræt af Fisk (Lax) fra Ægstadiet til fuldvoxent Individ. Der var naturligvis ogsaa en Maskinbygning; ja mange andre Bygninger, hvis Anvendelse jeg nu ikke længere klart erindrer.

Men den Kæmpebygning, der ragede højt op over dem alle, var den saakaldte »Manufacturehall«, der indeholdt Alverdens Frembringelser. Her fandt ogsaa vort Fædreland sin lille beskedne Plads og hævdede sig smukt og godt, særlig hvad Porcelæn og Keramik, Guldsmede- og Manufakturvarer, Malerier og Skulpturer angaar.

Paa Grund af Udstillingsterrainets store Udstrækning var det ret nødvendigt, naar man ikke havde et stort Overskud af Kræfter, at færdes i Kørestol, trukket af en haandfast Mandsperson, der tjente sin Dagløn derved. Som Kuriosum skal meddeles, at de fleste af disse Køresvende var — fattige Studenter fra de forskellige Universiteter i Nord-Staterne. De tjente paa den Maade en god Sommerløn og lærte Udstillingen at kende. Det var morsomt at tale med dem og faa god Besked om mange Ting, som en Udlænding gerne vil vide. Til Lettelse for Udstillingsbesøgende fandtes der ogsaa et »rullende Fortov«, som jeg for første Gang gjorde Bekendtskab med. Det kunde optage en Mængde Mennesker, som det langsomt, men sikkert, førte omkring til Seværdighederne.

Frk. Topsøe og jeg havde nogle Haandarbejder paa Udstillingen. Det var Stolebetræk efter Modeller paa Rosenborg

fra Christian den 6tes og Christian den 7endes Tid. Vi havde den Ære og Glæde at faa Udstillingens Medaille for dem, og de staa endnu den Dag i Dag som Betræk paa fire Stole her i mit Hjem og har altsaa ved daglig Brug i over 36 Aar hæderligt aftjent deres Værnepligt.

Til Trøst for dem, der ikke som jeg er saa heldig at se tre Verdensudstillinger i Løbet af faa Aar, vil jeg meddele, at de alle lignede hverandre, det var kun i Formatet, de var forskellige: Den danske var en pæn og god lille Udstilling efter vore Evner, Pariserudstillingen var i Forhold til vor stor og smuk og samlet paa en forholdsvis lille Plet med sit monumentale Eiffeltaarn som Midtpunkt, men Chicagoudstillingen var rent ud sagt overvældende i Storhed og Udstrækning. Chicagos Udstillingsterrain er heldigvis aldrig bleven Overdrevet igen, men lever videre som en dejlig fredet Plet, der hedder »Jackson Park«. Den er en stor Pryd for Byen og til Glæde for Befolkningen, der heller ikke forsømmer at besøge den. Altid, men dog især paa Helligdagene, er den fuld af Mennesker, der faar sig en Mundfuld Sølufft under Trærnes Skygge ved den store aabne Michigansø.

Da jeg havde været i ca. 3 Uger i Chicago og mættet min Sjæl med en Mængde Indtryk og levet et mageløs hyggeligt Familieliv, kom det sørgelige Budskab fra Hjemmet til mig, at Frk. Topsøe var bleven udskreven fra Hospitalet som uhelbredelig og var kommen hjem, hvor hun fra nu af stadig maatte passes af en Sygeplejerske. Denne bratte og bedrøvelige Slutning paa min Rejse blev paa alle mulige Maader mildnet af min Bror og Svigerinde, der sørgede med mig og overvældede mig med Gaver. Jeg begav mig paa Hjemrejsen faa Dage efter paa en stor lys Damper, der satte mig af i Bremerhafnen efter 7 Dages Sejlads.

I Skoleverdenen herhjemme havde de Overordnede begyndt at se det ejendommelige i, at Drengene fik Gymnastik gennem hele deres Skoletid, men Pigerne slet ikke, hverken i de smaa eller store Klasser. Den almægtige Skoleborgmester og Skoledirektøren besluttede da at gøre et højst forsigtigt Forsøg med Pige-gymnastik i en enkelt Klasse i en af Sko-

lerne. Som man kan forstaa, faldt Forsøget lykkeligt ud, og efterhaanden har nu ogsaa Pigeskolen faaet Gymnastik over hele Linien. Hidtil havde man gjort gældende, at Pigerne jo havde Haandarbejde som en Slags Erstatning for Drengenes Gymnastik!! Tænk blot: et stillesiddende Arbejde, tilmed i bøjet Stilling, som Erstatning for frie, muntre, sunde Legemsøvelser; det var da godt, at Fornuften sejrede!

Der begyndte nu tillige i vide Kredse at udvikle sig Forstaaelse af, at Lærerinderne ved deres solide, gode Arbejde gjorde udmærket Fyldest i Skolen. Jeg husker saaledes, at en fremragende Skoleinspektør engang sagde: »Jeg har en Flok flinke Lærere ved min Skole, men jeg takker Gud for mine Lærerinder.« Jeg var og er ham saare taknemlig for disse Ord, som staar indgravet i mit Hjerte.

Saa traf det sig i denne for mig i mit Hjem saa triste Tid, at jeg en Dag mødte Skoledirektøren, der gav sig i Samtale med mig og udtalte sig om, at han og Skoledirektionen havde Planer om at bygge en Pigeskole ude paa Christianshavn, og dér ansætte en Lærerinde som Skoleinspektør. Det var en overraskende og glædelig Nyhed, hvad jeg strax udtalte og tilføjede: »Saa kommer det blot an paa, om man kan finde den rette til at lede Skolen.« Dertil svarede Direktør Theisen paa sin elskværdige og stilfærdige Maade: »Jeg mener at have fundet en saadan.« Da jeg nysgerrig spurgte, hvem han havde tænkt sig, svarede han: »Ja, det er Dem, Frk. Fenger, om De kunde tænke Dem at tage fat paa et saadant Arbejde.« Jeg blev baade rød og bleg og stammede ganske forvirret noget om, at jeg vist ikke var dygtig nok osv. Men han trøstede mig og sagde, at han mente, jeg egnede mig til Stillingen, og at han vilde indstille mig til den, naar Tidens Fylde kom, men at han jo ikke kunde love mig den. Dette var en stor Glæde og Ære for mig, og det holdt Modet oppe i denne triste Sygdomstid, hvor Frk. Topsøe dog stadig haabede paa Helbredelse, hvad jeg Gudskelov ogsaa gjorde. Vi lagde mange Planer om, hvordan vi vilde indrette vort Hjem derude i Dronningensgades Skole, og hvorledes vi vilde ordne det for vore tilkommende Elever, de smaa fattige Piger.

AUGUSTA FENGER

45 Aar

Frk. Topsøe var et fromt og religiøst Menneske, nærmest vel Grundtvigianer, hvad hun var bleven ved et Sommerophold paa Askov Højskole, som hun var glad og lykkelig ved og fortalte mig meget om. Den daglige Omgang med hende aabnede mine Øjne og mit Hjerte for Kristendommens Herligheder, og jeg lærte især under hendes Sygdomsperiode, hvor stor en Lykke og Velsignelse Troen paa Kristus som vor Frelser og Bønnen — den daglige Bøn — til Gud er. Lad mig her indskyde, at vore Salmer, af hvilke jeg kunde en Mængde udenad, da jeg hver Dag sang Morgensang med mine Børn i Kommuneskolen, var mig en mageløs Trøst at genkalde og gentage i Erindringen paa mine ensomme Spadsereure, og naar jeg ikke kunde sove om Natten. Navnlig var det Grundtvigs vidunderlige Salmer, som hun rigtig lærte mig at forstaa og elske, trods de Slagger, der ikke saa sjældent findes endogsaa i de allersmukkeste.

I den sidste Vinter hun levede, kom et Bud til os fra en lille Kreds af kærlige kristne Mennesker, der kaldte sig Plymouthbrødre. De havde hørt om vor Bekymring og Sorg og tilbød at komme til os i vort Hjem og sammen med os holde Bøn om Helbredelse for den Syge, idet de henholdt sig til det Ord i Skriften: »Hvad to eller tre beder om i mit Navn, det vil jeg give dem.« Vi tog med Tak imod deres kærlige Tilbud, og jeg bevarer dem i kærlig og taknemlig Erindring for de mange dejlige, opløftende Stunder, vi havde sammen med dem.

Vi boede Dør om Dør med en Provstefamilie, en yndig gammel Mor og to Døtre, og de gav os daglig Bevis paa den varmeste Kærlighed og Deltagelse. Der var ikke den Ting, de ikke kunde opfinde og yde til Trøst og Lindring for Fik. Topsøe, og det var altid, som om det var dem og ikke os, der tidlig og sildig tog imod i det uendelige. De førte i Sandhed Herrens Ord ud i Virkeligheden og nøjedes ikke med blot at læse dem i deres Bibel og glæde sig ved dem under Læsningen, men de levede efter Ordet.

En Trøst i det daglige Liv var for os begge de forskellige Sygeplejersker, som vi havde i det Aar. Desværre var der den Regel at skifte med Sygeplejerskerne af og til, hvad vi

i høj Grad beklagede, fordi vi kom til at holde meget af dem, opofrende, dygtige og elskværdige, som de allerfleste af dem var, og jeg mindes dem med stor Taknemlighed.

Da vi naaede hen i Maj Maaned, var det klart for os alle, at Sygdommen gik mod Døden, og endelig den 8. Juni lukkede Frk. Topsøe sine Øjne. Stille og fredeligt sov hun hen, elsket af alle, som kendte hende. Pastor Krag ved Jakobs Kirken, som oftere havde besøgt hende, ønskede at sige nogle Afskedsord i Hjemmet, hvad han ogsaa gjorde. Jeg mindes fra denne lille Højtid, at der efter Præstens Tale indtraf en lille Pavse, hvor hendes Bror eller jeg burde have sagt nogle Ord, men ikke fandt paa det. Da rejste min gamle, svage Mor sig og sagde de forløsende Ord, og jeg følte mig taknemlig og lettet derved. Mor gjorde altid, hvad der skulde gøres, og altid paa sin egen fine beskedne Maade.

Mange, mange Gange i mit daglige Liv dukker saa en, saa en anden Erindring op om, hvilken Skat Far og vi Søskende havde i Mor, der i Sandhed var Midtpunktet i Hjemmet og gjorde det dyrebart for os alle. Mor døde faa Maaneder efter, 7 Aar før Far.

Marie Topsøe ligger begravet paa Assistens Kirkegaard, og min Bror, som var hendes Præst og havde holdt Altergang hos os, kort før hun døde, talte saa smukt og kærligt ved hendes Baare. Jeg mistede i hende min bedste Ven, men jeg lærte saa meget under hendes Sygdom og Død, at jeg trods den store Sorg regner denne Tid for den skønneste og værdifuldeste i mit Liv.

I Midten af Juni Maaned skulde Embedet som Inspektør for Pigeskolen i Dronningensgade paa Christianshavn gives bort. Min Ansøgning var indleveret, og jeg havde det bedste Haab, skønt jeg paa Grund af Frk. Topsøes Sygdom slet ikke havde kunnet sætte de Kræfter i Bevægelse, som skulde paavirke de høje Herrer i Direktionen til bedste for mig. — Den eneste, jeg havde set og talt med i den Tid, var Dr. Haldor Topsøe, der talte min Sag, saa godt han kunde; men forøvrigt lagde jeg Sagen i Guds Haand. Jeg vidste, at der havde været Direktionsmøde Dagen forud, hvor Sagen var bleven afgjort, da jeg en Dag stod ved Vinduet i Afgangsklassen

paa Ryesgades Skole og saa Skoledirektøren komme op ad Trappen. Kort efter kom der Bud fra Inspektøren, om jeg vilde komme ned til ham. Da jeg i største Forventning indfandt mig paa Kontoret, var Skoledirektøren gaaet, og min kære Ven Inspektør Matzen meddelte mig bedrøvet, at jeg ikke havde faaet Embedet, skønt jeg var indstillet som Nr. 1. Henriette Petersen, der var indstillet som Nr. 2, var bleven valgt, fordi hun var nogle Aar yngre end jeg, der lige var fyldt 50. Jeg havde ikke drømt om at blive kasseret af den Grund, især da den almægtige Borgmester havde ansat flere mandlige Inspektører i samme Alder. At dette var en stor Skuffelse, den største jeg nogensinde har lidt, vil man let forstaa. Jeg følte mig slaaet ned og syntes, at alt var glædeløst og fortvivlet, og Skolevæsenet en sørgelig Ørken at arbejde i.

Efter Skoletiden lakkede jeg hjem til Far og Mor, som jo ogsaa var meget forventningsfulde og blev bedrøvede over min Meddelelse; men de havde samtidig den Glæde at have Besøg af min Søstersøn Christian Fenger-Eriksen, vores alles Ven, der just var kommen lige fra Examensbordet, hvor han havde hentet sig et Laud til theologisk Embedsexamen, og derved smukt hævdet Traditionen i vor Gren af Familien med Laud til Embedsexamen, noget vi undertiden pralede af. »Sorrige og Glæde de vandre tilhobe«. Jeg var dog lidt for rystet til strax samme Eftermiddag at kunne føle Familieglæde. Senere har jeg erfaret, at denne Modgang banede Vej for saa megen Glæde og Lykke i mit Liv, at det langt overgaar, hvad jeg dengang kunde drømme om, og langt overgaar, hvad jeg kunde have opnaaet som Skoleinspektør. Nogle Dage efter gik jeg op til Skoledirektøren for at faa fuld Besked, hvad jeg ogsaa fik. Han kom mig saa venligt i Møde, og med Taarer i Øjnene tog han begge mine Hænder og sagde: »De kan ikke være mere bedrøvet og skuffet end jeg, kære Frk. Fenger.« Det glemmer jeg ham aldrig, og jeg gik fra ham med de venligste Følelser og Overbevisningen om, at han var mig en fuldtro Ven.

I Oktober samme Aar oprettede Frk. Adler sin Skole og tilbød mig Timer i Zoologi og Religion, hvad jeg med Glæde tog imod, dels fordi jeg i høj Grad interesserede mig for Frk.

Adler og hendes Fællesskole, der var den første i sin Slags herhjemme, og dels fordi jeg helst skulde tjene lidt mere end tidligere, hvor jeg havde delt Hjem med Frk. Topsøe.

Frk. Adlers Skole begyndte med, jeg tror 7 Elever! men voxede hurtigt, og efter faa Aars Forløb maatte hun oprette Expektancelister. Der gjaldt den Regel ved Skolen, at Børnene kun kunde komme ind i yngste Klasse, for at Drengene og Piger hurtigt kunde komme i et Slags Søkendeforhold til hverandre, hvad ogsaa blev Tilfældet. Skolen var installeret i en hyggelig Villa med stor Have, hvor nogle Aar senere den nuværende Skole opførtes.

Aldrig en bedrøvet Dag har jeg haft ved Frk. Adlers Skole. Hun har for mig været en virkelig Chef at arbejde under, og dette Forhold vedvarede i 35 Aar, saalænge Frk. Adler var Rektor for Skolen, og indtil jeg, 85 Aar gammel, forlod den. Det var det sidste Skolearbejde, jeg sagde Farvel til, og jeg gjorde det med en ærlig Følelse af, at jeg ikke havde gjort mit Arbejde godt nok. Den ved bedst, hvor Skoen trykker, som har den paa.

Sommeren 1894 gik, og nu begyndte en Flok af Kvinder at planlægge den saakaldte »Kvindernes Udstilling«, vi maatte jo een Gang officielt dokumentere, at vi kunde præstere noget godt og smukt, hvad almindeligt Arbejde, Industri og Kunst angaar. Efter nogen Vægning grundet paa mine triste Forhold gik jeg alligevel med, især da mine to nære Venner, Ida Falbe Hansen og Kirstine Frederiksen trængte haardt ind paa mig, og jeg fortrød det ikke, trods de Genvordigheder, som Udstillingen gennemgik og jeg personlig maatte opleve. Der var nemlig en Del Strid og Splid i Bestyrelsen, hvor jeg var Sekretær, saa meget, at alle vidste det og talte derom.

Engang, min Bror Mathias var til Middag hos Christian den gende, kom det paa Tale, og Kongen ytrede da, at Kvindene nok som sædvanlig ikke kunde forliges. Hertil svarede min Bror: »Det er sandt nok, men naar Mænd i Flok ordner den Slags Sager, gaar det heller ikke helt fredeligt af«. Da baade min Søster, Bertha Sehested, og jeg styrede hver sin Afdeling paa Udstillingen, hun Husholdningsafdelingen, og jeg Skoleafdelingen, var vi jo meget tilfredse med dette Svar.

Lad mig her indskyde den Oplysning, at Husholdningsafdelingen lededes saa fortræffeligt, at hele Udstillingen ikke alene »bar sig«, men endog gav et Overskud paa ca. 7000 Kr., hvad der aldrig før var set ved den Slags Foretagender, og hvoraf vi var meget stolte.

Udstillingens Præsident, der tillige havde undfanget Ideen og grundlagt hele Sagen, var imidlertid meget vanskelig at arbejde sammen med, og efter forskellige Forhandlinger blev der valgt en anden, for hvem det lykkedes at føre Sagen igennem.

Da det hele var endt, og vi holdt Afslutningsmøde, foreslog min Søster og jeg, at den samlede Bestyrelse skulde vise sin Loyalitet mod den afgaaede Præsident ved at stille Udstillingens Overskud til hendes Raadighed som en Anerkendelse af hendes store grundlæggende Indsats. Desværre gik vort Forslag ikke igennem. Flertallet ønskede, at Pengene skulde danne Begyndelseskapital til Opførelse af en Kvindernes Bygning, og saaledes blev det. Men i det hele taget havde vi Grund til at være baade stolte og glade over Udstillingen. Den blev anerkendende omtalt i Bladene, og der kom mange fra Provinsen og fra Nabolandene for at se den. Vi havde stor Festmodtagelse af hele Kongefamilien, hvor jeg for første Gang saa daværende Kronprinsesse Louise, som jeg senere kom til at staa meget nær; men jeg talte ikke med hende og heller ikke med nogen anden af de kongelige Personer. Der var nok i Bestyrelsen, der ifølge deres Stillinger i Samfundet havde mere Adkomst dertil og derfor var bedre skikket til Repræsentation end jeg. Men jeg glædede mig over, at mine præmierede Medaillonstole fra Chicago-udstillingen ved denne Lejlighed blev anset for fine nok til Siddepladser for den kære gamle Konge og Dronning, det var mig en Ære.

Udstillingen førte mig sammen med en Mængde Mennesker paa en noget anden Maade end ved selskabelig Omgang. Det kan ikke nægtes, at mange optræder anderledes, end man ellers er vant til, og af de Erfaringer, jeg her gjorde, havde jeg baade Udbytte og Glæde.

2den Amerika-Rejse.

Min Bror i Amerika var ked af, at jeg havde afbrudt min Rejse paa Grund af Frk. Topsøes Sygdom, og indbød mig til at komme igen 1896, saa vilde han vise mig noget, som den gamle Verden ikke havde Mage til. — Jeg drog da for anden Gang over »Atlanten« med et skikkeligt gammelt dansk Skib »Norge«. Nord om Skotland forbi »Rockall«, den øde Klippe, der frygtes og skyes af alle Søfærende. Vi begyndte der nordpaa at se Isbjerge i det fjerne; og snart kom vi de skønne hvide Kolosser saa nær, at vi gennem Kikkerten kunde se Flokke af Søfugle, der tog deres Middagshvil i Solskinnets derude.

Jeg bad Kaptajnen sejle tæt ind til Isbjergene, hvad han kontant afslog, idet han belærte mig om, at $\frac{7}{8}$ af Bjerget var under Vandet, og vi risikerede — hvad der af og til sker, naar Smeltningen ikke foregaar éns over og under Vandet — at Bjerget vælter og forårsager en voldsom Ravage, hvor man har oplevet, at Skibe, der har været for nær Isbjerget, er gaaet under med Mand og Mus, hvad Kaptajn Thomsen dog ikke skulde have noget af med gamle »Norge«. — Saa var jeg beroliget og holdt paa med Kikkerten; — det var et uforglemmeligt Syn at se det blaa, aa, saa blaa Atlanterhav med de skinnende hvide Isbjerge. — En Dag talte jeg ikke mindre end 9, rundt omkring os; men vi holdt os i ærbødig Afstand.

Nu nærmede vi os Golfstrømmen, og følgelig forsvandt Isbjergene. — Havet antog en dybere lidt violetagtig Farve; og vi maatte hurtig aflægge Vintertøjet og tage ganske let Sommertøj paa; for vi var pludselig i den varme Strøm; Kaptajnen sagde, at den paa sine Steder var saa skarpt begrænset, at Forenden af Skibet kunde ligge i Vand, der var mange Grader varmere end Vandet ved Skibets Agterende.

Paa saadan et mindre Skib som »Norge« kommer Passagererne ofte i venskabeligt Forhold til Besætningen, hvad der giver sig Udslag paa forskellig Maade. — Saaledes en smuk Morgenstund tonede en munter Stemme ned gennem Skylygten, mens vi sad og drak vor Kaffe: »Vi er midt i en

Flok Delfiner!« — Naada! Kaffen lod vi være Kaffe og styrtede op paa Dækket. — Ja, ganske rigtig: rundt om Skibet boltrede sig en Mængde Delfiner med de kaadeste Spring i det klare Solskin. Det er ikke for Ingenting, de ogsaa kaldes »Springere«. — De svømmer tillige saa brillant, at det næsten saa ud, som Skibet laa ganske stille. De fleste var graa-brune, nogle enkelte brogede som Køer, og vel omtrent 3 Meter lange. — Især yndede de at boltre sig i Skummet bag Skibet over Skruen, og dykke ned under Skibet. »Norge« var for og agter saa smal, at man hurtigt kunde komme fra Læ til Luvart; — og jeg mindes, at to af Delfinerne fulgtes ad, bogstaveligt som et Par Køreheste, Side om Side hele Tiden — saa netop dette Par overbeviste os om, at de særlig yndede den Sport at dykke og lynsnart komme op paa den anden Side af Skibet.

I omtrent et Kvarters Tid fornøjede vi os over Delfinflokken — saa maa Befalingsmanden have givet Ordre; pludselig samledes de og gik endrægtelig sydpaa — for hurtigt at forsvinde.

Taage er noget af det kedsommeligste at møde paa Havet. — Paa det engelske Skib »Germanic«, som jeg første Gang gik over Atlanten med, gjorde Kaptajnen det Kunststykke, efter at have sejlet 1½ Døgn med meget ringe Fart i Taage, — at ramme »Fyrskibet« saa præcis, at vi pludselig hørte Signalet nærved, og strax efter skimtede Skibet i Taagen. Vi var stolte af vor Fører.

I 1896 boede min Familie paa Landet i den lille smukke By »Winnetka« lige ved Michigansøen, c. 10 Kilometer fra Chicago, hvor min Bror havde købt en Grund paa en høj Skrænt ud til Søen og bygget sig et lille Træhus midt i en Have med Busket og Blomster, Fersken og andre Frugttræer, et Stykke Strand nedenfor, og en dejlig Udsigt over Søen, der omtrent er saa stor som Kattegat, og her saa bred, at man naturligvis ikke kan se Kyst paa den modsatte Side.

Michigansøen kan ogsaa optræde med Vælde; det saa vi Kvittring for i de Rester af strandede Skibe, som hist og her stak deres »Ribben« op af Sandet ved Kysten og mærk-

værdigvis var bleven liggende og efterhaanden borede sig dybere og dybere ned i Sandet.

Herligt at bade fra den aabne Strand, og herligt at spadsere i det faste Sand langs den skønne Sø, hvor der altid var frisk Luft, selv paa de varmeste Sommerdage. — For her er ofte meget varmt om Sommeren, saa varmt, at Kolibrierne af og til sydfra trækker herop og giver en lille Gæsterolle nogle Dage, for saa hastigt atter at forsvinde, naar Vejrforandring melder sig, hvad de synes, lig Barometret, at kunne mærke i Forvejen. Desværre saa jeg dem ikke, dengang jeg var der. — Derimod oplevede jeg et Tordenvejr af den anden Verden, med Lyn i Lyn og ustandselig Buldren og Bragen og et Regnskyl ovenpaa, der aldrig gaar mig af Minde. — Ogsaa Ildfluer gjorde jeg Bekendtskab med i de stille Sommeraftener. I »Yellowstone« trak de gennem Luften og mindede om Stjerneskud.

En skønne Dag tog min Bror Ferie; — vi pakkede vort Kram og gik vesterpaa eller rettere nordvestpaa til St. Paul og Minneapolis, der er en sammenbygget By, nær ved Vandfaldet »Minnehaha«, hvis Navn vi kender fra »Hiawatha«, Longfellow's skønne Digt, som er Amerikanernes Sagnhistorie og deres Stolthed og Kærlighed; — det bliver dyrket i Skolerne derovre baade af de helt smaa og de store Elever. — Vi Danske har en fortræffelig Oversættelse fra Midten af det forrige Aarhundrede af G. Bern, som jeg i min tidligste Ungdom elskede højt og lærte mig store Stykker udenad af og endnu bevarer med Beundring og Kærlighed i min Erin-dring.

Det var med stor Glæde jeg hørte paa Timer i forskellige Skoler, hvor Sagnet om Hiawatha, altid ledsaget af Tegninger paa Tavlen, atter og atter kom frem i Undervisning i Modersmaal og Litteratur.

Da jeg paa mine ældre Dage læste de finske Sagn »Kalevala«, maatte jeg mange Gange tænke paa »Hiawatha«, og trods Forskellighederne fandt jeg mange Ligheder. — Om »Kalevala« er ligesaa kendt og elsket i Finland, som »Hiawatha« i U. S., hvor den bogstavelig er Folkets Ejendom, det ved jeg ikke; men den fortjener at være det.

Men tilbage til Rejsen. I St. Paul stødte vi til Pacifikketoget, der gik vesterpaa; og havde vi hidtil kørt gennem Landskaber, der lignede Danmark og Nabolande, kom vi nu ind i noget helt nyt, nemlig det mægtige Hvedeland »Dakota«, hvor der paa de store, flade, frugtbare Strækninger voxer Hvede, Hvede, Hvede; og hvor der i Slutningen af Juni var et Flor af blomstrende Prærirosen *overalt*, hvor de kunde faa Lov til at brede sig tæt op til Banelegemet, ved Veje og Grøfter, og de dannede det yndigste Tæppe over Jorden. — Henad Aften kom ogsaa Ildfluerne frem; det var et S sammenspil af Skønhed og Duft, som aldrig glemmes. Vi kørte uden Standsning, holdt blot, naar det var nødvendigt for at tage Kul og Vand og faa heftet en Spisevogn til Toget.

Min Bror skaffede os den saakaldte »Platform« paa bageste Vogn, hvor vi kunde opholde os — 2 siddende og 2 staaende — og hvor vi var i fri Luft og havde hele Landskabet for os selv, fjernt fra de øvrige Passagerer, og dannede saaledes et lille sluttet Familieselskab.

Ved Stationerne var der en eller flere høje Bygninger, de saakaldte Silopakhuse, til at optage Hveden, naar den var færdig til Salg, idet den ofte var høstet og tærsket milevidt fra Ejerens Bopæl. — Saaledes var det i alt Fald for c. 40 Aar siden.

Fra Dakota kom vi ind i det lave Bjergland Montana, hvor Jorden var graagul, og hvor Prærirosen, den lille lave sødt duftende Rose, ganske var afløst af en anden vild Blomst: Solsikken, der ogsaa var i Flor og pragtfuld, om end meget mindre end den hos os kendte, dyrkede Solsikke. Og her saa vi c. Kl. 9 Formiddag den første Præriulv, der holdt sit Morgenmaaltid paa et Lam, som den just havde bidt ihjel. Den satte sit ene Forben paa Offeret, havde naturligvis et saligt Øjeblik og lod sig slet ikke forstyrre af det buldrende Jernbanetog, der hver Dag mange Gange fo'r forbi. — Den løftede blot sit glubske Hoved et Øjeblik, saa paa os og gnaskede videre.

Vi var nu kommen fra de dyrkede Marker og ind i Græsregionen, der passer sig selv og giver Føde til uhyre Kvæg-

flokke, der vogtes af Cowboys. — Først saa vi Hjorde i det fjerne, fredeligt græssende hist og her; — men pludselig var Toget midt inde i en saadan Flok; og da man ikke indhegner Banelinien i disse Egne, saa sker det meget ofte, at et eller flere Kreaturer bliver kørt over. — Skønt Føreren havde mindsket Farten, mærkede vi dog et Stød, der efterfulgtes af Raaben og Skrigen af de nærmeste Cowboys, og vi standsede.

Det hele var imidlertid en ganske almindelig Sag, og i Løbet af en halv Snes Minutter med Larm og Skændsmaal, Eder og vrede Miner, blev den unge Tyr, der var kørt over, vurderet og betalt, og vi kørte gladelig videre i det varme Solskin.

Konduktøren fortalte, at nu fik vi snart Prærihundene at se, og han pegede paa det korte Græs, der hist og her havde bare Jordpletter med et lille Hul i Midten. — *Det* var de selskabelige smaa Prærihundes Boliger — pludselig saa vi ogsaa en lille graa Krabat, lidt større end en Rotte, der hurtig smuttede ned i sit Hul. — Nu var vi kommen ind paa en stor Græsslette, og der var mange Prærihunde at se rundt omkring. — Nogle gjorde Morgentoilette, andre legede behændigt og nydeligt som Kattckillinger, hvad vore Rejsekikkerter, som vi stadig brugte, fortalte os om. —

Vi nærmede os nu Yellowstone Park, der ligger i Staten Wyoming. I Midten af forrige Aarhundrede kendte man den meget lidt; men der gik Sagn om dens Undere. Indianerne skyede og frygtede den, idet de mente, at den Onde og hans Hjælper havde deres Tilhold der. — De i høj Grad overtroiske Indianere var delt i mange Stammer; nogle stridslystne og krigerske og meget overlegne. De var naturligvis frygtede af de svagere og mere fredelskende Stammer.

En saadan var engang af den stærkere Modstander trængt ind paa dette Territorium; og da de ikke her mødte de onde Aander, men kun Naturfænomener, som de efterhaanden vænnede sig til og kunde tage sig i Agt for, vovede de sig til at tage Opholdssted her, og paa den Maade skaffede de sig Fred for Angreb af de øvrige, krigerske Stammer, der alle kendte og troede paa de frygtelige Krøniker om Djævle og Trolde.

Enkelte behjertede hvide Mennesker havde dog vovet sig

lidt ind i den og fortalte om dens Herligheder saa troværdigt, at Regeringen, vistnok i Halvfjerdserne, udsendte en videnskabelig Expedition for at undersøge Sagen nærmere. — Følgen blev, at Regeringen strax efter at have hørt Expeditionens Beretning, satte sin Finger paa dette herreløse Land og erklærede det for »Nationalejendom«.

Man gik strax i Gang med at anlægge Veje og bygge Hoteller rundt omkring paa de interessanteste og smukkeste Steder; og c. 20 Aar efter kunde man rigtig bekvemt beskue alt *det* i den herlige Park, der var opdaget. Maaske er der forresten meget tilbage at finde endnu!

Paa den sidste Station, jeg tror den hed Bismarck, steg vi af, rettede vore stive Ben efter den lange Jernbanefart og fik Øje paa en stor klodset Vogn forspændt med 4 stærke Heste (maaske var det 6); de lignede Bryggerheste; den tog os og nogle andre Passagerer — en svensk Grev Wachtmeister og en »Dakotagodsejer« Schleicher og Frue — og vi begyndte langsomt og besindigt at entre op ad den stejle Bjergvej, der skulde føre os det sidste Stykke Vej til »the Wonderland«, som Yellowstone af og til kaldes. — Efter i Timevis at have kørt opad og opad, naaede vi, om ikke Sneregionen, saa dog til det Sted, hvor store Snedriver endnu laa og ventede paa at smelte omkring i Urskoven.

For her var Skov allevegne, og den havde passet sig selv siden Verdens Skabelse. Nu var vi endelig i Yellowstone Park.

Parken er omtrent 16 Mil i Kvadrat og ligger paa Genuas Bredegrad, men saa højt oppe i Rocky-Mountains, at den er dækket af Sne de ni Maaneder af Aaret og om Vinteren kun beboet af de Folk, som Regeringen har sat til at styre Hotellerne. Saa vidt jeg erindrer, var der i 1896 en Afdeling Soldater, der gjorde Tjeneste som Førere for de Besøgende; det var nemlig befaleet Folk at have en Fører, særlig for deres egen Sikkerheds Skyld, men ogsaa for at vogte Parken for Overgreb, og der var store Bøder f. Ex. for at jage, ødelægge Træer, eller molestere de bløde Rande om de varme Kalkkilder og Smaasøer, der findes mange Steder. Saaledes blev en letsindig »Tramp«, som man kalder den, der vover sig

ud paa egen Haand, mulkeret, fordi han havde sat sine store Fodastryk ved en saadan Søbred, med 5 Doll. pr. Fodtrin, ialt 20 Doll. for hans 4 letsindige Skridt for nær Søen.

Der, hvor vor Karosse standsede, laa dengang et anseeligt Hotel, bygget af Træ, som alle Hotellerne i Parken, og med en stor Græsplæne foran, omrammet af et Hegn, bestaaende af vældige Hjortetakker. Saa stor en Overflødighed af disse prægtige Dyr havde tidligere levet i Yellowstone, og saa hensynsløst havde man nedsablet dem ligesom i sin Tid Bøflerne — nu havde man indhegnet en Græsplæne med deres stolte Hovedprydelser.

Da vi havde installeret os og faaet Middagsmad, opvartet af kulørte Tjenere, gik vi en lille Rundgang i den nærmeste Nærhed og kom til en Bolig, et Slags Portnerhus til Parken, hvor 2 store sorte Bjørne var tøjret udenfor paa en Græsplæne. Vi var inde i Huset og købte forskellige Herligheder: Klapperslangehaler, NB. Ranglen, et graagult Ræveskind fra Montana — de vilde Dyr har for det meste Farve som Bjergene eller Jorden — et udstoppet Elsdyrhoved og diverse andre Sager. Manden, vi handlede med, fulgte os ud og klappede sine Bjørne, der stod oprejst og var meget venskabelige mod ham. »Nu skal De se, Fatter er meget klogere end Mutter,« og saa fyldte han en Ølflaske med Vand og gav Hanbjørnen den. Den tog Flasken, satte den for Munden og drak den ud uden at spilde en Draabe i sit Skæg. Hunbjørnen tog ogsaa mod Flasken ligesom Bamsen, men beskrev en Bue med den over det aabne Gab og spildte det meste af Vandet ud over sig og Græsset, skønt den sikkert paa den varme Junidag var ligesaa begærlig efter at faa en Drik Vand som Hannen.

Hotellet, vi boede i, var bygget midt imellem mange Herligheder og lige op til den saakaldte Minervaterrasse dannet af varme Kalkkilder, der ustandselig strømmer op af Jorden og flyder bort i forskellige Retninger. Vi fik en Fører, og det var nødvendigt, da Overfladen af Jorden mange Steder var Kalkskal med kogende Kilder under Kalkdækket, og det lød hult, naar man stampede med Føden. Hist og her var det saa skørt og tyndt, at det let kunde briste, og Folk risikerede

at faa et Ben (eller begge) skoldet og maaske endog ynkeligt omkomme. De kogende Kalkkilder dannede, idet de opbyggede »Minervaterrassen«, smukke Farver i Kalkmassen, rødt, okker, brunt osv. vexlede, NB. saa længe Kilderne strømmede; naar de »døde«, som man kaldte det, blev Kalkformerne staaende, men de mistede Farverne og blev skidengraa. Saaledes stod der i Nærheden af Minervaterrassen en Kalkblok af Form som en Sukkertop, mindst 6 Meter høj, den var »død«, men maa have været prægtig i levende Live.

Strax den første Dag kom vi ind i Eventyret. Med Føreren i Spidsen drog vi afsted for at se »den hvide Elefants Ryg«, dannet af en Række Kalkkilder, der hævede sig op i Skovlandskabet ikke langt fra »Djævelens Køkken«, en varm, meget varm Hule, hvor man steg ned ad en Stige i Dybet og svedte, indtil man atter længtes efter Lys og frisk Luft og undredes over, hvor koldt det var oppe paa Jorden. Træerne var lige sprungen ud, mange var store og anselige, men Skoven var ikke tæt, og Solen kastede sine Straaler ind, hvor vi gik, da Føreren pludselig standsede og vendte sig med opløftet Haand mod os, idet han pegede paa Roden af et stort Ahorntræ, ikke 8 Meter fra os, hvor en lysebrun Slange, saa tyk som et Haandle, laa og slikkede Solskin og saa ud til at befinde sig saare vel. Vi stod stille og stumme, Føreren tog en Sten og kastede den efter Slangen, men han var vel nervøs og ramte ikke engang Træet, kastede een Gang til og ramte nu Træet. Dyret fo'r sammen og lagde sig i en Knude med Hovedet løftet og hvæsende hen imod os. Tredje Gang sendtes en Sten imod den, ogsaa uden at ramme, men nu syntes den vel, at det kunde være nok, den viklede sig uden Hast ud af sine Krumninger, drejede om bag Træet og forsvandt for vore Blikke. Føreren fortalte os, at det var første Gang han her i Parken havde set den Slange, som han, der var fra Texas, forresten godt kendte hjemmefra: »Det er en Giftslange, som vi har stor Respekt for og kalder Adar, men,« tilføjede han, »jeg har aldrig set den saa stor derhjemme.« Naa, i de 3 Sommermaaneder i Yellowstone er der rigt Bord dækket for dem med de smaa »goffers«, et lille Pattedyr, der ser ud som en Mellemting af et lille Egern og

en Rotte, og som findes i Massevis, og desuden er der mange Smaafugle, hvis Unger ogsaa er et herligt og let Bytte for Slanger. De kan altsaa æde sig fede og tykke i Sommertiden og paa Slangevis sulte Resten af Aaret, hvor de vel sagtens slumrer blidt i den varme Jord.

I 1896 maatte de, der besøgte Yellowstone, leje sig en Vogn med Kusk og Heste for at kunne køre fra Sted til Sted i de 8—14 Dage, de vilde bruge til at se Parkens Herligheder. Kusken var saa tillige Fører for Selskabet, og han kendte nøje Ruten, der var anlagt saaledes, at man fik alt at se, som var tilgængeligt. Vejene var lige, men i Klippeegnene af og til ret besværlige at passere. — Til »den forstenede Skov«, som ogsaa findes i Parken, kom vi slet ikke, fordi Vejen dertil endnu ikke var anlagt, og man kun kunde komme til den paa Hesteryg, hvad min Svigerinde dengang ikke var stærk nok til. Hver Dagstur var beregnet paa ca. 6 Mil.

Vort Hotelophold ved Indgangen til Parken var rigtig behageligt. Sæsonen var egentlig ikke endnu begyndt, og den svenske Greve, Godsejerfamilien og vi var de eneste Gæster. Greven var meget musikalsk og spillede dejligt paa Hotellets store Flygel af de gamle Klassikere og alt udenad. Vi blev alle rigtig gode Venner. Familien fra Dakota var ogsaa meget elskværdige Mennesker. Godsejerens Bedstefar havde ejet en Bondegaard i Tyskland, udenfor hvilken der var en Dam med friskt, klart, lidt mousserende Kildevand, der brugtes til Drikkevand. Ogsaa Kvæget drak deraf, skønt fremmede Heste og Kreaturer til at begynde med vragede det. Det var den Kilde, der senere blev verdensberømt under Navnet »Apollinaris«. Dog blev vor Rejsesælles Bedstefar ikke Millionær paa Kilden. Først hans Eftermand blev det; thi uheldigvis solgte han Gaarden, før man ret fik Sans og Smag for Apollinaris, men Sønesønnens store Ejendom i Dakota bragte maaske Millionen alligevel. Tyskerne er jo en arbejdsom, sparsommelig og nøjsom Nation.

Saa begyndte vi da Rundreisen i Vidunderlandet. Min Bror havde taget Fiskeredskaber med, da der er ganske overdaadigt med Fisk — Lax — i de mange større og mindre Søer i Parken; og i Frokostpausen lejrede vi os ved en

Sø, som Føreren anbefalede. Vi saa da ogsaa i det klare Solskin store prægtige Lax, der stod og spillede i Vandskorpen lige parat til at sluge den Metalflue, Snoren bød dem, og i Løbet af kort Tid havde vi en halv Snes Stykker liggende i Græsset. Men saa lidt er Fisken dér estimeret, at da vi ønskede at faa dem med os til vor næste Station for at smage dem til Middag, sagde Kusken haanligt: »Tror De, jeg vil have det Skidt op i min Vogn,« og vi maatte til vor Sorg og Skuffelse lade Fisken ligge. Naa, slet saa velsmagende som Randers eller Bornholms Lax er Yellowstone Lax nu ikke, men maaske Tillavningen maa bære Skylden. Vi fik nogle Gange Lax til Middag, men det var stegt, ikke kogt Lax, og den var rigtignok noget flov.

Hele Parken ligger paa vulkansk Grund, og mange kogende Kilder udmunder i Smaasøerne, der altsaa ogsaa er kogende; og vor Fører fortalte os, at hist og her kunde man finde en kogende Sø og en kold Sø, den sidste befolket med Lax, tæt ved Siden af hinanden, kun skilt ved en smal Landstrimmel. Fiskeren kunde her sidde og fiske imellem Søerne, fange sin Fisk og med Medestangen svinge den over i den kogende Sø og lidt efter holde Maaltid paa en kogt Fisk. Det lyder forbløffende. Vi kom ikke til et saadant Sted, men vor Hotelvært sagde, at det var ganske rigtigt. Fisk var nemlig ogsaa det eneste »Vildt«, man maatte jage i Parken. Alle andre Dyr er fredede, og det er godt; thi Dyrelivet og Fuglebestanden er en stor Charme ved Parken, især da de vilde Dyr er meget fredelige og elskværdige. Det er selv Bjørnene, men de er noget sky og holder sig helst i høflig Afstand fra Færdselsvejene. Dog kom paa en Regnvejrsdag, hvor vi maatte holde os inden Døre efter Middagen, to næsten voxne Bjørneunger ind i Hotellets Have for at faa deres Middagsmad. Vi stillede os lidt afsides og saa dem komme ganske rolig og fredelig hen mod Kokken, som de kendte, men da de saa os, gjorde de kort omkring og klatrede eller snarere galoperede op i et højt Træ, hvorfra de ikke lod sig overtale til at komme ned, skønt Kokken lokkede for dem med hvidt Sukker i sin sorte Haand. Køkkenpersonalet er ofte kulørte Folk.

Et andet Sted saa vi en Mand komme trækkende eller

rettere slæbende til Hotellet med to Bjørneunger omtrent paa en Rævs Størrelse. Det saa sørgeligt ud, for de vilde saa nødig med ham. De var lige indfanget til en zoologisk Have i N. S. Da vi beklagede de stakkels vilde Dyr, beroligede Hotelværtten os med, at de om tre Uger vilde løbe efter ham som Hundehvalpe og kravle op paa hans Knæ for at blive kælet for og stikke Snuden ned i hans Lommer efter Sukker.

Der er ogsaa Bævere i Parken. De holder til ved en skovkranset ret stor Sø, og inden man kommer dertil, ser man deres Spor ved Søens Vandløb, hvor der hist og her findes overgnavede Træstubbe, der tydelig bærer Spor af Bævertænder og ser ud som en vældig tilspidset Blyant. Det er Resterne af det Materiale, som Bæverne bygger deres store Fællesbolig af. Vi naaede Søen og fik vore Kikkerter frem. Ved Søens modsatte Bred laa en Ø, der saa ud som en stor, ret flad Bunke Grene og Ris, der svømmede paa Vandet. Bæverne præsenterede sig derimod ikke, da de saa godt som aldrig viser sig midt paa Dagen.

Vi kørte imellem nogle høje Klippevægge, der kaldtes »the golden gate«, og naar Solen skinnede paa Klippevæggen, saa det virkelig ud som Guld. Som Modstykke til denne »gyldne Vej« kom vi ogsaa forbi en Klippe, der nærmest saa ud, som var den af Stenkul. Men nej, den var meget fornemmere, den bestod nemlig af en Stenart »Obsidian«. Enhver Guldsmed kender den som Smykkesten, men saa er den grøn, og den findes næppe i saa store Dimensioner. Denne »Obsidian Cliff« var saa stor som et treetages Hus. Vi kørte i Obsidianskærver og tog nogle Stykker med hjem. Stedet kaldes »Obsidiangate«.

Desværre kom vi ikke til den forstenede Skov, som jeg har nævnt. Vor Fører fortalte os, at der tre Steder i Parken var forstened Skov. Det ene Sted kaldtes Skoven »agatiked wood«, Agatskoven, fordi Træet var forstened nærmest som Agat: Rødt, gult Okker og hvidt blandet sammen. Jeg købte i Portnerhuset et Stykke, der nærmest ser ud som et Stykke farvet Bøgebrænde, men man ser tydeligt Aarringene og Barken. Et andet Sted i Parken var Skoven forstened som Amethyst, altsaa violet, og kaldtes »Amethyst Forest«, et tredje

Sted som almindelig forstenet Træ og kaldtes »petrified wood«. Nu, 33 Aar efter, er den forstenede Skov sikkert bleven indlemmet i den almindelige Rejserute i Parken og altsaa tilgængelig for selv skrøbelige Rejsende.

Den største Tiltrækning er imidlertid den store Gruppe Gejsere, der findes i Parken, smaa og store imellem hverandre. Nogle af disse Springkilder er altid i Virksomhed, andre med Mellemrum kortere eller længere. Men en enkelt springer saa præcist paa Klokkeslæt, at man kan stille sit Ur efter den. Den største og pragtfuldeste sendte en Straale op i Vejret af et Haandleds Tykkelse og saa højt som Rundetaarn. Man passer altid paa at staa med Vinden paa Ryggen, for at Vandkaskaderne ikke skal komme over En som en hed Styrterejn. Enhver vil kunne forstaa, at det er et pragtfuldt Syn. Der skal være ca. 4000 Gejsere i Parken. Ikke langt fra Gejserne findes en kogende Kalksø, som kaldtes »paint-pot«. Den er paa Størrelse som et almindeligt Gadekær og danner en snehvid boblende Overflade, som af og til kaster Smaastraalere af Kalk til Vejrs, der staa et Øjeblik — ligesom Gulduglerne paa Vandstraalerne i Springvandet paa Gl. Torv — for saa at forsvinde igen i den kogende Gryde.

Et Sted i Nærheden viste der sig et stort Hul i en lav Kalkklippevæg omgivet af Snedriver, og ud af Hullet brummede og stønnede Dampmasser, der faldt ned over Snedriverne og lejrede sig som en Slags Gelé over dem. »Hvad er det?« spurgte jeg Føreren. »Det er Kalk, prøv blot at tage en Klump i Haanden og hold den lukket i nogle Minutter«. Det gjorde vi og følte, at Klumpen blev mindre og mindre efterhaanden, og tilsidst, da der ikke var Klump mere, lukkede vi Hænderne op og fandt det fineste hvide Kalkstøv, som laa langs Haandens Furer.

Foruden Smaasøerne findes der ogsaa en større Sø, Yellowstone Søen, der vel omtrent er saa stor eller lidt større end Esrom Sø. Der gik en lille Motorbaad, hvis Stykker var baaret paa Hesteryg op i Højlandet og der sat sammen af en Ingenieur. Den førte os over Søen, forbi en ikke helt lille Ø omtrent midt ude i Farvandet, hvor man havde besluttet at opdrætte Bøfler, der efterhaanden er saa godt som ud-

ryddet i N. S., takket være Jægerne og særlig den »tapre Skytte à Buffalo Bill«, der roste sig af at have nedlagt over 20,000 af disse pragtfulde og stærke Dyr, der burde være Nationens Stolthed. Paa Chicagoudstillingen i 1893 optraadte Buffalo Bill som Cirkuschef for en vældig Rytterskare, Cowboys-Indianere, Spaniere, Negere osv. osv., og det var imponerende, hvad han udførte i Retning af Ridning paa »vilde« Heste og Skydning efter Glaskugler og Bolde. Baade han selv og hans Mænd forstod altid at træffe Maalet, selv naar de i flyvende Fart suste rundt i Cirkus paa deres pragtfulde Heste. Det var godt, og han blev da ogsaa beundret og beklappet, saa det forslog noget, og vandt sig en mægtig Berømmelse langt udover sin Hjemstavn, hvor han en Tid lang næsten var en Nationalhelt. Forøvrigt har han vist ogsaa vist sine Kunster i den gamle Verden.

Inden jeg tager Afsked med Parken, maa jeg dog omtale Yellowstone Floden, der gennemstrømmer Landet og flere Steder har brudt sig Vej gennem det høje Klippelandskab og dannet prægtige Vandfald. Et Sted tæt ved det største Vandfald, »upper fall«, var Skrænterne meget høje. Fra et Udsigtspunkt fik vi Føreren til at trille en Sten, ca. $\frac{1}{3}$ Meter i Gennemsnit, ud over Skrænten ned i Floden, der løb dybt under os. Vi stod og fulgte dens Hop og Løb ned ad Klippen i stedse vildere Fart. Stenen blev mindre og mindre for vore Øjne og til sidst forsvandt den, men Føreren sagde: »De ser den igen«, og nogle Sekunder efter saa vi en mægtig hvid Skumsøjle hæve sig op over Vandspejlet og betegne Stedet, hvor Farten sluttede. Af disse Flodskrænters Farve forstod vi, hvorfra Landet havde faaet Navnet Yellowstone (gul Sten); thi en kraftig gul Farve var dominerende med Overgange i Okker og rødt, bevoxet hist og her med Græs og Smaabuske, et ligesaa smukt som imponerende Syn. Fra det vel indhegnede Rundskuested, hvor vi sad og frydede os over Udsigten over det stolte Vandfald, der dannede den skønneste Regnbue i Solskinnet med sine snehvide Skummasser, kunde vi følge Flodens Vej flere engelske Mil gennem Landskabet. Her oppe fra, viste vor Fører os, kunde vi gennem Kikkert se en Ørnerede paa en stejl Skrænt ved Floden, ca. 1 engelsk

Mil borte. Vi fandt da ogsaa Reden og saa den rugende Hun med sit hvide Hoved liggende paa den store flade Rede. Lidt efter havde vi det Held at sé Magen komme hjem, men om han havde noget Bytte med, kunde vi ikke opdage. Derimod saa vi, at Svaler og andre Smaafugle fredeligt kredsede om Klippen uden Frygt for Ørnens farlige Naboskab, og vi ihukom den gamle Erfaring om Ræven: Røveren gaar ikke paa Rov i Nærheden af sin Hule; den Sætning gælder vel sagtens ogsaa i Fugleverdenen. Den hvidhovede Ørn er en stor mørkebrun Fugl med hvidt Hoved og hvid et Stykke ned ad Halsen, og den er ret almindelig i den Egn af Amerika. — Mange flere Herligheder yder Yellowstone Park sine Besøgende; — men nu maa vi dog se at komme hjem.

Hvis nogen af mine Læsere skulde opleve at se Parken, vil man tilgive mig, at jeg ikke har oprullet dens Indhold i den rigtige Rækkefølge, men Paalideligheden mener jeg at kunne indestaa for.

Glad og forfrisket og propfuld af store og dejlige Naturindtryk og Oplevelser kom jeg hjem til min kære gamle Far, der havde fyldt 80 Aar, mens jeg var borte, og til min kære Skole.

I det daglige Skolearbejde, der jo naturligvis maa foregaa med Alvor og Orden, forefalder ofte Smaabegivenheder, der modtages med Paaskønnelse og erindres, og jeg har oplevet adskillige i mit lange Skoleliv. Saaledes husker jeg fra en Diktatstil den Sætning: »Katten sætter sin Potte let paa Jorden«. Meningen er jo ikke til at tage fejl af. Ligesaa fik jeg engang i en Afgangsklasse, hvor jeg havde givet de store Piger den Opgave at skrive om Eleonora Christine Ulfeld: »Den ulykkelige Kongedatter havde ingen anden Aabning i sit Fængsel end et Hul i Loftet, hvorigennem Røgen kunde gaa ud«. En lille Dreng, bleg og syg, leverede mig en Morgen et Brev fra sin Mor. Det var skrevet med Blyant paa et afrevet Stykke graat Papir og lød som følger: »Frøken er nok saa god at gaa i Gaarden, da det er Maven, der er gal«. Meningen var jo tydelig, og jeg rettede mig derefter. En af mine Kolleger oplevede følgende Naturbeskrivelse af et dansk

Landskab: »Paa Engen ved den spejlblanke Sø, hvor Køerne gaar og græsser, sidder en Pige og malker en Ko, det omvendte ses i Vandet«. Mange saadanne Smaating kommer til En i Skolen og glemmes hurtigt igen, naar man ikke skriver dem op.

Vi Lærerinder havde dengang en langt mindre Løn end Lærerne, og vor Forening med Frk. Haunstrup som Formand arbejdede ivrigt paa en Forbedring af vore Forhold, hvad jeg naturligvis ogsaa havde gjort, da jeg var Formand. Vore beskedne Indtægter førte med sig, at mange Lærerinder havde Vanskeligheder ved at finde sig en passende Bolig. Saa udklækkede Frk. Haunstrup den dristige Plan, at vi selv skulde bygge os et Hus. Der blev talt en Del om Sagen, og kort Tid efter modtog Frk. Haunstrup et Tilbud fra en gavmild og meget rig Mand, Justitsraad Josephsen, om, at han vilde skænke Foreningen en smuk og passende Grund ude paa Mariendalsvej til en saadan Bygning. Vi dannede nu en Byggeforening, selvfølgelig med Frk. Haunstrup som Formand, og efter store Anstrengelser lykkedes det virkelig Aar 1900 at rejse en god og statelig Bygning med 32 Lejligheder. Det var Et-, To- og Treværelses Lejligheder med Køkken og alle de Bekvemmeligheder, som vor dygtige, ansete og uegennyttige Arkitekt Haunstrup kunde udtænke. Lejlighederne blev hurtig optaget af Lærerinder, skønt Mariendalsvej ligger noget afsides. Denne Bygning afhjalp i Virkeligheden et stort Savn. Senere, da Lønforholdene ordnedes tilfredsstillende, fik Boligen mindre Betydning, men der bor dog stadig mange Lærerinder i de kønne, billige og godt indrettede Lejligheder, hvor en Økonoma besørger Husholdningen for dem, der ikke selv vil lave deres Mad, og hvor en Portner passer det lille Haveanlæg uden om Bygningen og i det hele holder Orden udendørs. Et af Formaalene med denne Bygning var tillige, at gamle fattige og veltjente Lærerinder her kunde faa Fribolig. Mange saadanne — især Privatlærerinder — levede dengang i meget smaa Kaar og vilde være lykkelige ved at opnaa Fribolig. Nu er Forholdene meget forandret, og der er heldigvis ikke synderlig Nød paa Færde i Lærerindestanden.

Nogle Maaneder efter Mors Død i 1894 var Far og jeg bleven enige om at flytte sammen, da vi nu begge var »ene paa Skansen«, og jeg drog da ind i det gamle Hjem i Rosenvænget med min rare, flinke Pige, Anne Marie, der hurtig vandt Fars Yndest og blev hos os til hans Død. Kort derefter giftede hun sig. Hun og jeg har holdt tæt og godt Venskab og Samkvem i de 37 Aar, vi har kendt hinanden. Saadanne Hjælpere i Huset som Anne Marie og Susanne og senere Else, der var hos os i ca. 9 Aar, til hun giftede sig, er som Monumenter i Tilværelsen og bidrager overordentlig meget til Ens Lykke og Hygge i det daglige Liv. Naar jeg ser tilbage, saa er disse trofaste, dygtige, kærlige Mennesker saaledes indvævet i min Erindring, at de staar lyslevende for mine Øjne, og de hører absolut med til mit Hjem, som jeg elsker og hver Dag nu i min Alderdom fryder mig over at have i Eje, en Ejendom, der Gudskelov aldrig kan berøves mig.

I Slutningen af forrige Aarhundrede besluttede Femmers Kvindeseminarium, hvor jeg havde Arbejde som Skrivelærerinde, at oprette et Forskolelærerindeseminarium. Forskolelærerinderne skulde læse med de mindre Børn i By og paa Land. Seminarieforstanderen henvendte sig til mig og foreslog mig at forestaa et saadant Seminarium, der naturligvis skulde knyttes til det allerede bestaaende Kvindeseminarium. Efter nogen Overvejelse blev jeg imidlertid enig med mig selv om, at jeg ikke vilde opgive Kommuneskolen, hvor jeg befandt mig vel, og at jeg i det hele ikke egnede mig til en overordnet Stilling. Det har altid passet mig bedst, at Arbejdet var lagt til Rette for mig, og at jeg kunde træde i et bestemt Spor og ikke selv skulde bryde nye Baner. Jeg har i det hele egnet mig bedre til at være Menig end Befalingsmand. Jeg takkede altsaa for Æren og foreslog Seminarieforstanderen at opsøge Frk. Kirstine Frederiksen, der efter min Mening var udmærket kvalificeret til dette Arbejde, langt bedre end jeg, hun, der med sin Guldmedaille for Bogen om Anskuelsesundervisning havde dokumenteret sin videnskabelige Duelighed og ved sit fortræffelige Arbejde i Skolen bevist sin praktiske Dygtighed. Kirstine Frederiksen modtog da ogsaa Stillingen som Leder af Femmers Forskoleseminarium og

vandt stor Anerkendelse ved sit fremragende Arbejde i de faa Aar, hun levede. Hun døde 1903 — alt for tidligt — dybt savnet ved Seminariet, der mindes hende den Dag i Dag med stor Paaskønnelse. Jeg regner hende med Stolthed blandt mine Venner og ved, hvor meget Skoleverdenen mistede i hende.

Som Kuriosum vil jeg blot nævne, at kort Tid efter, at Femmers Forskoleseminarium var oprettet og i Gang, bad Frk. Zahle mig komme til sig; der var en Sag, hun gerne vilde tale med mig om. Som hendes gamle Elev og Lærerinde skyndte jeg mig til hende, og hun foreslog mig da at overtage Pladsen som Forstanderinde for et Forskoleseminarium, hun vilde oprette, da hun mente, der var stor Trang til Forskolelærerinder, ikke alene her i Byen, men ogsaa rundt omkring i Landet. Jeg fortalte hende da om mit Forhold til Femmers Seminarium og sagde hende naturligvis, at jeg hverken kunde eller vilde overtage det foreslaaede Hverv, hvor smigrende det end var osv. osv. Hun bad mig sove derpaa, og næste Dag skrev jeg altsaa mit høflige Afslag.

Disse Aar, hvor jeg levede sammen med min gamle Far, gled stille og lykkelige for os. Jeg passede min Skole, kom hjem og spillede Tomands-L'hombre en Timestid efter Middag med Far, hvad han ofte indledede med: »Ja, lad os saa tage os noget nyttigt for«. Forresten var han efterhaanden bleven en Expert i Dyrkning af Aurikler, der var hans Yndlingsblomst, og som lykkedes fortrinligt for ham i hans lille Have, hvor der var megen Skygge og tilpas Sol for disse Blomster. Under disse hyggelige Forhold gik det efterhaanden op for mig, at jeg trods Skuffelser, Sorger og min beskedne Stilling som gammel, ugift Lærerinde i Kommuneskolen var et lykkeligt Menneske. Da jeg blev mig det bevidst, følte jeg det hver Dag, og jeg udtalte det ofte til hvem, der vilde høre det; ganske vist saa jeg ikke saa sjældent Forundring malet i mine Tilhøreres Ansigt.

Her staar jeg egentlig ved en af Hovedgrundene til, at jeg overhovedet vover at udsende mine »Erindringer«, idet jeg mener, at det maaske kan have sin Betydning og være

til Trøst for dem, der gerne vil frem i Verden, men maa nøjes med en beskeden Plads i Tilværelsen, at jeg har turdet bekende og vidne ud af min ærlige Erkendelse og Erfaring, at jeg er og har været et lykkeligt Menneske. Det søger og higer vi jo alle efter at naa, helst fuldt og helt, men ialtfald moment- og stykkevis. Lykken har ikke ret meget med de ydre Kaar at gøre, den kan findes hvorsomhelst, men en af Hovedbetingelserne er ganske vist at have et dagligt Arbejde, som man holder af og kan overkomme. Dette sidste mener jeg, at de allerfleste af os kan opnaa, naar vi sætter os dette Maal og ærligt stræber efter at naa det.

Mange Venner erhvervede jeg mig i mit lange Liv, ogsaa i Skoleverdenen. Her tænker jeg særlig paa Skoleinspektør Frk. Mathea Haunstrup, som jeg har saa meget at takke for. Vi har sluttet os nær sammen baade i Arbejde og i det private Liv. Vi har udgivet flere Bøger i fuld Forstaaelse og godt Samarbejde, og i Endrægtighed byggede vi Hus og sad som Formand efter hinanden og styrede Lærerindeforeningen. En lang Tid sad vi i en Kommission sammen med Skoledirektøren; Skoleinspektører, Lærere og Lærerinder for at udarbejde en ny Læseplan for Københavns Kommuneskole. Resultatet af denne Kommissions Arbejde blev Læseplanen af 1908, der bruges til Dato, naturligvis med enkelte Ændringer, som Tiden har ført med sig. Naar disse rigtig fornøjelige ugentlige Kommissionsmøder sluttede, fulgtes jeg ofte derfra med Skoleinsp. Frk. Henriette Petersen og Frk. Haunstrup. Vi gik da i Reglen alle tre ind til en Konditor, hvor vi ved en fornøjelig Kop Kaffe, som jeg havde en stærk Tilbøjelighed for, strøg Skolestøvet af os, og samtidig gennemgik vi her Mødets Oprin og gav enhver af Deltagerne, hvad der tilkom ham eller hende af Sukker eller Kanel.

Jeg husker fra disse Møder, at jeg engang kom lidt galt afsted med en nu afdød Inspektør, der gjorde et efter min Opfattelse ubeføjet Angreb paa Lærerindestanden, som han iøvrigt stod sig godt med og ofte havde støttet paa flere Maader. Jeg tillod mig da at sige: »Ja, der staar jo i Skriften: »Hvo der elsker sit Barn, tugter det tidlig«, men da fo'r han op rød i Panden og gav mig skarpt Svar paa Tiltale.

Ellers forløb Møderne venligt og fredeligt, og han og jeg blev i den nævnte Anledning ikke Fjender. Men jeg havde forresten ikke faa saadanne blandt mine Kolleger, hvad der af og til pinte mig. Men saa lærte jeg at trøste mig med Erik Bøghs lille fornuftige Vers: »At staa i Kampen ene uden Ven, det kan den gæveste, den bedste hælde, men eet er vist, en sølle Pjalt er den, der ikke har saa meget som een Fjende.«

I 1898 havde vi et saare kærkomment og glædeligt Besøg af min Bror Lægen fra Chicago, hans Kone og Børn. Ligesom sidst tog de ogsaa denne Gang mig med til en dejlig Sommerferierejse til Schweiz og Italien, og det traf sig saa heldigt, at 1898 var Sommeren saa kølig, at vi i Italien kun en eneste Dag var generet af Varmen. — Først var vi i Schweiz, hvor vi en Ugestid boede i Zermatt tæt op til Matterhorn, der er sørgelig berømt ved, at saa mange Turister har sat Livet til ved Forsøg paa at bestige dets Tinde. Især har Bestigningen af dette Bjerg fristet Englændere, hvilket man kan læse sig til paa Gravstenene paa den lille Kirkegaard i Zermatt.

Gennem Simplonpasset naaede vi til Italien, hvor Milano viste os sin skønne Marmordomkirke i Maaneskin; men efter et kortere Ophold tog vi videre til Genua. Her tog vi ind i et af de gamle Paladser, der var omdannet til Hotel, og fik anvist Soveværelser saa store som Riddersale paa danske Herregaarde. Tilmed havde vi henrivende Udsigt over det aabne Middelhav og var enige om, at der var »intet Ønske mer tilbage«. Genuas Kirkegaard maa man ikke forsømme at se, for mange, mange Kunstværker er gemt derude baade omkring paa Gravene og under en Slags »Kolonnade«, der omgiver hele Kirkegården. Af disse Kunstværker var der Fotografier til Købs, og jeg købte bl. a. dejlige Billeder af en svævende Engel og en brillant realistisk gammel Bagerkone begge fremstillet i Legemsstørrelse. Konens Stilling i Samfundet er markeret ved en mægtig Kringle, hun holder i Haanden, og hendes Religjøsitet ved en Rosenkrans om hendes Hals.

Langs Middelhavet rullede vi sydpaa og naaede Rom fuld af Forventninger, der heller ikke blev skuffet. Vi frydede os over Ruinerne af Oldtidsherlighederne saavel som over, hvad de senere Kunstnere har efterladt sig af Mindesmærker, alt i en saadan Overflod, som der vel næppe findes Mage til andre Steder i Verden. Vor Fører, en Student, der havde gjort Felttoget i Abyssinien med, fortalte os en passant, at jo nærmere man var Hans Hellighed Paven, jo mindre var Gudfrygtigheden, men det lader jeg staa for Studentens Regning. Han viste os først Colosseum med det kolossale Theaterrum, der kunde rumme 87 Tusind Mennesker, hvorefter vi kom til Roms Torv, »Forum Romanum«, og Cæsars Palads. Af dette sidste var der meget lidt tilbage, dog kunde han paaenge Rester af to Sidekabinetter ved Kejserens store Festspisesal. Det ene var til Blomster med smaa Springvand imellem, og fra een Hane sprang der duftende Vand, fortalte han. Det andet var et saakaldet Vomitorium, hvor Kejseren, naar han havde taget til sig i Overmaal af Mad og Drikke, kunde gaa hen og komme til Kræfter igen, altsaa et Slags Aftrædelsesværelse.

Paa Forum Romanum, der forekom mig at indtage en saare lille Plads, lagde jeg Mærke til nogle lave Stenvægge, der maaske har dannet Skel mellem Torvets forskellige Afdelinger. Paa disse var fremstillet Dyr, navnlig Handelsdyr: Køer, Heste, Faar, Svin, Fjerkræ osv. Det saa ud til at have været udmærkede Kunstnere, der havde udhugget dem, og Dyrene lignede de smukke Arbejdsdyr, man endnu kan se paa vore Dyrskuer. Men Romerne var jo ogsaa fortrinlige Agerbrugere i gamle Dage. Jeg har ofte hørt en Bog af Calumilla omtale af min Far som Kildeskrift for Land- og Havebrugere. Calumilla levede omtrent samtidig med Kristus.

Naturligvis er Peterskirken blandt nyere Bygninger aldeles dominerende. Det er med Ærbødighed, man gaar over Pladsen og opad den mangetrinede brede Stentrappe, inden man træder ind i det mægtige Rum i Verdens største kristne Kirke. En Række Mosaikportrætter i Guldgrund af alle Roms Paver i overnaturlig Størrelse sidder højt til Vejrs paa Rad op imod Hvælvingen. Føreren udpegede med et satirisk Glimt i Øjet

den berygtede Alexander den 6te placeret paa et lidet øjnefaldende Sted for Velanstændigheds Skyld.

Vi kommer nu op foran Alteret, hvor vi ser en indgitret Aabning ned til det altid oplyste Rum, der gemmer Apostelen Peters Støv i en rigt ciseleret Sølvkiste under Alteret. Her lægges af troende Katolikker de saakaldte »Peterspenge«, der falder ned paa Gulvet i Aabningen, der bestaar af et Metaltraadsnet. Naar dette lille Offer er bragt, vender den troende Katolik sig til højre for Alteret, hvor en Bronzestatue af Sct. Peter er anbragt. Den er ikke særlig smuk, men stor. Apostelen sidder paa en Stol og har Himmeriges Nøgleknippe i Hænderne. Hans ene nøgne Fod stikker lidt uden for Sokkelen, og den store Taa er næsten opslidt og skinner, i Modsætning til den øvrige mørke Statue, blank af de mange Fodkys, som den andægtige Hob ikke forsømmer at give den elskede »første Pave« i Rom. Her smilede vor Fører til os, han vidste jo, at vi var Protestanter og ikke »rettroende«, saa vi ikke tog Forargelse af hans Smil.

Den store Kilde »Fontana trevi« beundrede vi ogsaa, og jeg vogtede mig vel for at drikke af dens kolde klare Vand; thi Sagnet gaar, at drikker man af denne Kilde, vil man hele sit Liv tørste efter at komme til Rom igen, og da jeg ingen Udsigt havde til en saadan Genkomst, vilde jeg dog nødig lide af Tørst Resten af mit Liv.

De interessante »Katakomber«, besøgte vi ogsaa, og jeg glemmer aldrig Væggene og Lofterne af Menneskeknoglerne fra de Kristnes Forfølgelsestider. Katakomberne ligger en Køretur ude i den romerske Kampagne, og man sér fra Vejen med Undren Resterne af de mægtige Vandledninger fra Kejserertiden. Meget saa vi i de 8 Dage, men naturligvis kun en Brøkdæl af alt det, den evige Stad gemmer.

Jernbanevognene var ikke tiltalende: slidte, snavsede og ildelugtende, skønt vi dog kørte paa første Klasse. Det er jo nu en Menneskealder siden, men nu skal det være helt anderledes. Italien gik jo ogsaa sejrrig ud af Verdenskrigen og har en Mussolini til at opbygge Stormagtsvælden.

Fra Rom gik Rejsen til Neapel, hvor vi som sædvanlig fik Bolig paa et stort Hotel med Udsigt over Bugten til højre,

og til venstre havde vi Vesuv, hvis Top om Dagen var graa, men ved Nattetid med glødende Striber ned ad Lavakeglen. Man rejser sjældent til Italien i Sommerferien, det er nemlig for varmt, men just af den Grund fik vi altid de bedste Værelser paa de faa Hoteller, der var aabne. De fleste af dem, der ellers plejede at optage den store Turiststrøm, var lukkede nu, det ikke var i Sæsonen.

«Se Neapel og dø!» Aa ja, med Modifikation. Vor Herre har med rund Haand strøet sine Gaver ud over det skønne Land, men der var noget, som strax drev en stor Del af Glæden bort. Stadens Renlighed lod nemlig meget tilbage at ønske, og Raaben, Skrigen og Skældsord hørtes overalt i Byen, syntes vi. Det allerværste var dog det Dyrplageri, som vi ikke kunde undgaa at være Vidne til. De usle Droskeheste — Biler fandtes ikke dengang — magre elendige Dyr med aabne Saar paa Kroppen, dreves frem med Slag og Stik af Piskeskafte, netop paa de saarede Steder. Det vakte vor Harm og Protest, hvad Kuskene kun overbærende trak paa Skuldrene af, og desværre maatte vi altid bruge Drosker i den store fremmede, varme By. Min Svigerinde var næsten syg deraf; jeg tog det lidt mere robust, da jeg jo ikke kunde reformere Neapels Befolkning, men hun ønskede, at Kuskene i det andet Liv maatte blive Heste og Hestene Kuske.

Vesuv vinkede os med sin Røgsøjle om Dagen og sine Ildstriber i den mørke Aften; vi maatte derop og se den skønne Verden fra Vulkanens Top. En elegant aaben Landauer, forspændt med to store, smukke, velnærede Heste — der fandtes altsaa ogsaa anstændige Køretøjer i Neapel, om end de var ret sjældne og kostbare — holdt Kl. 12 Midnat foran Hotellet for at befordre os den 4 Timers Vej op til Krateret, hvor vi skulde ankomme ved Solopgang. Natten var kold og mørk, vi sad og krøb sammen hver i sit Karethjørne. Langsommere og langsommere kørte vi, da Vejen blev stejlere, efterhaanden som vi kom op mellem de størknede Lavamarker. Men nu stod Maanen op og viste os det ejendommelige Landskab, som den i Lavaen udhuggede Vej gik igennem, hist og her med lidt Vegetation, Græs og Buske. Pludselig omringedes Vognen af en halv Snes mørke Skik-

kelser, der gestikulerede og ivrigt tiltalte os. Vi blev dødsens angst, maaske var det Røvere, som ikke var saa sjældne i Italien for 30 Aar siden. En af de nærmeste kunde se det paa min blege Svigerinde, der blev endnu blegere i Maanskinnet. Han sprang op paa Trinbrættet, hvad der just ikke virkede beroligende, og raabte paa sit fransk-italienske, idet han stak sit sorts-mudsede Ansigt hen imod hende: »Ikke Røvere, Frue!« Saa traadte han ned paa Vejen igen, gav sine Kammerater et Vink, og de kom frem med deres Mandoliner, som vi først nu bemærkede, og nu beroligede de os med deres kønne Smaasange ledsaget af Mandolinernes spinkle, skrattende Toner. De ledsagede os helt op til en lille elektrisk Bane, hvor Vognen skulde holde indtil Hjemturen. Her kom saa »Røverne« frem med deres Handelsvarer: Knapper, Armbaand og Broscher, raat udskaarne i Lava, som vi maatte købe adskillige af, skønt de var meget tarvelige. Derefter nød vi i det frembrydende Dagslys en herlig Kop varm Kakao, inden vi pr. Elektricitet blev halet det sidste Stykke Vej op til Keglen. Den bestod af $\frac{1}{2}$ Meter dybt, løst Lavagrus og var omtrent saa høj som et Treetageshus. Det var meget anstrengende at naa igennem, saa to Italienerne maatte bære min Svigerinde derop i Bærestol. Jeg holdt bestemt paa at ville vade igennem Lavagruset, men fik ikke Lov dertil og blev altsaa baaret derop af to pustende og stønnende Bærere. De satte os af paa den Side af Krateret, hvor Vinden bar fra, da Svovldampene er farlige at indaande, og paa den Tid var der Liv i Vulkanen. Vi naaede lige til Maalet, da Solen stod op over Bjergene i Øst.

Den Lavaskal, der var dannet uden om Kraterets Aabning, var saa varm, at vi maatte flytte Fødderne hvert Øjeblik for ikke at brænde Skosaalerne, og selve den tragtformede Aabning, af Størrelse omtrent som Anlægget om Hesten paa Kongens Nytorv, var saa dyb, at vi, hvor vi stod, ikke kunde se Bunden. Uden at tænke mig om, traadte jeg rask hen til Kraterets Rand og kiggede ned, men i samme Nu blev jeg grebet bagfra af vor Fører, der overvældede mig med vrede Ord, betydende saa meget som: »Dit fordømte Fjols! vover Du Dig ud paa den skøre Bund, hvor ingen

dødelig kan hejse Dig op, om Du falder ned.« Han havde jo Ret, det var grænseløs ubesindigt, men jeg havde set, hvad jeg ønskede: Hullet i Bunden af Keglen, hvorfra Røg og Damp steg op, forgyldt af Genskinnet fra Ilden i Bjergets Indre, men selve Ilden saa jeg ikke. Jeg mente ogsaa at have set gule Svovlkrystaller paa de indre Vægge, men det hele gik saa hurtigt, at det sidste er jeg ikke sikker paa. Efter at have frydet os over den opgaaende Sol og det herlige Landskab og nydt den friske Morgenstund, begav vi os paa Hjemturen, der gik adskillig hurtigere end Natterejsen.

Nu ved Dagslyset bekræftedes vort Indtryk af Neapels Mangel paa Renlighed. I den indre By var meget tilbage at ønske i den Retning, men endnu langt værre var det i Fattigkvartererne i Periferien. Her fandtes Dynger af Køkkenaffald og andet Lossepladsinventarium udenfor de smaa utiltalende Boliger. Snavsede, halv- og helnøgne Smaabørn løb omkring mellem Fjerkræ og Smaagrise, og saa snart de saa os, forfulgte de os med Raab om Penge, som de naturligvis fik og sloges om, naar de blev kastet hen paa Vejen til dem.

Nej, dette Indtryk af Neapel er absolut ikke værd at gemme paa, saa er Pompeji langt bedre. I den udgravede gamle By laa et lille Hotel bygget tæt op ad Bymuren ved Stationen, hvor et stort Nerietræ i fuld Blomstring foran Banegaarden strax fangede vore Blikke. En yngre Mandsperson, formodentlig Lazon, iagttog vor Glæde og Beundring over Træet. Galant gik han hen og brød en dejlig blomstrende Gren af til hver af os to Damer og overrakte dem med et høfligt Buk. Naturligvis fik han Drikkepenge, som han modtog med et stort Smil, idet han klappede sig paa Maven og sagde: »par Maccaroni Madam«.

De rige Romere laa paa Landet i Pompeji, hvor de havde deres Boliger med Udsigt over Havet (Rom ligger jo lidt inde i Landet), og skønt der var Mure om Pompeji, byggede dog ogsaa nogle udenfor disse. Vor Hotelvært havde købt en Grund dér og havde været saa heldig at finde et begravet Hus i sin Grund. Derfor kunde han sælge os nogle Smaating: Lamper, Taareflasker osv., hvad vi var glade for,

men undrede os over; Regeringen har nemlig forlængst dømt alt, hvad der findes indenfor Murene af udgravne Sager, til Nationalejendom og lader det opbevare i Neapels Nationalmuseum, men vi blev oplyst om, at hvad der findes i Grunden udenfor Murene hører Ejeren til. Vi saa Gader, Vandledninger, Brønde, Bagerier, Apotheker osv. og Mausolæer, eller rettere Opbevaringssteder for de Dødes Aske, da Ligene dengang blev brændt. Ejendommeligt var det at se de af Vognhjulene slidte Brosten i de sænkede Gader med et, 1 Meter højt, Fortov foran Husene. Brønde eller Kilder med Stenkumme udenom og med Løvehoveder, der havde udspyt Vandstraalen, var der ogsaa, og man saa, at Fontænerne havde været meget brugt, for der var slidt et dybt Mærke i Stenkummens Rand der, hvor den drikkende uvilkaarlig havde sat sin Haand, naar han bøjede sig ind mod Vandstraalen. De smukke Rester af begravede Kunstværker, som havde smykket Husene og Torvet i Byen, talte ligesom i Rom deres tydelige Sprog om Samfundets høje Kulturstandpunkt og kunstneriske Udvikling i de henfarne Tider.

Desværre naaede vi ikke at komme til Capri, hvis meget beundrede og omtalte blaa Grotte vi gerne vilde have set.

Vi gjorde mange Smaainkøb af Mosaikker, Kameer og Skildpaddesager, som Italienerne med en forbavsende Skønhedssans og Dygtighed frembringer i Massevis. Vi forsøgte ikke, efter gode Venners Raad, at byde Sælgeren omtrent en Tredjedel af den forlangte Pris for hans Varer, hvilket ogsaa i de allerfleste Tilfælde viste sig at være det passende.

Venedig naaede vi til over Poflodens næsten tørre Flodleje, det saa højst ejendommeligt ud. De fleste sydeuropæiske Floder har saa lille Vandtilførsel om Sommeren, at Landskabet helt forandrer Udseende. I Venedig var der jo rigeligt Vand i Kanalerne, og Trafikken gaar gladelig pr. Gondol med den flotte Styrer staaende oprejst i Bagstavnen »padlende«, som Amerikanerne vilde sige, Fartøjet frem med sin Aare.

De fleste af Venedigs mange Seværdigheder er samlet omkring Markuspladsen med den prægtige, men brogede Markuskirke. Vi saa heldigvis den gamle Kampanile, Klokketaarnet foran Kirken, som var saa hensynsfuld mod os først at styrte

sammen et Par Aar efter vort Besøg. Den nyopførte Kampanile, der er bygget ganske efter den gamle Model, kan efter Folks Sigende slet ikke maale sig med den gamle, fordi den endnu ikke har faaet den rette Patina. Til Markuspladsen hører ogsaa de arkitektoniske Pragtstykker: Dogepaladset, Bibliotheket og den pragtfulde Markusstøtte, hvor den vingede Løve hviler paa en mægtig Søjle og vaager som Skytsaad over Byen, samt Prokuratierne, der begrænser Siderne af Pladsen. Endelig hører jo til Billedet af Markuspladsen de af alle Rejsende fotograferede og beskrevne Duer.

Vort Hotel kom vi op i fra Gondol, selvfølgelig havde jeg nær sagt, men man kan forresten godt komme gennem Byen til Fods. — Er man vel beslaaet med Penge, frembyder de berømte venetianske Kniplinger stor Fristelse. Dog kan man ogsaa med smaa Portemonnaier tage Erindringer med om Venedig. Dens Glasindustrivarer, der vistnok er ganske enestaaende, er baade smagfulde og billige. Smaa Glasbægere, stribede, tærnede og med fine mærkelige Kniplingsmønstre kan man købe for nogle faa Øre pr. Stk. Det er mig en Gaade, hvordan de laves, skønt jeg dog engang har besøgt Hellerup Glasværk og opmærksom iagttaget, hvordan de lavede Ølflasker, men der er jo ogsaa et langt Spring herfra og til de venetianske Glasvarer.

I Venedig var der varmt, og Varmen følte egentlig for første Gang paa vor Rejse ret stærkt. I den fugtige Luft var den ubehagelig, saa meget mere som dens plagagtige Følgesvend, Moskitoen, hjemsøgte os især om Natten, og med mageløs Snedighed forstod at smutte ind mellem Sengeomhængets Gardiner og finde vore Hænder og Ansigter, der da ogsaa efter et Par Dages Forløb frembød et alt andet end tiltalende Udseende, fordi man ikke kan lade være at rive sig paa de stukne Steder, hvor Kløen kan holde sig i mange Dage efter Stikket. Endelig den sidste Dag lærte vi, at man kan beskytte sig ved at putte Moskitonettets nederste Kant ind under Madrassen, hvorved de ubudne Gæster forhindres i at trænge ind, og sidste Nat laa vi i Fred. Men i lang Tid efter bar vi Moskitomærker som Tilgift og Modsætning til alt det interessante og skønne, vi havde oplevet i Venedig. Men

da jeg har talt om Ubehagelighederne, skal jeg dog lige nævne, at adskillige af Gondolerne med de sorte Lamme-skindssæder og Fodtæpper rent ud sagt forsynede os med Lopper, der dog optraadte langt beskednere end de giftige Myg.

Nu var Ferien forbi, og over Wien og Berlin kom jeg hjem til det kære Skolearbejde, der kaldte paa mig fra forskellige Sider. Saaledes fik Inspektør Thye og jeg et lille Arbejde som Censorer ved den saakaldte Borgerskoleexamen, der afholdtes ved et Par Skoler her i Byen og gav os et rigtig fornøjeligt Samarbejde i nogle Aar, saalænge den Examen opretholdtes.

I et af disse Aar begyndte Frk. Massi Bruhn, Otto Høpfner og jeg et lille Julehefte, af hvilke der fandtes meget faa i forrige Aarhundrede. Vort blev kaldet »Grankogler«, og efter en højst beskeden Begyndelse har det i Aarenes Løb vundet sig en god og sikker Plads i Julelitteraturen. Vi holder os næsten udelukkende til danske Bidrag og søger efter Evne at holde Ideens Fane højt, som man siger.

Mine to kære Medarbejdere er døde, og jeg er nu ene paa Skansen. Frk. Bruhn døde nogle faa Aar efter, Høpfner 1927. Vi tre har lagt Planen for Heftets Indhold i Forening og ført det frem i samme Skure gennem de mange Aar. Jeg savner dem meget, vi arbejdede udmærket sammen, og de leverede begge gode og kønne Bidrag. Jeg haaber, at Traditionen fremdeles vil blive fulgt, ogsaa efter at jeg er faldet fra.

Nogle Skolebøger har jeg ogsaa været med til at udsende, den første, en lille Sundhedslære, allerede i Firserne i forrige Aarhundrede sammen med Marie Topsøe. Vi havde herhjemme hørt nogle Foredrag om Sundhedslære af den fremragende Læge Wilhelm Meyer og var saa heldige paa vor Rejse at overvære Undervisningen i Sundhedslære i Luzern, hvor Skolevæsenet stod højt, og hvor saa godt som alle Byens Børn uden Hensyn til Stand og Formuesforhold gik i den kommunale Skole. Vi blev saa begejstrede ved at høre denne Undervisning, at vi skaffede os Materiale til, efter vor Hjemkomst, at kunne udarbejde en passende Skolebog for Børn.

AUGUSTA FENGER
68 Aar

Paa Linds Forlag udsendte vi Aaret efter: »Kort Beskrivelse af det menneskelige Legeme« til Skolebrug, og i Oversættelse en Haandbog for Lærere. Den lille Skolebog har, skønt Sundhedslære endnu ikke er indført som selvstændigt Fag i Skolen, dog oplevet fjorten Oplag, saa den er altsaa kommen i rette Tid og er bleven brugt en Del. Vi havde ogsaa den Glæde, da den udkom, og vi sendte Dr. Vilhelm Meyer et Exemplar, at han takkede os med de Ord: »Stoffet er efter min Mening rigtig godt valgt og passende begrænset«. Det var en stor Opmuntring for os. Naturligvis er der i Aarenes Løb sørget for de Tilføjelser og Forandringer, som Ti- den nødvendigt medfører.

Sammen med Frk. Haunstrup har jeg udgivet en lille Salmesamling til Skolebrug, der har slaaet godt an. Og endelig har cand. mag. Frk. Ida Falbe Hansen, Frk. Haunstrup og jeg i Fællesskab og ud af fælles Synspunkt og Interesse udgivet en Digtsamling for danske Skolebørn. Bindet er paa Forsiden forsynet med et smukt dansk Flag mellem grønne Bøgekviste, og vi gav Bogen Navnet »Flagbogen«. Forlæggeren, Ernst Bojesen, gjorde selv Udkastet til Omslaget med sin hurtige Blyant paa et ledigt Ark Papir, og førte samtidig en alvorlig Forretningssamtale med mig om Bogen og dens Udgivelse. Han var perfektibel nok til at haandtere Blyanten saa flinkt, som om hele Opmærksomheden var rettet paa den, samtidig med at slutte en klar Aftale om Versebogen.

En af mine første, maaske min allerførste Udflugt paa Litteraturens hellige Enemærker, skal for en Ordens Skyld nævnes. I min grønne Ungdom fortalte min Bror Jørgen engang i Familiens Kreds godt og malende om sine Oplevelser til Søs, og han beskrev især en Islandsrejse. Det var saare interessant, og jeg syntes, at mange flere burde nyde godt deraf. Med Sindet opfyldt af hans Beretning satte jeg mig hen og gjorde et skønsomt Uddrag, som jeg sendte til den lokale Avis i Sønderborg, der da ogsaa uden Kritik optog min lille Artikel. Desværre kom den bl. a. til at indeholde følgende: »I det store Hav ved Islands Kyster fanges de over hele Verden kendte Klipfisk«. Ak, hvor mine to ældre Søskende haanede mig, de yngre vovede det, heldigvis for dem, ikke. Først græd

jeg lidt, men endte med at deltage i Latteren, skønt det var mig en besk Pille at sluge. Jeg glemte imidlertid aldrig den Fiasco, og den blev mig en gavnlig Lære i Livet.

Vintermarkedet havde ført mig sammen med mange forskellige Mennesker, bl. a. Comtesse Caroline Amalie Tramp, der forestod et af Udsalgene paa Markedet. Vi talte om mangt og meget, ogsaa om »Røde Kors«, hvis Søstre vi begge beundrede og havde mange Lovord om. Vi traf hinanden af og til, og en Dag nogle Aar efter opsøgte hun mig i mit Hjem i Anledning af, at Foreningen »Det Røde Kors«, der paa den Tid førte en ret hensygnende Tilværelse, begyndte at røre paa sig og paatænkte at oprette nogle saakaldte Dameafdelinger. Hun haabede at kunne formaa daværende Kronprinsesse Louise til at staa i Spidsen for dem, naar det hele var tilrettelagt. Det var naturligt for »Det Røde Kors« at begynde med København, og man havde derfor i det Øjemed henvendt sig til Comtesse Tramp, der var uafhængig og havde Tid og Penge til sin Raadighed, om eventuelt at forestaa Dameafdelingen her i Byen. Kronprinsessen syntes godt om Sagen og indvilligede i at være Dameafdelingernes Protectrice. Den første Dameafdeling med Comtesse Tramp som Præsident dannedes, og det var i den Anledning, hun kom til mig og foreslog mig at være Sekretær i Bestyrelsen, hvad jeg gerne gik ind paa og forresten har vedblevet at være til Dato, altsaa i 30 Aar.

Gennem det Arbejde lærte jeg Kronprinsesse Louise at kende, og jeg husker nøje den første Gang jeg skulde tale med hende. Hun tog imod mig paa Amalienborg i sin smukke Dagligstue. Kronprinsessen var høj og statelig, i Sandhed en kongelig Skikkelse. Man følte strax at staa over for en Personlighed, og naar hun fæstede sine kloge, klare Øjne paa En, syntes man, hun saa lige til Bunds i Ens Hjerter og Sjæl. Kronprinsessen havde en lille Seddel i Haanden, hvorpaa hun vistnok havde opskrevet de forskellige Ting, hun vilde tale med mig om, og det varede længe, inden Audiensen var forbi. Men jeg var glad ved den lange Samtale, hvor jeg lærte baade at beundre og holde af Kronprinsessen. De Følelser voxede

og vil vare til min Død. Ved Afskeden tog hun mig venligt i Haanden og sagde, at hun vilde sende Bud efter mig, naar der var noget at tale med mig om, og det var der snart igen.

Nu maa jeg gaa langt tilbage i Tiden, til den Tid da jeg begyndte mit Skolearbejde paa Gasværksvejens Skole i 1880. En af mine Kolleger her var dengang, vidste jeg, Lærerinde for de tre ældste af Kronprinseparrets Døtre. En Dag efter Skoletid fulgtes hun og jeg forbi Skydebanen, hvor et Opslag: »Ægte Skildpaddesuppe serveres i Dag« fangede vor Opmærksomhed. Vi saa paa hinanden, hundesultne var vi begge to, fattige var vi ogsaa — jeg i det mindste — men vi var ogsaa letsindige og faldt for Fristelsen. Vi gik ind og nød for en Gangs Skyld den dejlige Skydebanemiddag sammen.

Her fortalte hun saa fornøjeligt og hyggeligt om sit Arbejde paa Slottet og om sine muntre og elskværdige Elever, at jeg udbød: »Ja, De kan sagtens at have saadan en Stilling ved Siden af det daglige Slid paa Kommuneskolen«. »Hvis jeg« svarede hun, »nogensinde skulde faa Forfald eller blive syg, saa skal jeg foreslaa Dem som Vikar«. »Det er et Ord«, og med et Haandtryk var Aftalen beseglet.

Saa, efter en Snes Aars Forløb, indtræffer just et Sygdomstilfælde, der krævede en længere Fraværelse for min kære gamle Kollega. Sit Løfte tro foreslog hun mig som Vikar, og da nu tillige Kronprinsessen kendte lidt til mig, blev der sendt mig Bud om midlertidig at overtage Stillingen som Lærerinde for den yngste i Slægten, der nu var den eneste skolepligtige af de kongelige Prinsesser.

En dejlig Foraarsmorgen den 31. Maj 1901 begav jeg mig ud til Charlottenlund, hvor Kronprinsen og Familie havde deres Sommerresidens, og blev modtaget ved den private Laage, der førte ind til Parken, af lille Prinsesse Dagmar, der tog mig ved Haanden og fulgte mig op i Skolestuen, hvor vi nu skulde til at dyrke Videnskaben sammen. Almindelig Passiar den første Time, saa forsvandt min lille Elev for at drikke The, mens en rød Lakaj kom med en »Frokostbakke« til mig. Dette hørte til Dagens Orden. En lille halv Time efter viste Prinsessen sig igen, og efterhaanden opmarcherede nu alle Skolebøgerne. Vi dumpede naturligvis ind i den gamle

Skure, bestilte dog ikke ret meget den første Dag, men lagde en solid Grund til et Venskab, der har holdt sig uforandret og varmt i Aarenes Løb.

Kl. 12 var Undervisningstiden forbi, og jeg fik Bud om at komme op til Kronprinsessen, der venligt bød mig velkommen og var glad ved at se mig i en ny Funktion. Da jeg gik, laa der en dejlig Buket Blomster til mig i Forværelset, og jeg kom hjem med Følelsen af, at min første Skoledag var et godt Varsel for de kommende. Jeg tror ellers ikke synderligt paa Varsler, men jeg har i Virkeligheden kun haft gode og lykkelige Dage i de mange Aar, jeg har haft min Gang paa Slottet.

Just i den Tid havde jeg den Sorg at miste min kære gamle Far, som jeg havde boet sammen med i 7 Aar. Han var 85 Aar og døde af Lungebetændelse efter faa Dages Sygeleje. Hans Død var saa blid og stille ved Solnedgangstide, og vi Søskende var samlet ved hans Dødsleje. Jeg kunde i Sandhed takke Gud for de 7 gode og fredelige Aar, vi havde levet sammen. Han blev begravet fra Kapellet paa Garnisons Kirkegaard, og mens min Bror talte kærligt og smukt ved hans Baare, sad en lille Solsort udenfor de aabne Vinduer og fløjtede sine dybe melankolske Toner dertil, saalænge Andagten varede.

Jeg var nu alene, men havde mit Arbejde og mine mange kære Søskende at holde mig til. Navnlig var min Søster, Fru Sehested paa Farumgaard, i de Dage min Trøst og Støtte, noget man trænger til, naar et gammelt Hjem skal lukkes, og man ligesom skal begynde forfra.

Man siger jo, at naar Døden har holdt sit Indtog i en Familie, kommer den snart igen. I vor Slægt passede det; thi allerede næste Aar modtog vi det korte Telegram fra min Svigerinde i Amerika: »Christian døde i Gaar«. Vi anede intet om Sygdom, tværtimod. Et Brev havde nylig meddelt os, at han og hans Hustru var rejst en lille Ferietur til Stillehavets Kyst, som de plejede at gøre ved Vintertid, og nu kom pludselig Dødsbudskabet. Det var Lungebetændelse, der i mindre end en Uge havde slaet ham ned, mens han endnu stod i sin fulde Arbejds kraft.

Han oplevede den store Glæde, Aaret før han døde, at Repræsentanter fra hele Nordamerikas Lægestand, ikke mindre end ca. 600 i Tallet, samledes til en ganske enestaaende Fest for ham i Chicago. Her blev han fejret paa den smukkeste Maade med Tak og Anerkendelse for, hvad han havde udrettet som Hospitalslæge og som Lærer for de unge Læger i de 25 Aar, han havde arbejdet i Chicago. Som Operatør var han især fremragende. Jeg har overværet flere af hans Operationer, og der var altid samlet en stor Skare Læger fra By og Land omkring ham, for hvem han forklarede alle Enkeltheder, efterhaanden som Operationen skred frem. Paa ægte amerikansk Vis skænkede Lægestanden ham en enorm stor Sølvkumme, en saakaldt »loving cup« til Erindring om Festen. Og endnu den Dag i Dag mindes Chicago ham, tredive Aar efter hans Død. Mange Stipendier er oprettet i hans Navn, et Hospital hedder »Fengers Hospital«, og nylig har en saakaldt »Høj-skole« ogsaa faaet hans Navn.

Paa Frk. Adlers Skole havde jeg i flere Aar, endnu mens Skolen boede i Villaen, haft en Kollega, Frk. Manicus Hansen. Hun passede sit Arbejde og jeg mit, uden at vi ellers havde noget med hinanden at gøre. Men saa en skønne Dag imponerede hun mig ved en Oversvømmelse i et af Klasseværelserne, foranlediget af et sprængt Vandrør. Mens vi andre stod og gloede og vidste hverken ud eller ind, sendte hun resolut Børnene af Vejen ud paa Legepladsen. Pedellen beordredes pr. strax at lukke for Hovedvandrøret, og hans kvindelige Hjælper til hurtig at stille med Spand og Klude. I Løbet af 10 Minutter var alt i Orden.

Jeg havde hidtil anset mig selv for hurtig og beslutsom, men maatte med Blusel erkende, at i alt Fald ved denne Lejlighed glippede det for mig, og jeg saa fra nu af med stor Estime paa denne min Kollega. Vi gjorde Bekendtskab og fik efterhaanden meget med hinanden at gøre, saa meget, at vi efter et Par Aars Forløb flyttede sammen og siden den Tid, nu snart i 30 Aar, har haft Hjem tilfælles.

Hun lærte mig hurtigt noget, som jeg ikke nok kan anbefale alle dem, der har et dagligt anstrengende Arbejde — det nemlig at holde Sommerferie paa et neutralt og ganske

ugenert Sted, hvor man kun skal være egoistisk og drive, og hvor man ikke skal tage Hensyn fra Morgen til Aften, som man alletider maa og skal, naar man besøger Slægt og Venner, om de end er nok saa kære og elskværdige.

Dette nye havde jeg aldrig før kendt, og det var en vidunderlig Omregulering af min Sommerferie, som jeg ikke siden har forladt. Ferien for os Skolefolk er saa lang, 6 Uger, at man godt kan aflægge nogle Dages Besøg hos kære Venner og Slægtninge og endda benytte sin Maaned til virkelig Rekreation og Hvile efter det anstrengende Arbejde. Er man saa tilmed saa heldig at finde et ideelt Sted ved Vesterhavet med Klit og Hede og venlige Værtsfolk, saa er man »vel rejst«, især med en god Ven, der deler »Feriesyn« med En.

Nu er jo Vesterhavet, Lyngbakker, Klitter og Enge i nær Forening noget herligt i sig selv, og der er det forunderlige ved dem alle, at jo mere man lærer dem at kende, des højere elsker man dem, og jo mere intim ønsker man at blive med dem. I Storm og i Stille, ved Morgen og Aften, navnlig ved Solnedgang, i Maaneskin, altid stor, fri og bedaarende er Jyllands Vestkyst, for mig i alt Fald, og det var en Fryd 10 Aar i Træk at søge til det samme Sted. Saa spørger man: »Hvorfor netop kun i 10 Aar«? Jo, kære Venner, for der er desværre noget her i Danmark, der hedder Gigt. I de første Aar badede jeg, men saa mente min Læge, det gav Gigt, og saa hørte jeg op med Badningen, men Gigten blev alligevel værre. Saa slog vi en Streg over Vesterhavets Tillokkelse og byggede os i 1913 et lille beskedent Bondehus ved Furesøen, hvor der ogsaa er godt at være, og hvor man ikke samler Gigt.

Siden vi taler om at bygge Hus, saa hør et Par Erfaringer, som vi har gjort, og som det vilde have været godt for vore Finanser at kunne have undgaet. Lad en ærlig og praktisk Sagfører ordne Købet af Grunden. Derved undgaas Stridigheder, Overgreb og Bedrøveligheder i mange forskellige Retninger, og lad en flink og praktisk Arkitekt gøre Overslag og bygge Huset. Det er meget billigere end bagefter at raade Bod og »omforandre«, som det populært kaldes. Tag endelig røde Mursten, saa behøver man ikke den aarlige Pinsekalkning,

der er besværlig, især naar man har Espaliertræer, og som koster mange Penge. Tag endelig Kælder under hele Huset, hvis det er et lille Hus, og »Udfald« paa Taget, det ser godt ud og tager af for Regnen. Lad Køkkenet være mod Nord og læg Vand ind i det. Hvis man tænker sig at bo derude ogsaa om Vinteren, bør man indlægge Centralvarme og om muligt Gas og Elektricitet.

Savnet af en Del af ovennævnte Behageligheder begræder vi daglig og kan ikke faa raadet Bod paa nu bagefter, og meget har vi senere i Aarenes Løb maattet anskaffe i dyre Domme. Men vi var i 1913 selvrådige og vilde gøre det altsammen paa egen Haand. Mange Gange har jeg maattet tænke paa min gamle beskedne Tante Lise, der engang til stor Fryd for de lattermilde Neveuer og Niecer sagde: »Alt hvad jeg gør paa min egen Haand, det er skidt«. Nu slaar jeg Øjnene ned og siger: »Ligesaa hos os«.

Trods alt har vi naturligvis overordentlig stor Glæde af »Skrænten«, som Huset hedder, og den lille Have, der skraaner ned mod Furesøen og er dejlig hele Sommeren igennem. Glasverandaen paa Sydsiden er lun og varm, selv paa kolde Dage, naar blot Solen skinner. Udsigten over Søen og Skovene bringer Stemning med sig, netop den, som Christian Winther synger om, og som saagodtsom alle de poetiske Sommergæster, der ved Aftentid færdes i Smaabaadene, sjældent forsømmer at sende ud over Furesøens Vover til Tønerne af Hartmanns skønne Melodi.

Men tilbage til den rette Orden i »mine Erindringer«. Min Svigerinde i Amerika bad mig kort efter min Brors Død komme over og være en Stund hos hende. Det kunde ikke lade sig gøre 1902, men i 1903 drog jeg afsted vemodig ved Tanken om at skulle savne min kære Bror i hans Hjem, hvor han var et elsket Midtpunkt. Rejsen gik nok saa godt, direkte herfra med dansk Skib, og jeg havde den Glæde at rejse sammen med min kære Ven, Seminarieforsøger Kirstine Frederiksen, der trods Skrøbelighed og Rekonvalescents vilde besøge sin Slægt og overvære nogle Skolemøder i Amerika. Vi havde Kahytter Dør om Dør og Liggestole Side om Side paa Promenadedækket og hyggede os udmærket sammen. Men

hun var svag og var f. Ex. ikke i Stand til selv at rede sit svære Haar, hvad jeg med Glæde paatog mig. Jeg prækede for hende tidlig og sildig, at hun skulde være forsigtig og slaa en Streg over de anstrengende Møder og kun hvile og rekreere sig hos sine to kærlige Søkende, som begge glædede sig til at have hende derovre et Par Maaneder. Men hendes ukuelige Energi og store Videbegærlighed drev hende til mod Lægens Ordre at følge sin Vilje. Hun deltog i Møderne, men Kræfterne svigtede, og efter nogle faa Dages Sygdom døde hun hos sin elskede eneste Søster til stor Sorg for hendes Nærmeste og alle os, der saa op til hende og mente, at den danske Skole ikke kunde undvære hendes store Kraft og Intelligens, der gav sig Udslag paa forskellige Omraader. Vi havde naturligvis aftalt at rejse hjem sammen, men vort Farvel i New York blev altsaa vort sidste Møde her i Livet.

Hin Sommerdag i 1903 skiltes Kirstine Frederiksen og jeg i New York, hvor hendes Søster boede. Jeg rejste videre til Chicago med en af de mange konkurrerende Jernbanelinier, Wabash-Linien kaldet. Den havde de elegantest udstyrede Funktionærer, man kunde ønske sig, lyseblaa Uniformer med Sølvbroderi. Men sligt bør man nu alligevel ikke lade sig bestikke af. For det første narrede de mig med Hensyn til Niagara, som jeg gerne vilde se engang endnu. De kørte en hel anden Vej, skønt de højt og dyrt havde forsikret mig, at de standsede der en halv Time. Naa, det var imidlertid kun en Smaating, da jeg havde sét det skønne Niagara i 1893 og 1896 og kendte det ret godt. Nej, værre var det, at vi kort før vor Ankomst til Chicago havde et Togsammenstød Kl. ca. 9 Aften, tæt ved en lille Landstation.

Jeg sad og halvsov paa min Sofa i den temmelig tomme Waggon, da jeg pludselig vækkedes ved et Brag og blev slynget over paa det modsatte Sæde. Lysene slukkedes, og Angstraab og Jamren lød rundt omkring. Ganske fortumlet samlede jeg mig sammen, saa godt jeg kunde, fik med lidt Besvær rejst mig op og mærkede efterhaanden, at jeg ikke var slaaet hverken helt eller halvt ihjel. Kun mit Hoved gjorde ondt, og jeg følte en varm, vaad Strøm løbe ned over Mund og Hage. Jeg blev klar over, at det maatte være Blod,

og det var ogsaa en kraftig Næseblødning, der stammede fra den vældige Næsestyver, jeg fik ved Sammenstødet. Et Øjeblik efter kom Togføreren farende ind i den største Ophidselse og fralagde sig, idet han fægtede i Luften med Haandlygten, enhver Andel i Ulykken og bad os være Vidne til hans Paalidelighed og Duelighed. Nu var der telegraferet til Chicago efter Hjælpetog, og alt skulde blive ordnet saa godt og saa hurtigt som muligt, vi maatte endelig ikke ængste os, men rolig blive hver paa sin Plads osv. En lille Lampe blev anbragt i den lange mørke Waggon, og jeg gik ind i Vaskerummet, hvor jeg fik Blodet vasket af, og efterhaanden Blødningen standset, takket være et Haandklæde og nogle Lommetørklæder, jeg havde i min Haandkuffert.

Ved Daggry naaede vi Chicago, og der var sørget udmærket for alt nødvendigt. En Række Madrasser var fremlagt paa Perronen, og en Skare Sygeplejersker og Læger tog sig med den største Omhu af de Tilskadekomne.

Mange Mennesker var mødt i Angst og Spænding for at tage imod rejsende Venner og Slægtninge. De fo'r frem og tilbage for at finde dem, de søgte, og det hele frembød et uhyggeligt og ganske uforglemmeligt Billede.

Min unge Neveu, der havde været paa Stationen hele Natten, modtog mig bleg og ophidset, men med rørende Kærlighed, og vi var begge lykkelige og takkede Gud for, at jeg var sluppet saa vidunderlig let. Senere hørte vi, at vort Tog skulde være standset for at indtage Vand ved en lille Landstation tæt ved Ulykkesstedet og derfor ikke havde haft synderlig stærk Fart paa. Lokomotivføreren var dræbt, Fyrbøderen farligt kvæstet og Lokomotivet og den første Waggonvogn væltet. I den første Personvogn var der en hel Del Kvæstelser blandt Passagererne og adskillige brækkede Arme og Ben, men i det hele taget var man sluppet mærkværdig heldigt fra Ulykken. Wabash-Linien var dengang en tredje-fjerde Rangs Jernbanelinie og ikke nær saa god og betryggende som de Linier, jeg før havde rejst med, men det vidste jeg naturligvis intet om.

Ved Solopgang kørte vi fra Chicago til Winnetka, hvor min Svigerinde boede. Det var den skønneste friske Sommer-

morgen med tindrende Regndraaber paa hvert Straa og hvert Blad. Fred og Stilhed var udbredt over Naturen og dannede en forunderlig Modsætning til Nattens oprivende Begivenheder.

En fredelig yndig Tid tilbragte jeg sammen med min Svingerinde og hendes Børn i det smukke Hjem, min Bror havde bygget paa den høje Skrænt med den enestaaende Udsigt over Michigansøen; selv oplevede han ikke at se det fuldfærdigt.

Efter min Hjemkomst tog jeg saa igen fat paa det daglige Arbejde paa Skolen og paa Slottet. Kronprinsessen fortalte, at hun havde set en Notits i Bladene om Jernbaneulykken, tænkt venligt paa mig og haabet, at jeg ikke havde været med dér. — Efterhaanden havde hun taget forskellige Virksomheder op foruden Ledelsen af »Det Røde Kors«, som nu havde talrige Dameafdelinger. Som Dronning iværksatte hun et omfattende og fortjenstfuldt Arbejde for Hospitalerne og Syge- og Børneplejen paa de dansk-vestindiske Øer, der i 1901 til hendes og mange andre Danskes store Glæde som ved et Under blev bevaret for den danske Stat, for dog adskillige Aar senere at blive indlemmet i de forenede Stater.

Ovennævnte Pleje var dengang sørgelig forsømt, men Dronningen fik sendt en Stab af flinke »Røde Kors«-Sygeplejersker derover til Hospitalerne. Hun fik endvidere oprettet Syge- og Børneplejestationer for de saa sørgelig forsømte Negerbørn, hvor Sygelighedsprocenten var saa forfærdende stor. Børneplejestationerne bestyredes af Diakonisser, der sendtes derover fra vor Diakonissestiftelse, og de tog sig med rørende Omhu og Kærlighed af de stakkels Børn.

Med Liv og Lyst ordnede Hendes Majestæt denne store Virksomhed. Som Begyndelse gik hun selv i Gang med at udstyre Sygeplejersker og Diakonisser med den for Troperne passende Garderobe og udtænkte omhyggeligt alle Enkeltheder med den hende egne Ordenssans og en ganske enestaaende Rundhaandethed, som der blot ikke maatte tales om.

Jeg havde den Ære og Glæde at debattere denne Sag med Dronningen og være en Slags Mellemand mellem hende og flere af de Handlende, der leverede Udstyr til Sygeplejer-

skerne og de Hospitalssager, der skulde anskaffes og sendes derover. Det vakte ofte min Forundring og Beundring, hvor praktisk og omsorgsfuld hun, hvis Liv dog ikke var lagt an paa den Slags Virksomhed, handlede.

Med det Arbejde fulgte en stor Korrespondance, som tilige med hendes Ordning af alle Dameafdelingerne under »Røde Kors« lagde stærkt Beslag paa Tid og Kræfter. Til en Del af dette Arbejde brugte Dronningen min Assistance . . .

Længere kom min Søster ikke med sine Erindringer.

Vor Broder, Provst H. M. Fengers pludselige Død gjorde et saa dybt og smerteligt Indtryk paa hende, at hun helt holdt op at skrive. Han var saa tæt og fast knyttet til hendes Liv og alt, hvad der angik det gamle Hjem, at hun slet ikke syntes, det var muligt at fortsætte og se det hele fra samme glade og lyse Synspunkt som hidtil.

Sidste Efteraar havde hun dog tænkt at skrive lidt igen. Men saa kom hendes Svaghedsperiode, der efter to Dages Sygdom endte med hendes Død, Søndag den 25. Oktober 1931. Hun var da $87\frac{1}{2}$ Aar gammel.

JOHANNE KJÆR

født Fenger.

KØBENHAVN - GRÆBES BOKTRYKKERI

DIS-Danmark

